

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

**Αντιμετωπίζοντας τον ανταρτοπόλεμο : Αποτίμηση της
αμερικανικής στρατηγικής στο Αφγανιστάν : 2001 – σήμερα»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Παντελής Λαμπρόπουλος

Αθήνα, 2019

Τριμελής Επιτροπή

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Υφαντής, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Παντελής Λαμπρόπουλος, 2019

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας πτυχιακής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της πτυχιακής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση πτυχιακής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Συντομογραφίες

AJP	Allied Joint Publication
CJCMOTF	Combine Joint Civil Military Operation Task Force
CIMIC	Civil Military Cooperation
COIN	Counterinsurgency
FM	Field Manual
ΘΕ	Θέατρο Επιχειρήσεων
ISAF	International Security Assistance Force
LOAC	Law of Armed Conflict
MOC	Media Operation Centre
NATO	North Atlantic Treaty Organization
OEF	Operation Enduring Freedom
OHE	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΣΑ	Συμβουλίου Ασφαλείας

Σελίδα σκόπιμα κενή

Περιεχόμενα

	Σελ.
Περίληψη.....	9
Εισαγωγή.....	11
Σκοπός	13
Ορισμοί.....	13
Περιορισμοί - Παραδοχές.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Ιστορική αναδρομή	
1.1 Γενικά	15
1.2 Πρώτη περίοδος	15
1.3 Δεύτερη περίοδος	16
1.4 Τρίτη περίοδος	17
1.5 Αποτελέσματα – επιπτώσεις	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Στρατηγική στις επιχειρήσεις εμπέδωσης – εδραίωσης ειρήνης	
2.1 Γενικά.....	21
2.2 Προσδιορισμός της έννοιας «Εδραίωσης Ειρήνης».....	22
2.3 Κριτική της στρατηγικής των επιχειρήσεων.	23
2.4 Διαπιστώσεις επί της εφαρμογής στο Αφγανιστάν.....	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
Στρατηγική στις επιχειρήσεις εναντίον των ανταρτών	
3.1 Γενικά.....	33
3.2 Ανάλυση – χαρακτηριστικά επιχειρήσεων	34
3.3 Επιχειρήσεις καταστολής	37
3.4 Θεωρητική προσέγγιση – κριτική των επιχειρήσεων	38
3.6 Διαπιστώσεις	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
Στρατιωτική επικοινωνιακή στρατηγική στο Αφγανιστάν	
4.1 Γενικά.....	49
4.2 Ανάγκη ίδρυσης φορέα για επηρεασμό της κοινής γνώμης.....	49
4.3 Διαφοροποιήσεις – ιδιαιτερότητες μεταξύ των μελών - κρατών.....	50
4.4 Διπλωματία και στρατηγική επικοινωνία του NATO.....	51
4.5 Ανάλυση των επιχειρήσεων πληροφόρησης.....	52
4.6 Τακτική της επικοινωνιακής στρατηγικής εναντίον των Ταλιμπάν	53
4.7 Διαπιστώσεις – συμπεράσματα	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	
Συσχετισμοί – συμπεράσματα	
5.1 Συσχετισμοί.....	55
5.2 Συμπεράσματα	61
Επίλογος.....	65
Βιβλιογραφία.....	69
Ελληνική βιβλιογραφία.....	69
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία.....	69
Δημοσιεύσεις – Άρθρα.....	70
Παραρτήματα	
Παράρτημα «Α» Υποστηρικτικό υλικό (Χάρτης του Αφγανιστάν).....	Α-1

Σελίδα σκόπιμα κενή

Περίληψη

Εστιάζοντας στη γενικευμένη σύρραξη στο Αφγανιστάν γίνεται κατανοητό ότι ξεκινά ως μια επιχείρηση ανατροπής ενός καταπιεστικού και επικίνδυνου για τη διεθνή κοινότητα καθεστώτος, συνεχίζεται με την αναγκαστική εγκαθίδρυση δημοκρατικών θεσμών και συστημάτων και χαρακτηρίζεται από τη διαρκή και εναγώνια προσπάθεια εξασφάλισης νομιμοποίησης, εσωτερικής και εξωτερικής.

Η παρούσα μελέτη εστιάζει στην εις βάθος εξέταση της ουσίας και του ρόλου των επιχειρήσεων, στο να αναλύσει τον τρόπο διεξαγωγής τους και να αποτιμήσει εν τέλει την αμερικανική στρατηγική που εφαρμόστηκε στο Αφγανιστάν, από το 2001 μέχρι την παρούσα περίοδο.

Εξετάζεται με ποια ακριβώς στρατηγική πορεύτηκαν οι Αμερικανοί στο Αφγανιστάν κι αν αυτή είχε λάβει διττό ρόλο, ως όργανο εφαρμογής των ψηφισμάτων του ΟΗΕ ή ως όργανο προαγωγής και επιβολής της ασφάλειας στο χώρο.

Διαπιστώνεται ότι σε αυτό το πολυσυλλεκτικό πεδίο δράσης, τα κυριότερα έργα που καλούνται να φέρουν σε πέρας οι ανεπτυγμένες δυνάμεις, περιλαμβάνουν :

Τη δημιουργία ενός ασφαλούς και σταθερού περιβάλλοντος και την ενίσχυση της ικανότητας του κράτους να παρέχει ασφάλεια.

Τη διευκόλυνση των πολιτικών διεργασιών και βοηθώντας στην εγκαθίδρυση νομικών και αποτελεσματικών θεσμών εντός του κράτους.

Την παροχή ενός πλαισίου αγαστής συνεργασίας και συντονισμού όλων των φορέων που δραστηριοποιούνται στη χώρα.

Η βασική διαφοροποίηση που παρουσιάζει αυτός ο τύπος στρατιωτικών επιχειρήσεων έναντι των παραδοσιακών είναι ότι ο τελικός σκοπός δεν είναι πλέον αμιγώς στρατιωτικός, αλλά πολύ περισσότερο πολιτικός και προκειμένου να ευοδωθεί χρειάζεται τη συναίνεση ή την αποδοχή από το γηγενή πληθυσμό.

Η νέα στρατηγική προσέγγιση προέρχεται από την εξέλιξη και μετάλλαξη των συγκρούσεων τα τελευταία χρόνια. Ο πόλεμος πλέον δε διεξάγεται για τις αιτίες που ίσχυαν στο παρελθόν, αλλά οι λόγοι θα αναζητηθούν εν μέσω των λαών, ενώ ταυτόχρονα φαίνεται πως εντείνεται η ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο συνδυασμός αυτός οδηγεί τις δυο μορφές επιχειρήσεων με τις διαφορετικές αφετηρίες να οδηγούνται σε κοινό αποτέλεσμα.

Σελίδα σκόπιμα κενή

Σελίδα σκόπιμα κενή

Εισαγωγή

«...μπορεί να θεωρηθεί ότι οι πόλεμοι μπορούν να εξηγηθούν βάσει ελαττωμάτων που υπάρχουν σε ορισμένα ή σε όλα τα κράτη, χωρίς να πιστεύεται ότι η απλή εξάλειψη των ελαττωμάτων θα δημιουργούσε τη βάση για τη διαρκή ειρήνη ...»

Waltz kenneth

Γενικά

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου κατέγραψε αξιοσημείωτες αλλαγές και προσέφερε μία νέα θεώρηση στο γνωστικό πεδίο των Διεθνών Σχέσεων. Ενθάρρυνε επιστημονικές αναζητήσεις και έστρεψε την προσοχή σε ζητήματα που απαιτούσαν μια ριζική αναμόρφωση του τομέα της ασφάλειας[1]. Σηματοδότησε με άλλα λόγια τη μετάπτωση του διεθνούς συστήματος από διπολικό σε μονοπολικό ή πολυπολικό[2], γεγονός που σήμανε μια παγκόσμια ανακατανομή ισχύος η οποία δημιούργησε ή κατά άλλους απελευθέρωσε δυνάμεις αποσταθεροποίησης και αναδιάταξης του παγκόσμιου status quo. Έτσι εκδηλώθηκαν πολλαπλά επαναστατικά κινήματα σε διαφορετικές περιοχές σε όλη την υφήλιο, κινήματα που κατά την προηγούμενη περίοδο δεν μπορούσαν να εκφραστούν, διότι είτε προσέκρουαν στους τιμητές μιας ψυχροπολεμικής ισορροπίας είτε η υποστήριξή τους γινόταν με τέτοιους πολιτικοοικονομικούς όρους που υποδαύλιζαν την αρχική έννοια απελευθέρωσης που τα κινήματα εξέφραζαν[3].

Ο συγκερασμός μιας αυστηρής ιδεολογικής προσέγγισης και παράλληλα της ανεξάρτητης θέασης των πραγμάτων, όμως με ένα κοινό υπόβαθρο - κατά βάση θρησκευτικό - δημιούργησε, κατά συνέπεια, το κατάλληλο έδαφος για την επανεμφάνιση αυτών των κινήματων τα τελευταία χρόνια, σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον που πλέον η ισορροπία εκφράζεται με διαφορετικούς όρους[4].

¹ Χειλά Ειρήνη «Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21^ο Αιώνα» Εκδόσεις Ποιότητα, 2013, σελ. 13

² Παράλληλα με την οικουμενική παγκοσμιοποίηση από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 δόθηκε έμφαση στον αποκαλούμενο «νέο περιφερισμό», έναν όρο που περιλαμβάνει ευρύ φάσμα διαφορετικών και πολύπλοκων διαδικασιών και δυναμικών, συχνά αντικρουόμενων, οικονομικού, τεχνολογικού, κοινωνικού χαρακτήρα και ανταγωνιστικές λογικές ισχύος και συμφερόντων, ασφάλειας διακρατικής ή κοινωνικής. Στην εποχή που διανύουμε μεγάλο μέρος της ανάλυσης για τον περιφερισμό αφιερώνεται στη σχέση μεταξύ των δυο αντιλήψεων, του περιφερισμού και του πολυμερισμού. Για μια ενδιαφέρουσα ανάλυση υπό το πρίσμα της «παραγωγής» ανασφάλειας και διαχείρισης της μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου ο Andrew Hurrell «*One World? Many Worlds? The Place of Regions in the Study of International Society*», International Affairs, τομ. 83 2007, σελ. 130-131 (η πλάγια γραφή αποδίδεται στο συγγραφέα)

³ Κουσκουβέλης Η. «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις» Εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα 2004, σελ. 21-45

⁴ Mearsheimer Jon, (2001) «The Tragedy of Great Power Politics», Εκδόσεις Norton and Company, σελ. 2-3

Η αδυναμία αντιμετώπισης της υφιστάμενης πραγματικότητας με όρους του παρελθόντος και η κλιμάκωση της έντασης των επαναστάσεων όπου κι αν εξερράγησαν, παρακίνησε τις δυτικές κυρίως χώρες στο να ανατρέξουν στις πρότερες εμπειρίες και μνήμες, προκειμένου να αναθεωρήσουν τα δόγματα και τους κανόνες λειτουργίας μεταξύ άλλων και των στρατιωτικών τους δυνάμεων, αφομοιώνοντας δημιουργικά τα αποτελέσματα των πιο πρόσφατων συρράξεων[5]. Βεβαίως η αναδρομή σε αυτές τις εμπειρίες κατέδειξε την εξέλιξη των κινημάτων στο πέρασμα των χρόνων, την προσαρμοστικότητά τους στις σύγχρονες συνθήκες και απαιτήσεις, αφού εμφανίζουν ανομοιογένειες συγκρινόμενα μεταξύ τους, αλλά ταυτόχρονα ανέδειξε και τις κοινές βάσεις, την παρεμφερή στρατηγική και τον παρόμοιο τρόπο αντίδρασης που εκδηλώθηκε σε κάθε μια περίπτωση ξεχωριστά.

Η συνακόλουθη κατάρρευση του Σοβιετικού προτύπου και η επικράτηση της δυτικής ιδεολογίας οδήγησαν σε μια αρχική ευφορία και καλλιέργησαν την πεποίθηση για το πέρας των συγκρούσεων και για την παγίωση της ελευθερίας και την τόνωση των δυτικών αρχών και ιδανικών. Συνεπώς έγινε κοινή αντίληψη ότι, επειδή οι λαοί πλέον δε θα εξεγείρονταν, οι επιχειρήσεις καταστολής δε θα ήταν αναγκαίες και όλα τα κράτη θα συνυπήρχαν, σύμφωνα με τις κοινές αρχές και αξίες που θα περιφρουρούσαν ισχυροί διεθνείς οργανισμοί. Η πραγματικότητα, όμως, αποδείχθηκε τελικά διαφορετική.

Λαμβάνοντας υπόψη την ανάλυση του Mearsheimer[6], ο οποίος αναφέρει ότι, η αναρχία του διεθνούς συστήματος και η έλλειψη σταθερής ρυθμιστικής αρχής αναγκάζει τα κράτη να λειτουργήσουν με βάση την ισορροπία της ισχύος και να καταφεύγουν στην τακτική της αυτοβοήθειας[7] συνάγουμε τα συμπεράσματά μας. Συνεπώς ούτε η αρχή της παγκοσμιοποίησης ούτε η θεωρία της δημοκρατικής ειρήνης θα κατορθώσουν να αποσοβήσουν τους κινδύνους, που ελλοχεύουν από την έλλειψη υπέρτατης αρχής και να υποδαυλίσουν τις διεθνείς σχέσεις [8].

Τα γεγονότα αυτά κάθε αυτά επιβεβαίωσαν τις προηγούμενες θέσεις με τον πιο τραγικό τρόπο, με όσα ακολούθησαν την 11η Σεπτεμβρίου[9]. Και ευθύς τέθηκε το ερώτημα για το ποια θα είναι η πορεία της πολιτισμένης Δύσης έπειτα από την καταφανή ανάδειξη της άναρχης φύσης του διεθνούς συστήματος και την αέναη πάλη για επιβολή ανάμεσα σε δρώντες με αντικρουόμενα συμφέροντα[10]. Η τρομοκρατία, σε όλες της τις εκφάνσεις αναγορεύεται επίσημα στο αντίπαλο δέος της πάλαι ποτέ άτρωτης δυτικής κουλτούρας. Η επικρατούσα αντίληψη της παρούσας περιόδου, η ιδεαλιστική, καθώς διακηρύσσει ότι το πρόβλημα πηγάζει από την έλλειψη δημοκρατίας στη Μέση Ανατολή, επιβάλλει ως αντισταθμιστικό μέτρο την κατάργηση των ολοκληρωτικών καθεστώτων της

5 FM 3-24 Insurgencies and Countering Insurgencies, US Army, 2007

6 Mearsheimer John, (2001) «Anarchy and the Struggle for Powers», Εκδόσεις Norton, σελ. 54-59

7 Mearsheimer John, (2001) «The Tragedy of Great Power Politics», Εκδόσεις Norton and Company, σελ. 12-68

8 Mearsheimer J. John, Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Μετάφραση Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα 2007, σελ. 21-79

9 Είναι χαρακτηριστικό ότι η Σαουδική Αραβία, το Πακιστάν, το Ιράν και η Ινδονησία κατήγγειλαν την τρομοκρατική ενέργεια της 11ης Σεπτεμβρίου ως υπεύθυνη για τη δυσφήμιση του Ισλάμ, International Herald Tribune, 10 Ιανουαρίου 2002

10 Waltz Kenneth, «Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2001, σελ. 227

περιοχής και την θεμελίωση νέων δημοκρατικών συστημάτων στην οργανωμένη προσπάθεια καταπολέμησης της τρομοκρατίας.

Εστιάζοντας στη γενικευμένη σύρραξη στο Αφγανιστάν είναι ευδιάκριτο ότι ξεκινά ως μια επιχείρηση ανατροπής ενός καταπιεστικού και επικίνδυνου για τη διεθνή κοινότητα καθεστώτος, συνεχίζεται με την αναγκαστική εγκαθίδρυση δημοκρατικών θεσμών και συστημάτων και χαρακτηρίζεται από τη διαρκή και εναγώνια προσπάθεια εξασφάλισης νομιμοποίησης, εσωτερικής και εξωτερικής. Το επιδιωκόμενο και ευκαταίιο αποτέλεσμα αφορά τη σταθερότητα του πολιτικού συστήματος και τη συνακόλουθη ευημερία των πληθυσμών. Σ' αυτή τη θεωρητική βάση αναπτύχθηκαν οι στρατηγικές της εμπέδωσης της ειρήνης (Peacebuilding) με κύριο φορέα της τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) [11] και η αρχή του αγώνα έναντι των ανταρτών (Counterinsurgency ή COIN) με σημαντικότερο εκφραστή της, τις ΗΠΑ.

Η εν λόγω στρατηγική εφαρμόζεται επιμελώς στο θέατρο επιχειρήσεων του Αφγανιστάν, διανθισμένη με τις διάφορες παραλλαγές της. Οι Αμερικανοί θεωρούν τον εαυτό τους θεματοφύλακα της περιοχής, καθώς έχουν επιφορτισθεί με το ρόλο της υλοποίησης των αποφάσεων είτε ως εντεταλμένοι στρατιωτικοί μηχανισμοί υπό τα ψηφίσματα του ΟΗΕ[12] (Peacebuilding) είτε ως αυτοδίκαιοι εντολοδόχοι για εφαρμογή της δικής τους στρατηγικής (COIN) [13].

Η παρούσα μελέτη εστιάζει στην εις βάθος εξέταση της ουσίας και του ρόλου των επιχειρήσεων, στο να αναλύσει τον τρόπο διεξαγωγής τους και να αποτιμήσει εν τέλει την αμερικανική στρατηγική που εφαρμόστηκε στο Αφγανιστάν, από το 2001 μέχρι την παρούσα περίοδο. Η προσέγγιση των παραπάνω θεμάτων θα πραγματοποιηθεί αρχικά στο πρώτο κεφάλαιο, το οποίο περιλαμβάνει μια ιστορική αναδρομή της σύρραξης στην περιοχή, αναλύοντας ενδελεχώς τις αιτίες που οδήγησαν σε αυτή, όπως παράλληλα θα καταγραφεί και η σταδιακή μετάπτωση των πολεμικών επιχειρήσεων σε διάφορες χρονικές περιόδους. Στη συνέχεια το δεύτερο κεφάλαιο θα ασχοληθεί με τις επιχειρήσεις εμπέδωσης και παγίωσης της ειρήνης, τα χαρακτηριστικά και τις αρχές τους και πώς εφαρμόστηκαν αυτές στο Αφγανιστάν, επιχειρώντας την κριτική προσέγγιση των παραπάνω ενεργειών. Το τρίτο κεφάλαιο θα αφιερωθεί στις επιχειρήσεις έναντι των ανταρτών, θα περιγράψει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και τη φιλοσοφία των ανταρτών, ενώ παράλληλα θα προσπαθήσει να μεταφέρει την κριτική που ασκήθηκε στις εν λόγω επιχειρήσεις από διάφορους μελετητές της όλης επέμβασης στην περιοχή.

¹¹ Για τις δυσκολίες και τα προβλήματα εφαρμογής του συστήματος συλλογικής ασφάλειας από την περίοδο του μεσοπολέμου και της ίδρυσης της Κοινωνίας των Εθνών μέχρι τη μεταψυχροπολεμική εποχή. Βιβλίο Weiss T. «The United Nations and Changing World Politics» Oxford, Westview Press, Oxford 1994, σελ. 17-33

¹² Σύμφωνα με τη θεσμική προσέγγιση οι διεθνείς θεσμοί παρέχουν σημαντικά οφέλη για τα κράτη, εφόσον διευκολύνουν την επίτευξη των εθνικών στόχων, μειώνουν την ανασφάλεια, ενθαρρύνουν την εμπιστοσύνη και γενικότερα μειώνουν το ρίσκο της συνεργασίας. Στο πλαίσιο αυτό οι διεθνείς θεσμοί είτε πρόκειται για επίσημους οργανισμούς είτε για διευθετήσεις που βασίζονται σε διεθνή καθεστώτα ενισχύουν τις κυβερνήσεις Roberty O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princetion University Press, 1984 , σελ.13

¹³ FMI 3-24.2 Tactics in Counteringinsurgency, US Army, Mar 2009

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας είναι η συνδυαστική μελέτη στο θέμα της διαχείρισης του ανταρτοπόλεμου και της στρατηγικής που υιοθέτησαν οι Αμερικανοί στο Αφγανιστάν, από το 2001 μέχρι σήμερα, μέσω της περιγραφής και σύγκρισης του θεωρητικού υποβάθρου, του αγώνα που διεξήχθη έναντι των ανταρτών (COIN) και κατ' επέκταση στην εφαρμογή της στρατηγικής προσέγγισης των επιχειρήσεων για την εμπέδωση της ειρήνης (Peacebuilding), ως μια προσπάθεια καταγραφής νέων προτάσεων για την επιτυχή έκβαση παρόμοιων μελλοντικών επεμβάσεων.

Ορισμοί

Ανταρσία[14] «είναι μία οργανωμένη κίνηση που σκοπεύει να ανατρέψει μία συνταγματική κυβέρνηση, μέσω των υπονομευτικών τακτικών και της ένοπλης σύγκρουσης» [15]. Από αυτό προκύπτει ο ευρύς και πολυσχιδής χαρακτήρας της έννοιας, καθώς και οι προεκτάσεις της όχι μόνο στο στρατιωτικό, αλλά στο πολιτικό και το κοινωνικό επίπεδο.

Επιχειρήσεις Εμπέδωσης της Ειρήνης (Peacebuilding)[16] αναλύεται ως «το σύνολο εκείνων των ενεργειών που έχουν ως σκοπό να μειώσουν τον κίνδυνο εμφάνισης ή επανεμφάνισης μιας σύγκρουσης, με την ενίσχυση των εθνικών δραστηριοτήτων σε όλα τα επίπεδα για τη διαχείριση της σύγκρουσης ώστε να τεθούν οι βάσεις για διαρκή ειρήνη και ανάπτυξη. Είναι μια σύνθετη, επίπονη και χρονοβόρα διαδικασία δημιουργίας των κατάλληλων συνθηκών για διατήρηση της ειρήνης και λειτουργεί απαντώντας δυναμικά στις βαθειά ριζωμένες δομικές αιτίες της βίαιης σύγκρουσης με ολιστικό – ολοκληρωτικό τρόπο».

Επανάσταση ή επαναστατικό κίνημα (Insurgency)[17], ορίζεται ως «όλες οι ενέργειες ενός οργανωμένου και συνήθως ιδεολογικά υποκινούμενου συνόλου ή κινήματος που επιζητά ή αντιστέκεται στην πολιτική αλλαγή μια κυβερνώσας εξουσίας σε μια περιοχή και εστιάζει στο να πείσει για τη μεταρρύθμιση ή να εξαναγκάσει τον πληθυσμό προς αυτήν την κατεύθυνση μέσω της χρήσης βίας και υπονόμησης».

Επιχειρήσεις Έναντι Ανταρτών ή Επιχειρήσεις Αντιδιείσδυσης[18], (Counterinsurgency Operations ή COIN) ορίζονται ως «το σύνολο των πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών, στρατιωτικών, αστυνομικών και ψυχολογικών δραστηριοτήτων που εφαρμόζονται με σκοπό την καταστολή εξεγέρσεων – ανταρσιών».

Συνεπώς από τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι δεν υπάρχουν ελληνικές λέξεις που να αποδίδουν νοηματικά με ακρίβεια τους όρους: «insurgency» και «countersurgency».

14 Πολλοί είναι οι στρατιωτικοί και πανεπιστημιακοί αναλυτές που αντί του όρου της ανταρσίας χρησιμοποιούν τον όρο «επαναστατικός πόλεμος».

15 FM 3-24 Insurgencies and Countering Insurgencies, US Army, 2007, σελ. 14

16 UN Peacekeeping Operations Principles and Guidelines, 2008

17 AJP 3.4.4 Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency, NATO, Feb 2011, σελ. 1-2

18 FM 3-24 Insurgencies and Countering Insurgencies, US Army, 2007, σελ. 14

Περιορισμοί – παραδοχές

Ο δεινός αναγνώστης αντιλαμβάνεται πως η μελέτη περιορίζεται σε έκταση και βάθος από μια σειρά καθοριστικών παραγόντων, κυριότεροι εκ των οποίων είναι, αφενός μεν η χρήση μόνο ευκόλως προσβάσιμων πηγών, μέρος των οποίων προέρχεται από το διαδίκτυο, εφόσον αποκλείεται εξ ορισμού η ανάκληση απόρρητων πληροφοριών από το θέατρο επιχειρήσεων του Αφγανιστάν, αφετέρου δε, ο προσανατολισμός προς αποκλειστικά αγγλόφωνη βιβλιογραφία και αναλύσεις, καθώς δεν υφίσταται ικανός αριθμός εγχώριων μελετών, ίσως λόγω της περιορισμένης εμπλοκής της χώρας μας στη σύγκρουση.

Η συνεχής μεθόδευση και πραγματοποίηση των επιχειρήσεων, μέσα σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον, όπως το συγκεκριμένο, δημιουργούν την ανάγκη ενός ξεκάθαρα οριοθετημένου χρονικού προσδιορισμού και της επικαιρότητας των δεδομένων που χρησιμοποιούνται στη μελέτη, με το παραπάνω χρονικό σημείο να τοποθετείται στα τέλη Ιανουαρίου 2018. Γίνεται έτσι κατανοητό ότι εξελίξεις που θα δρομολογήσουν δραματικές αλλαγές στο παρόν θέατρο επιχειρήσεων δε δύνανται να συμπεριληφθούν.

Ο Αμερικανικός στρατός εισχώρησε στην παραπάνω επιχείρηση με διττό τρόπο. Αφενός, διαθέτοντας την πολυπληθέστερη δύναμη, ενεργούσαν με κύρια αποστολή τους την πλήρη εξόντωση των τρομοκρατών κάτω από την επιχείρηση OEF, ενώ την ίδια στιγμή το NATO, το οποίο διέθετε και αυτό Αμερικανικά τμήματα, προσπαθούσε να κερδίσει έδαφος στην καρδιά, να εισβάλλει στο μυαλό και να κατευθύνει τη σκέψη του πληθυσμού. Η συγκεκριμένη μελέτη αναφέρεται στις Αμερικανικές δυνάμεις που δρουν συντονισμένα στο πλαίσιο της συμμαχίας του NATO, προκειμένου να αναλυθεί η στρατηγική τους σε διττό επίπεδο (έναντι των ανταρτών και στον τομέα εμπέδωσης – εδραίωσης της ειρήνης).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Ιστορική Αναδρομή

1.1 Γενικά

Αποτελεί κοινό τόπο συζητήσεων μεταξύ ακαδημαϊκών, πολιτικών, διπλωματών αλλά και ευρύτερα της διεθνούς κοινής γνώμης ότι τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ υπήρξαν καθοριστικά για τη δρομολόγηση εξελίξεων στο διεθνές σύστημα και στα περιφερειακά διοικητικά υποσυστήματα. Τα διεθνή φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας, όπως η τρομοκρατία, η διακίνηση των ναρκωτικών, η μαζική μετανάστευση, ο ισλαμικός φονταμενταλισμός και οι επιπτώσεις του στην ασφάλεια του διεθνούς status quo, συνέτειναν προς μια βίαιη επαναφορά στην πραγματικότητα, όσων «ρομαντικών» εκτιμούσαν ότι ο κόσμος, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, θα ζούσε πλέον χωρίς συγκρούσεις και πολέμους[19].

Οι εξελίξεις κατά τα πρώτα εφιαλτικά εικοσιτετράωρα μετά το τρομοκρατικό κτύπημα ήταν καταγιστικές. Από την πλευρά του ΟΗΕ, το αρχικό ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας[20] (ΣΑ) (UNSCR 1368) ήρθε την αμέσως επόμενη ημέρα ως ηχηρή αντίδραση-αντίσταση, καταδικάζοντας απερίφραστα την ενέργεια και καλώντας όλες τις χώρες να συνεργαστούν για να συλληφθούν οι ένοχοι και να λογοδοτήσουν για τις πράξεις τους στη δικαιοσύνη. Έτσι οι επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν δεν άργησαν να ξεκινήσουν, με τις ΗΠΑ και τη Μ. Βρετανία να σχηματίζουν την πρώτη συμμαχία και να εκτελούν αεροπορικές προσβολές ήδη από τις 7 Οκτωβρίου. Παρακάτω έπεται μια προσπάθεια χρονικής κατάτμησης της σύγκρουσης, εστιάζοντας κυρίως σε περιόδους όπου παρατηρούνται αλλαγές στην ακολουθούμενη στρατηγική από τα διάφορα μέρη. Με αυτήν τη λογική θα γίνει σαφέστερη κατανόηση σχετικά με την αλλαγή σχεδίου, αλλά και των παραγόντων που οδήγησαν σε αυτήν[21].

1.2 Πρώτη περίοδος

Η επέμβαση στο Αφγανιστάν, από την προαναφερθείσα συμμαχική δύναμη σηματοδοτεί και την πρώτη χρονική περίοδο με τήρηση σταθερής στρατηγικής, η οποία διαρκεί έως και την πτώση του καθεστώτος των Ταλιμπάν και το σχηματισμό της μεταβατικής κυβέρνησης στη χώρα. Η ακολουθούμενη στρατηγική αυτής της περιόδου περιγράφεται από τον όρο «Πόλεμος κατά της Τρομοκρατίας», ενώ η επιχείρηση που την έθετε σε εφαρμογή (Operation Enduring Freedom – OEF), περιλαμβάνει επισταμένες αεροπορικές συγκρούσεις και μικρής έκτασης χερσαίες ενέργειες με σκοπό την απομάκρυνση των Ταλιμπάν από την εξουσία και την εξασφάλιση της πρωτεύουσας Καμπούλ από τους συμμάχους.

¹⁹ Καμύ Α., «Σκέψεις για την Τρομοκρατία» Εκδόσεις Καστανότη, Αθήνα 2003, σελ. 20-45

²⁰ Για μια εξέταση των θεσμικών προκλήσεων που συνεπάγεται η παγκοσμιοποίηση στη λειτουργία των διακυβερνητικών οργανισμών αλλά και των συνασπισμών σύμφωνα με το Ngyire Woods «Global Governance and the Role of Institutions», Oxford University Press, 1999, σελ. 26-37

²¹ Χειλά Ειρήνη «Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21^ο Αιώνα» Εκδόσεις Ποιότητα, 2013, σελ. 24, 25

Η συμμαχία, κατόπιν και των ψηφισμάτων του ΟΗΕ (UNSCR 1368 και 1373) δεν άργησε να διευρυνθεί, περιλαμβάνοντας ήδη από το Νοέμβριο του ίδιου έτους την Ολλανδία και την Ιαπωνία, από το Δεκέμβριο την Αυστραλία, την Γαλλία, την Γερμανία και τη Ρωσία, προς υποστήριξη των αντιπάλων των Ταλιμπάν, δηλαδή της Βόρειας Συμμαχίας.

Ταυτόχρονα, σε διπλωματικό επίπεδο η έντονη κινητικότητα είχε ως αποτέλεσμα τη σύγκληση του Συνεδρίου της Βόννης από το οποίο προήρθε και η μεταβατική κυβέρνηση της χώρας, με τον Πρόεδρο Καζάι να αναλαμβάνει τα ηνία της μετά την απομάκρυνση των Ταλιμπάν. Η UNSCR 1383 ανέλαβε δράση την επόμενη κιόλας ημέρα (6 Δεκεμβρίου 2001), ενώ η πλήρης εξωτερική νομιμοποίηση της επέμβασης ήρθε στις 20 Δεκεμβρίου με το ψήφισμα UNSCR 1386, το οποίο ενέκρινε τη δημιουργία της International Security Assistance Force (ISAF) [22] με σκοπό την υποβοήθηση της μεταβατικής κυβέρνησης ώστε να διασφαλίσει την τάξη στην Καμπούλ και τα περίχωρά της.

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την αποκλειστική χρήση σκληρής ισχύος από τη συμμαχία και από καθαρά συμβατικές επιθετικές επιχειρήσεις. Κρίνεται σκόπιμο να μην αναλυθεί περαιτέρω η εφαρμοζόμενη τακτική, καθώς δεν εξυπηρετεί τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, αφού δεν εμπεριέχει επιχειρήσεις εμπέδωσης της ειρήνης, αλλά ούτε και επιχειρήσεις έναντι ανταρτών[23].

1.3 Δεύτερη περίοδος

Η περίοδος αυτή προσδιορίζεται χρονικά από την εγκατάσταση της ISAF, Δεκέμβριος 2001, έως τη μεταβολή στη διενέργεια των πολεμικών επιχειρήσεων έναντι των ανταρτών, που τοποθετείται περίπου μετά την εφαρμογή του νέου εγχειριδίου περί επιχειρήσεων των ΗΠΑ, το Δεκέμβριο του 2006[24].

Η ανάπτυξη των εν λόγω δυνάμεων, σύμφωνα με την αποστολή που έφερε προς υλοποίηση, τέθηκε σε εφαρμογή με την πεποίθηση όλων των συμμετεχόντων ότι θα απέφερε σύντομα τα επιθυμητά αποτελέσματα, θα λειτουργούσε δηλαδή συνδρομητικά προς τη μεταβατική κυβέρνηση της χώρας ώστε να δημιουργήσει ένα ασφαλές περιβάλλον καταρχήν στην πρωτεύουσα και μετέπειτα στα περίχωρά της.

Η στρατιωτική διοίκηση της δύναμης ανατίθεται στο NATO, τον Αύγουστο του 2003, αλλά με το μεγαλύτερο μέρος των Αμερικανικών δυνάμεων να τελούν υπό εθνική διοίκηση και παράλληλα να συνεχίζουν με την επιχείρηση OEF. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους η ISAF έλαβε την έγκριση, μέσω ψηφίσματος UNSCR 1510, να ενεργεί στο σύνολο της επικράτειας της χώρας κατόπιν προτροπής της μεταβατικής Αφγανικής κυβέρνησης.

Στις προεδρικές εκλογές, που πραγματοποιήθηκαν το έτος 2004 αναδεικνύεται νικητής ο πρόεδρος Καζάι, ενώ ταυτόχρονα οι δυνάμεις των Ταλιμπάν ξεκινούν έναν ορκισμένα ανελέητο ανταρτοπόλεμο. Συνεπώς για τα επόμενα δυο χρόνια οι ανταρτικές

²² Foster Eduard «NATO's Military in the Age of Crisis Management» RUSI Whitehall paper 29

²³ Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης «Η Εδραίωση της Ειρήνης στο Αφγανιστάν», τευχ. 21 Μάιος 2003, σελ. 48-65

²⁴ FM 3-24 Countering Insurgencies, US Army, 2007

ομάδες θα κερδίζουν συνεχώς έδαφος και θα ενισχύουν τις θέσεις και τους στόχους τους, καταδεικνύοντας στην Αμερική και τους ιθύνοντες την ανάγκη για αλλαγή πλεύσης και στρατηγικής αντιμετώπισης της σύγκρουσης. Η μεταβολή αυτή ήρθε με το ανανεωμένο εγχειρίδιο περί ανταρτοπόλεμου του στρατού των ΗΠΑ, το οποίο υποδείκνυε emphatically την αλλαγή του τρόπου σκέψης και δράσης των στρατιωτικών, αλλά και των υπολοίπων δυνάμεων στο ΘΕ, με την εφαρμογή εκείνου που αργότερα θα ονομαστεί Ολιστική Προσέγγιση (Comprehensive Approach).

Κατά το υπόψη χρονικό διάστημα γίνεται κατανοητό ότι δε σημειώθηκαν σπουδαίες εξελίξεις, όσον αφορά τη μεταβολή της στρατηγικής των Αμερικανών για την ουσιαστική αντιμετώπιση της κατάστασης. Η περίοδος χαρακτηρίζεται ίσως από την αρχική έκπληξη της διεθνούς κοινότητας, η οποία παρά την ισχυρή της πρόθεση να επιλύσει τις διαφορές των αντιμαχόμενων και να εξασφαλίσει τη σταθερότητα στην περιοχή, βρέθηκε αντιμέτωπη με δυνάμεις με τις οποίες δεν ήταν έτοιμη να αντιπαρατεθεί και με αποφασισμένους αντιπάλους που διαρκώς κέρδιζαν έδαφος. Το κυριότερο, όμως, πρόβλημα φαινόταν να είναι το ότι δεν υπήρχε το ανάλογο σχέδιο για επιτυχή αντιμετώπιση της ισχύουσας κατάστασης, ούτε σε πολιτικό, αλλά ούτε σε στρατιωτικό επίπεδο.

1.4 Τρίτη περίοδος

Προκειμένου να διευθετηθεί η υπάρχουσα κατάσταση, οι στρατιωτικές δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής ανέτρεξαν επιμελώς στις εμπειρίες από το πρόσφατο παρελθόν τους και ζητώντας ταυτόχρονα τη συνδρομή από τους πολιτικούς φορείς (κάτι που σημειωτέον γινόταν για πρώτη φορά), ανέπτυξαν το νέο εγχειρίδιο περί ανταρτοπόλεμου. Το έθεσαν αμέσως σε εφαρμογή στο θέατρο επιχειρήσεων του Αφγανιστάν, στοχεύοντας στην εξάλειψη των αντάρτικων κινημάτων και τη σταδιακή τους αποχώρηση από την περιοχή. Ο σκοπός αυτός υπαγόρευε όχι μόνο το υψηλό κόστος των εν λόγω επιχειρήσεων, αλλά συμπορευόταν με τις εσωτερικές αντιδράσεις που ήδη είχαν αρχίσει να κλιμακώνονται λόγω της μακροχρόνιας εμπλοκής. Παρατηρείται λοιπόν μια στροφή στα θέματα στρατηγικής, η οποία συμπαρέσυρε και την ακολουθούμενη τακτική στο πεδίο των συγκρούσεων.

Επιπρόσθετα σε επίπεδο διεθνών οργανισμών ακολουθείται μια αντίστοιχη διαδικασία αναθεώρησης που έχει ως απότοκο την έκδοση του εγχειριδίου Αρχών και Κατευθύνσεων^[25] των Επιχειρήσεων Διατήρησης της Ειρήνης από την πλευρά του ΟΗΕ και του κανονισμού περί Ανταρτοπόλεμου^[26]. Η εφαρμογή στην πράξη της εν λόγω θεωρίας για την αντιμετώπιση της σύγκρουσης συνεχίζεται μέχρι σήμερα, υπό την αυστηρή επίβλεψη της διεθνούς κοινότητας και πολλών μελετητών-αναλυτών των Διεθνών Σχέσεων. Η ακολουθούμενη στρατηγική, βέβαια, παρουσιάζει ελαφρές αποκλίσεις κατά το πέρασμα των ετών εφαρμογής της, ευρισκόμενη σε πλήρη εξάρτηση, κυρίως από την προσωπικότητα και την ιδιοσυγκρασία του εκάστοτε επικεφαλής, αλλά πάντοτε ακολουθείται η αρχική σύλληψη και φιλοσοφία δράσης.

²⁵ UN Peacekeeping Operations Principle and Guidelines, 2008

²⁶ FM 3-24 Insurgencies and Countering Insurgencies, US Army

Η λήξη της αποστολής τον Δεκέμβριο του 2014 και η διαδοχή της από την αποστολή «Αποφασιστική Υποστήριξη» δεν επέφερε κάποια ουσιαστική αλλαγή στην κατεύθυνση, αφού η τελευταία ανέλαβε να συνεχίσει το έργο της αρχικής, δηλαδή την παροχή βοήθειας και εκπαίδευσης στις Αφγανικές στρατιωτικές δυνάμεις, διενεργώντας παράλληλα επιχειρήσεις εναντίον τρομοκρατών και ανταρτών.

Στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, μπορεί να αποδοθεί ο χαρακτηρισμός «στροφή στον ιδεαλισμό», καθώς παρατηρείται μια απόπειρα εφαρμογής ήπιας ισχύος πίεσης παρά σκληρής και έντονης, με απώτερο σκοπό τη νίκη επί της «καρδιάς και του μυαλού» (heart and minds) όχι μόνο των αντιπάλων, αλλά και των πληθυσμών που εμπλέκονται στη σύγκρουση.

Πλέον, βάσει και των νέων εγχειριδίων, ο σκοπός των επιχειρήσεων δεν είναι αποκλειστικά η καταστροφή των αντίπαλων δυνάμεων του εχθρού, αλλά η επικράτηση επί των αμάχων, που σηματοδοτεί την αρχή για την τελική νίκη. Αυτός ο στρατηγικός ελιγμός αποτελεί ίσως μια από τις μεγαλύτερες αλλαγές στη φύση των ένοπλων συρράξεων, τολμώντας εδώ μια παράλληλη σύγκριση με την αντίστοιχη επανάσταση που επέφερε η εισαγωγή στον πόλεμο του όπλου της αεροπορίας τον 20ο αιώνα ή ακόμη και η χρήση της πυρίτιδας παλαιότερα.

1.5 Αποτελέσματα και επιπτώσεις

Ο ιδεολογικός μετασχηματισμός της φιλοσοφίας του πολέμου, όταν αναφερόμαστε σε αυτού του μεγέθους τις επιχειρήσεις, απαιτεί μία γενναία πίστωση χρόνου από τη μια για την ανάπτυξη μιας κοινά αποδεκτής θεωρίας και από την άλλη για την ποιοτική της βελτίωση, μέσω της εφαρμογής σε κατάλληλες συνθήκες. Η διεθνής κοινότητα, αλλά και οι ένοπλες δυνάμεις των Αμερικανών επιδόθηκαν, κατά συνέπεια, σε πληθώρα θεωρητικών αναλύσεων και στρατηγικών προσεγγίσεων, ξεκινώντας ήδη από τη χρονική περίοδο της διάλυσης της πρώην Γιουγκοσλαβίας και των συρράξεων που ακολούθησαν.

Η κατά πολλούς «εύθραυστη ισορροπία» που τελικά επήλθε στην περιοχή, δημιούργησε την πεποίθηση ότι τα διδάγματα του παρελθόντος ήταν ικανά να χρησιμοποιηθούν και σε άλλες παρόμοιες περιπτώσεις. Καθώς, όμως, το πεδίο δράσης ήταν τελείως διαφορετικό και οι συνθήκες εφαρμογής της θεωρίας κατά πολύ δυσχερέστερες, τα διδάγματα από την παραπάνω σύγκρουση ήταν σχεδόν αδύνατο να εφαρμοστούν στην περίπτωση του Αφγανιστάν.

Συνεπώς, η μετεξέλιξη της φύσης των συρράξεων και η ενίσχυση του φαινομένου της τρομοκρατίας οδήγησε την Αμερική^[27] στην έκδοση των σχετικών εγχειριδίων που αναφέρθηκαν παραπάνω και στην αντίστοιχη εφαρμογή τους. Διανύοντας λοιπόν τη φάση της εφαρμογής των νέων σχεδίων δράσης και για όσο δεν επιτυγχάνονται τα αναμενόμενα

²⁷ Ο Οργανισμός Ισλαμικών Κρατών «καταδικάζει απερίφραστα την τρομοκρατία ενέργεια και εκφράζει τα συλλυπητήρια του στον λαό των ΗΠΑ και στις οικογένειες των θυμάτων». Επίσης, διακηρύσσει ότι «οποιαδήποτε διεθνής πρωτοβουλία προς τη κατοχύρωση της ασφάλειας και σταθερότητας πρέπει να περιλαμβάνει την πραγματοποίηση της ασφάλειας και δικαιοσύνης του Παλαιστινιακού λαού», σύμφωνα με τη «Final Communique of the Ninth Extraordinary Session of the Islamic Conference and Foreign Ministers», Meeting in Qatar, 10 Οκτωβρίου 2001, Doha, Qatar

αποτελέσματα σε επίπεδο παύσης των συγκρούσεων, τόσο περισσότερο πληθαίνουν οι φωνές των επικριτών για το τι σχεδιάστηκε λανθασμένα και για το ποιες διαδικασίες δεν εφαρμόστηκαν σωστά.

Στα επόμενα κεφάλαια θα παρουσιάσουμε και θα αναλύσουμε τις στρατηγικές, τα κύρια σημεία τους, αλλά και τις επικρίσεις που δέχεται η κάθε μια. Έτσι θα διαπιστωθούν και θα γίνουν περισσότερο κατανοητά τα μειονεκτήματα και ταυτόχρονα οι ομοιότητες και οι διαφορές που εμφανίζονται μεταξύ τους. Εδώ εντοπίζεται και η ουσία του θέματος το οποίο απασχολεί την παρούσα μελέτη. Δηλαδή με ποια ακριβώς στρατηγική πορεύτηκαν οι Αμερικανοί στο Αφγανιστάν κι αν αυτή είχε λάβει διττό ρόλο, ως όργανο εφαρμογής των ψηφισμάτων του ΟΗΕ ή ως όργανο προαγωγής και επιβολής της ασφάλειας στο χώρο.

Σελίδα σκόπιμα κενή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Στρατηγική στις επιχειρήσεις εμπέδωσης – εδραίωσης ειρήνης

2.1 Γενικά

Οι επιχειρήσεις αυτού του τύπου προέκυψαν ως αδήριτη ανάγκη, μετά και τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας λόγω των εμφύλιων πολέμων που έλαβαν χώρα, καθώς και την αδυναμία ειρηνικής μετάβασης στη διάδοχη κατάσταση. Η Αμερική στην προσπάθεια να απαντήσει στο πρόβλημα που ανέκυπτε στην παρούσα φάση, συγκρότησε για το Αφγανιστάν το Combine Joint Civil Military Operation Task Force (CJCMOTF)[28].

Η σπουδαιότερη μεταξύ των αποστολών που κλήθηκαν να εκτελέσουν οι συμμαχικές δυνάμεις ήταν η παροχή ασφάλειας και υποστήριξης σε εκατομμύρια ανθρώπους και σε ιδρύματα, σε περιοχές που προσπαθούν να ανασυγκροτηθούν έπειτα από μια σύγκρουση. Η διεθνής νομιμοποίηση των στρατιωτικών επεμβάσεων εξασφαλίζεται μέσω της ευρείας συμμετοχής στις επιχειρήσεις πολλών κρατών και μέσω της νομικής κάλυψης από αντίστοιχα ψηφίσματα του ΣΑ του ΟΗΕ. Έτσι, χάρη στην ανάπτυξη στρατιωτικών, αστυνομικών δυνάμεων και στην παρουσία παρατηρητών σε μια περιοχή, παρέχεται η δυνατότητα να καλλιεργηθεί ένα ασφαλές περιβάλλον που θα επιτρέψει στις ειρηνευτικές διαδικασίες να ευοδωθούν.

Διαπιστώθηκε ότι τα υπάρχοντα εγχειρίδια δεν εξασφάλιζαν την απαραίτητη μεθοδολογία για την εξεύρεση λύσεων για όλες τις πιθανές καταστάσεις κρίσεως, αφενός διότι κάθε περίπτωση είναι διαφορετική, αφετέρου επειδή η αποστολή έρχεται ως συνδρομητικό μέσο και δεν υποκαθιστά τις ειρηνευτικές διαδικασίες. Άλλωστε, σύμφωνα με την πρέσβειρα Susan Rice, μόνιμη αντιπρόσωπο των ΗΠΑ στον ΟΗΕ, η άλλη εναλλακτική σε μια κρίση θα ήταν να μην γίνει απολύτως τίποτα, με την κρίση απλώς να διογκώνεται, να επηρεάζει και άλλες περιοχές και να δημιουργεί ένα ασταθές περιβάλλον όπου παρανομοί και τρομοκράτες θα δρουν ανεξέλεγκτα.

Εντός του πλαισίου της μετάβασης σε ειρηνευτικές διαδικασίες σε μια περιοχή, εντάσσεται σχεδόν πάντα η διενέργεια εκλογών. Κατ' αυτόν τον τρόπο παρέχεται η απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση στη διάδοχη κατάσταση και σηματοδοτείται η έναρξη μιας σταθερής διαδικασίας αποκατάστασης από ισχυρούς εσωτερικούς κλυδωνισμούς. Παράλληλα θα μπορούσε να ισχύσει και η πιο οικονομική μέθοδος αποκατάστασης, σύμφωνα με τη μελέτη οικονομολόγων του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, ενώ συγκρινόμενη με άλλες αποστολές διάθεσης στρατιωτικών δυνάμεων αποκλειστικά των ΗΠΑ για τους ίδιους σκοπούς, η αντίστοιχη αποστολή δυνάμεων των ΗΕ παρουσιάζει μεγάλη εξοικονόμηση πόρων. Σύμφωνα με την πρέσβειρα των ΗΠΑ στα ΗΕ, Susan Rice, για κάθε δολάριο που θα δαπανούσαν οι ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ για μια αποστολή, τα ΗΕ θα επιτύγχαναν το ίδιο αποτέλεσμα μόλις με 12 σεντς (DPKO, 2014).

²⁸ Stauss Haley «United States' Strategy in Afghanistan from 2001 to Today», 2012, σελ. 4-15

Τα θέματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι στρατιωτικές δυνάμεις που συμμετέχουν στις αποστολές, είναι πολλαπλά. Εντοπίζονται κυρίως, από τη μια πλευρά στην ευαισθητοποίηση του προσωπικού σε θέματα συμπεριφοράς στα πεδία των μαχών, κυρίως όσον αφορά περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης, κακοποίησης και εκμετάλλευσης κυρίως των αμάχων, ενώ από την άλλη στην προσπάθεια αναγκαστικής στρατολόγησης περισσότερων γυναικών στις διάφορες αποστολές, συμπεριλαμβανομένης και της χώρας του Αφγανιστάν. Λαμβάνουν χώρα δηλαδή προσπάθειες του ανεπτυγμένου κόσμου για το σεβασμό της ανθρώπινης ζωής και αξιοπρέπειας σε συνεργασία με τους γηγενείς κατοίκους, καθώς επίσης και αντίστοιχες ενέργειες για αύξηση του ποσοστού του γυναικείου προσωπικού στις διάφορες αποστολές, λόγω των επιβεβαιωμένα καλύτερων δυνατοτήτων τους στην πραγμάτωση «ειδικών» έργων.

2.2 Προσδιορισμός της έννοιας «Εδραίωση Ειρήνης»

Το θεωρητικό υπόβαθρο όπου βασίζονται οι συγκεκριμένες αποστολές ειρήνης περιλαμβάνει ένα κανονιστικό πλαίσιο που εδράζει σε τρεις πυλώνες : στις αποφάσεις των ΗΕ και ειδικότερα στις θεμελιώδεις θέσεις τους για πρόληψη των πολεμικών συγκρούσεων, στην Παγκόσμια Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και τους αντίστοιχους διεθνείς ανθρωπιστικούς κανόνες (νόμος του πολέμου ή νόμος των ένοπλων συγκρούσεων) και τέλος στα ψηφίσματα του ΣΑ του ΟΗΕ, είτε αυτά αφορούν γενικές προβλέψεις είτε εξουσιοδοτούν τους δρώντες και περιγράφουν συγκεκριμένη αποστολή.

Το ευρύ φάσμα των αποστολών τις οποίες αναλαμβάνει η Αμερικανική αποστολή, εκτείνεται από την πρόληψη συγκρούσεων (conflict prevention) και την ειρήνευση (peacemaking) έως την επιβολή (peace enforcement), διατήρηση (peacekeeping) ή εμπέδωση (peacebuilding) της ειρήνης. Τα μεταξύ των παραπάνω αποστολών όρια δεν είναι πάντοτε ξεκάθαρα και διακριτά, ενώ αν και αρχικά τηρείται μια χρονική συνέχεια, πολλές φορές η μία αποστολή υπεισέρχεται στο πεδίο της άλλης ή μπορεί και να συμβαίνουν παράλληλα. Στο μεγαλύτερο ποσοστό των περιπτώσεων η παράλληλη εκτέλεση των αποστολών είναι και η πιο αποδοτική διότι, όπως αποδεικνύεται στην πράξη, οι λειτουργίες τους είναι αλληλοϋποστηριζόμενες και ενισχύουν η μια τα αποτελέσματα της άλλης.

Κατά κανόνα τα έργα που ανατίθενται προς διεκπεραίωση στις δυνάμεις που αναλαμβάνουν τέτοιου είδους αποστολές, είναι στρατιωτικού χαρακτήρα και περιλαμβάνουν:

(α) Παρατήρηση, επίβλεψη και αναφορά αποτελεσμάτων επί των διαδικασιών μέσω παρατηρητηρίων, περιπολιών, εναέριων παρατηρήσεων κα άλλων τεχνικών μέσων με τη σύμφωνη γνώμη των εμπλεκόμενων μερών.

(β) Επίβλεψη επί της κατάπαυσης του πυρός και υποβοήθηση των μηχανισμών επαλήθευσής της.

(γ) Διαμεσολάβηση, ως ένα μέτρο οικοδόμησης κλίματος εμπιστοσύνης.

Πέρα από τις αποστολές ρουτίνας οι Αμερικανοί αναλαμβάνουν ως δυνάμεις άμεσης αντίδρασης να επέμβουν δυναμικά, συμμετέχοντας σε μια πληθώρα νέων προκλήσεων. Η εξέλιξη αυτή επήλθε ως συνέπεια της αναδιάρθρωσης σε θέματα πολέμου και στρατηγικής του διεθνούς συστήματος, γεγονός που εμφανίζεται κυρίως μετά την ψυχροπολεμική εποχή, αλλά κυρίως λόγω των μορφολογικών χαρακτηριστικών των περιοχών στις οποίες αναπτύσσονται (φτωχές χώρες, χωρίς σταθερούς θεσμούς, αντικρουόμενα οικονομικά συμφέροντα των εμπλεκόμενων, ιδεολογικές ή θρησκευτικές διαφορές τους, αλλά και παλαιότερες εχθροπραξίες). Έτσι, σε αυτό το πολυσυλλεκτικό πεδίο δράσης, τα κυριότερα έργα που καλούνται να φέρουν σε πέρας οι ανεπτυγμένες δυνάμεις, περιλαμβάνουν :

Τη δημιουργία ενός ασφαλούς και σταθερού περιβάλλοντος και την ενίσχυση της ικανότητας του κράτους να παρέχει ασφάλεια, σεβόμενο τους ισχύοντες νόμους και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τη διευκόλυνση των πολιτικών διεργασιών, προάγοντας το διάλογο και τη συμφιλίωση των συμβαλλόμενων μερών και βοηθώντας στην εγκαθίδρυση νομικών και αποτελεσματικών θεσμών εντός του κράτους.

Την παροχή ενός πλαισίου αγωγής συνεργασίας και συντονισμού όλων των φορέων που δραστηριοποιούνται στη χώρα.

Αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι, παρότι η ανάπτυξη μιας δύναμης επιφέρει άμεσα αποτελέσματα στην παύση των εχθροπραξιών, σε μακροχρόνιο επίπεδο δε δημιουργεί τις αναμενόμενες συνθήκες διαρκούς ειρήνης, εκτός εάν συνοδεύεται από προγράμματα αναστολής της σύγκρουσης. Αυτά τα προγράμματα αφορούν ένα ευρύ πλαίσιο δράσεων στους τομείς του αφοπλισμού και της ομαλής επανένταξης των μαχητών, της αναδιάρθρωσης του τομέα της ασφάλειας, της ανάδειξης και κατοχύρωσης των ανθρώπινων δικαιωμάτων, την παρότρυνση προς εκλογικές διεργασίες και την αποκατάσταση της κυριαρχίας στην έννοια του κράτους. Η Αμερικανική στρατηγική, προκειμένου να καταστεί αποτελεσματική, συνδύασε την ανάληψη δράσεων με τη συμμετοχή, τη συνέργεια και το συντονισμό με άλλους φορείς, κρατικούς και μη οι οποίοι δρούσαν παράλληλα στο ίδιο θέατρο επιχειρήσεων.

2.3 Κριτική της στρατηγικής των επιχειρήσεων

Στο Θέατρο Επιχειρήσεων (ΘΕ) του Αφγανιστάν τα τελευταία χρόνια, οι αρχικά υψηλές προσδοκίες που είχαν δημιουργηθεί για ταχεία επίλυση του προβλήματος, μετατράπηκαν σταδιακά είτε σε επικριτικές φωνές που κραύγαζαν για αλλαγή είτε σε φωνές υπεράσπισης, οι οποίες εντόπιζαν τις απαρχές του προβλήματος σε άλλες κατευθύνσεις. Το γεγονός, όμως, ότι το πρόβλημα που οδήγησε στη μακροχρόνια εμπλοκή παρέμενε άλυτο, επέβαλλε, αν μη τι άλλο, την ανάγκη επανεξέτασης της θεωρίας. Στην προσπάθεια λοιπόν, βελτίωσής της οι μεν υπερασπιστές της ζητούν μεγαλύτερη εμπλοκή και κατ' επέκταση διάθεση περισσότερου προσωπικού και μέσων, οι δε πολέμιοι

εντοπίζουν τις δυσλειτουργίες του παρόντος συστήματος και προτείνουν εναλλακτικές μεθόδους και τακτικές.

Μια από τις βασικές διαφωνίες και επικρίσεις εστιάζει στον τομέα της εσωτερικής νομιμοποίησης, της αντίληψης δηλαδή που έχει ο τοπικός πληθυσμός για τις επιχειρήσεις και για την παρουσία της δύναμης γενικότερα. Σύμφωνα λοιπόν με αυτή την άποψη, επειδή η νομιμοποίηση προέρχεται από το πουθενά και έχει κρατικοδίαιτο χαρακτήρα, ξεκινώντας με τη σταδιακή υπονόμηση των δημοκρατικών θεσμών από πάνω προς τα κάτω, αυτοαναιρείται και αποτυγχάνει να καλύψει βασικές ανάγκες των πληθυσμών.

Παράλληλα, το επιχείρημα του φιλελεύθερου λόμπυ ότι η οικονομική ανάπτυξη θα διορθώσει τα κακώς κείμενα δε λειτούργησε αμέσως στην πράξη, ενώ κατά την προσπάθεια να εφαρμοστεί παραβλέπονται οι βασικές αρχές της ασφάλειας και της καθημερινής επιβίωσης, δημιουργούνται ανισότητες στην κατανομή πόρων και σε κάποιες περιπτώσεις καταστρέφονται ζωές και χάνονται περιουσίες. Έτσι οι ευάλωτοι πληθυσμοί αναγκαστικά θέτουν σε προτεραιότητα τις λύσεις για τη φτώχεια, την ανεργία και το ανεπαρκές σύστημα υγείας πάνω από την ανάγκη για ένα φιλελεύθερο κράτος που φιλοξενείται σε μια αποκομμένη από τις εξελίξεις, απόμακρη πρωτεύουσα. Η όλη κατάσταση οδηγεί στην αποξένωση του πληθυσμού από τους σκοπούς της επιχείρησης για τους οποίους πλέον θεωρείται ότι εξυπηρετούν τα συμφέροντα άλλων και έτσι ενισχύεται το κλίμα αντιπαράθεσης.

Η ανοικοδόμηση του κράτους στηρίζεται στην επίλυση των προβλημάτων της καθημερινότητας που αντιμετωπίζει ο τοπικός πληθυσμός. Κάτω από αυτές τις συνθήκες οι καθημερινές ανάγκες του μεγαλύτερου μέρους των κατοίκων έρχονται στο προσκήνιο, αποτελώντας έναν οδηγό για να δοθούν απαντήσεις στα βασικά προβλήματα που τους ταλανίζουν. Κατόπιν ακολουθεί ως σκεπτικό η δημιουργία τοπικών οργανισμών και θεσμών με δημοκρατικές αρχές για παροχή βοήθειας από το ίδιο το κράτος, επιτρέποντας στη διαδικασία να γίνει περισσότερο συμμετοχική και με λαϊκό έρεισμα. Όπως αναφέρει ο Roberts D.[29], αυτό μπορεί να ονομαστεί «λαϊκή ειρήνη», καθώς ξεκινά από τα λαϊκά στρώματα των πληθυσμών και, με μια διαδικασία εξάπλωσης, καταλήγει μακροχρόνια σε κρατικούς θεσμούς, τους οποίους επιλέγουν οι ίδιοι οι πολίτες και άρα είναι αποδεκτοί και βιώσιμοι.

Ένα εξίσου σημαντικό θέμα, αντίθετο στην υφιστάμενη πολιτική οικονομική θεώρηση εισάγεται από τον Roberts D.[30]. Σύμφωνα με τη θεωρία του Roberts D. θα πρέπει για τη θεμελίωση του κράτους να αποκτήσουν οι θεσμοί την πρέπουσα ισχύ και βαρύτητα και να συνδράμουν τον ντόπιο πληθυσμό με όλα τα μέσα. Για παράδειγμα είναι απαραίτητο να δημιουργήσουμε εγκαταστάσεις υγείας, που να παρέχουν υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης σε αδύναμους πολίτες κατά προτεραιότητα έναντι των θεσμών που παρέχουν δευτερεύουσας

²⁹ Robert D. «Post-Conflict Peacebuilding, Liberal Irrelevance and the Lotus of Legitimacy, International Peacekeeping, Volume 18, Issue 4, σελ 410-416

³⁰ Robert D. «Post-Conflict Peacebuilding, Liberal Irrelevance and the Lotus of Legitimacy, International Peacekeeping, Volume 18, Issue 4, σελ 418-424

σημασίας για τον πολίτη υπηρεσίες σε περιπτώσεις κρίσης, όπως δικαστήρια ή γραφειοκρατικές υποδομές.

Για την εδραίωση της ειρήνης συνομολογείται ότι απαιτείται η αποκατάσταση των θεσμών με το να δοθεί έμφαση σε οργανισμούς που υπηρετούν την κοινωνία έναντι αυτών που εξυπηρετούν το πολιτικό σύστημα, επιφέροντας την άμεση νομιμοποίηση της εξουσίας και εξοικονομώντας κονδύλια. Όταν οι οργανισμοί αυτοί εδραιωθούν και συναφθεί ένα «κοινωνικό συμβόλαιο», τότε μπορεί να αλλάξει η κατεύθυνση στη φιλοσοφία των μακροχρόνιων πολιτικών θεσμών.

Ένας άλλος τομέας που δέχεται επικρίσεις είναι αυτός της παροχής βοήθειας προς τη χώρα και κατά πόσο η παροχή αυτή εξασφαλίζει τη σταθερότητα στην περιοχή. Η παρεχόμενη βοήθεια στο Αφγανιστάν όχι μόνο δεν αναβαθμίζει τη σταθερότητα στην περιοχή, αλλά την υπονομεύει, κυρίως εξαιτίας δυο παραγόντων, της σύμπλευσης των επιδιώξεων μεταξύ των δωρητών και αυτών που λαμβάνουν τη βοήθεια και της άρνησης των τοπικών ελίτ να βελτιώσουν την ισχύουσα κατάσταση[31]. Έτσι, ενώ είναι κοινά παραδεκτό ότι η έλλειψη ασφάλειας επηρεάζει την παροχή της βοήθειας για τη βελτίωση του καθεστώτος ασφάλειας, θεωρείται λανθασμένη αντί ορθή. Καθώς οι ελίτ στις χώρες αποδοχής βοήθειας, αποκτούν κοινά συμφέροντα στον τομέα της σταθερότητας, δεν συμμερίζονται τις έννοιες της δημοκρατίας και της σωστής διακυβέρνησης, διότι με αυτές απειλούνται τα ζωτικά τους συμφέροντα, δηλαδή της πολιτικής ισχύος και της πρόσβασης σε αγαθά και πλούτο.

Συνεπώς, αν και η βοήθεια είναι πάντα επιθυμητή, η αξιοποίησή της καταλήγει να γίνεται θέμα διαβούλευσης μεταξύ δωρητών και ελίτ, και τελικά φτάνει να μην οδεύει στο σωστό προορισμό. Επιπρόσθετα και για τους ίδιους λόγους, η παροχή βοήθειας δεν επηρεάζει θετικά τις αντιλήψεις των πληθυσμών για τους διεθνείς δρώντες. Έτσι, ενώ οι προθέσεις είναι οι δέουσες και θεωρητικά η βοήθεια είναι στοχευμένη στην προαγωγή της σταθερότητας, σεβόμενη πάντα τις πεποιθήσεις των πληθυσμών, αυτή καταλήγει σε δράσεις που δημιουργούν ανισότητες και υποθάλλουν τη διαφθορά. Παρατηρήθηκε λοιπόν ότι ακόμη και σε περιοχές στις οποίες οι τοπικοί άρχοντες λάμβαναν αμοιβές για να παρέχουν ασφάλεια, αυτοί υπολογίζοντας το συμφέρον τους, επέλεξαν να διατηρούν την περιοχή ανασφαλή.

Οι επικρίσεις κάποιων συνεχίζονται και στον τομέα των ορθών εκτιμήσεων, κυρίως όσον αφορά τους υπόλοιπους δρώντες στην περιοχή, και κυρίως την Αλ-κάιντα και τους Ταλιμπάν. Η αρχική σύγχυση, σύμφωνα με το Waldman[32], μεταξύ των δυο ομάδων και η εκτίμηση ότι αποτελούσαν κοινό αντίπαλο, οδήγησε σε σοβαρά λάθη, καθώς κάποιες ομάδες των Ταλιμπάν αρχικά υποστήριζαν τη Βόρεια Συμμαχία[33] και αργότερα τάχθηκαν υπέρ της Κυβέρνησης Καρζάι.

³¹ Zurcher, Stauss Haley «United States' Strategy in an from 2001 to Today» 2012,σελ.32-34

³² Waldman 2013 System Failure : The Underlying Causes of Policy-making Errors in Afganistan, International Studies, σελ. 12-15

³³ Κατά την περίοδο 1992 - 1996 την εξουσία είχε η Βόρεια Συμμαχία με πρόεδρο το Ραμπανί. Μετά την κατάληψη της Καμπούλ από τους Ταλιμπάν ζήτησαν άμεσα από άλλα κράτη επίσημα αναγνώριση ως η μόνη νόμιμη κυβέρνηση της χώρας. Επίσης ζήτησαν να τους παραχωρηθεί θέση στη ΓΣ του ΟΗΕ. Παρ'όλα αυτά δεν έλαβαν τίποτα. Οι μόνες χώρες που αναγνώρισαν την κυβέρνηση των Ταλιμπάν ήταν το Πακιστάν, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Σαουδική

Έτσι λανθασμένα ενοχοποιήθηκαν συλλήβδην, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να καταλήξουν οι ιθύνοντες σε βεβιασμένα συμπεράσματα. Υποστηρίζεται δηλαδή ότι ήταν επιπόλαιη η τοποθέτηση όλων των ομάδων στον ίδιο παρονομαστή, καθώς είχαν διαφορετικά συμφέροντα κάθε φορά, συμμαχούσαν με τον έναν ή τον άλλο ανάλογα της περίπτωσης, δεν υπήρχε δηλαδή ισχυρός δεσμός και κοινό ιδεολογικό υπόβαθρο μεταξύ των διαφόρων μικροομάδων. Η κατάσταση σαφώς βελτιώθηκε μετά το 2010, όταν ξεκίνησαν οι επίσημες συνομιλίες με τους Ταλιμπάν, γεγονός που στα αρχικά στάδια της σύγκρουσης θα θεωρούνταν ανήκουστο.

Ο Waldman[34] συνεχίζει την κριτική του, τονίζοντας ότι η βεβιασμένη στρατηγική αποχώρησης των δυνάμεων και παράδοσης της ευθύνης στις τοπικές εθνικές δυνάμεις ήταν και αυτή λανθασμένη και αψυχολόγητη. Αυτό διότι οι εθνικές δυνάμεις του Αφγανιστάν (Στρατός και Αστυνομία) δεν είχαν αγγίξει ένα επαρκές επίπεδο επιχειρησιακής ετοιμότητας και επειδή παρουσίαζαν σοβαρές ελλείψεις και τεράστια προβλήματα βιωσιμότητας και υποστήριξης. Έτσι η ασφάλεια στη χώρα δεν είναι βέβαιο ότι θα διατηρούνταν μακροπρόθεσμα, ενώ παράλληλα αυξανόταν η στρατιωτικοποίηση του πληθυσμού που πιθανόν να επέφερε σημαντικότερα προβλήματα στο μέλλον.

Στο οργανωτικό επίπεδο η κριτική του εντοπίζει τα προβλήματα που ανακύπτουν στην απόκτηση και διαχείριση των πληροφοριών, λόγω της συχνής εναλλαγής των δυνάμεων και στην έλλειψη έμπειρων «διπλωματών» με γνώση της τοπικής γλώσσας και κουλτούρας, γεγονότα που πιθανόν οδηγούν σε ασυνέχειες και αποτρέπουν τη δημιουργία στενών σχέσεων με τον τοπικό πληθυσμό. Ταυτόχρονα η συχνή (ανά έτος περίπου) εναλλαγή των στρατιωτικών δυνάμεων δημιούργησε επίσης το φαινόμενο της άσκησης πίεσης για άμεσα αποτελέσματα. Έτσι, οι ανεπτυγμένες δυνάμεις θέλοντας να παρουσιάσουν σημαντικό έργο κατά τη σύντομη περίοδο που θα ενεργούσαν στο πεδίο, δεν διέθεταν μακροχρόνιο ορίζοντα και δεν εστίαζαν στις επιπτώσεις των δράσεών τους σε βάθος χρόνου.

Το μεγαλύτερο, όμως, λάθος, κατά τον Waldman, είναι ίσως η πρόωγη ανακοίνωση της αποχώρησης των αμερικανικών δυνάμεων. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι κανένας στρατιωτικός διοικητής, σε κανένα σημείο της ιστορίας, δεν έχει ανακοινώσει τα σχέδιά του για το μέλλον. Αυτό καταδεικνύει και το μέγεθος της επιρροής που είχαν στη λήψη των στρατηγικών αποφάσεων οι εσωτερικές πολιτικές πιέσεις, σε αντίθεση με αυτή καθαυτή την κατάσταση στο Αφγανιστάν, η οποία θα έπρεπε να αποτελεί το αποκλειστικό κριτήριο για συγκεκριμένες δράσεις σε στρατηγικό επίπεδο.

Σημειώνουμε ότι δεν ήταν λίγοι εκείνοι οι αναλυτές που διατύπωσαν τις ενστάσεις τους απέναντι στη στρατηγική που ακολούθησε η Αμερική στο Αφγανιστάν[35] και οι παρατηρήσεις τους εστιάζουν στη μέθοδο της «κατασκευής δημοκρατίας», τα τελευταία χρόνια, η οποία μάλλον δεν στέφθηκε με επιτυχία στις περιοχές που εφαρμόστηκε. Αυτά τα υβριδικά μοντέλα διακυβέρνησης, καθώς περιλαμβάνουν τους πρώην παλαίμαχους

Αραβία. Nasreen Ghufraan «The Taliban and the Civil War Entanglement in Afganistan», Asian Survey τομ 41, τευχ 3, Μάιος - Ιούνιος 2001, σελ. 477

³⁴ Waldman 2013 System Failure : The Underlying Causes of Policy-making Errors in Afganistan, International Studies, σελ. 25-38

³⁵ Goetze and Guzina 2008 Goetze Catherine & Guzina Dejan (2008), Peacebuilding, Statebuilding, Nationbuilding – Turtles all thw Way Down ? Civil Wars, σελ. 09-17

αγωνιστές, αποτελούν εν μέρει δημοκρατίες και δε διαφαίνεται πως συστήνουν τη νέα μεταβατική κατάσταση ως μετεξέλιξη της προηγούμενης.

Επίσης οι μελετητές στους οποίους αναφερθήκαμε αμφισβητούν την άμεση σχέση μεταξύ της δημοκρατίας, των κρατικών θεσμών και της νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής, παράγοντες που προσπάθησαν να θέσουν σε παράλληλη εφαρμογή, χωρίς, όμως, τα επιθυμητά αποτελέσματα. Υποστηρίζουν λοιπόν ότι οι έννοιες αυτές είναι ιδεολογικά και πρακτικά αντιφατικές και δε δύνανται να εξασφαλίσουν την ομαλή μετάβαση σε μια σταθερή κατάσταση.

Επιπρόσθετα υποστηρίζουν ότι για την αντιμετώπιση όλων των ζητημάτων που σχετίζονται με την κατάσταση ασφαλείας σπανίως λαμβάνονται υπόψη οι εξωγενείς παράγοντες που την επηρεάζουν ή την καθορίζουν, όπως η οικονομία με όρους παγκοσμιοποίησης, οι επιπτώσεις της αναπτυξιακής βοήθειας και η αποικιοκρατική προϊστορία. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με την αρνητική στάση απέναντι σε ένα δεδομένο πολιτικό υπόβαθρο με επαναστάσεις και διαρκείς πολέμους, οδηγούν σε λάθος εκτιμήσεις και στρατηγικές αντιμετώπισης.

Τέλος, όταν εξετάζεται η δημιουργία θεσμών και οργανισμών γίνεται κατανοητό ότι αυτοί για να επιτύχουν στην πράξη απαιτούν μια ελάχιστη αίσθηση εθνικού χαρακτήρα και διατήρησης της ντόπιας ιδιοκτησίας. Κατά συνέπεια πρώτα είναι αναγκαία η τόνωση της εθνικής συνείδησης και η αίσθηση συμμετοχής όλων σε ένα κράτος, κάτι το οποίο δεν μπορεί να επιβληθεί από εξωτερικούς δρώντες, αλλά έρχεται κατά φυσικό τρόπο ή καλλιεργείται εκ των έσω. Το επιχείρημα αυτό δημιουργεί αντιπαραθέσεις και φαίνεται να καταλήγει μεταξύ δυο σχολών σκέψης, των υπέρμαχων της ομαλής λειτουργίας του κράτους και των υπερασπιστών της φυσικής ασφάλειας των πληθυσμών.

Είναι προφανές ότι οι δεδομένες αναθεωρητικές διαδικασίες αντιμετωπίζονται με δυσπιστία από το σύνολο των συμμετεχόντων, αφού δίνεται έμφαση στο κεντρικό μοντέλο συγκέντρωσης της εξουσίας και μάλιστα εμφανώς κατά την εκκίνησή της δίνεται προτεραιότητα στην εκλογή πρώτα του πρόεδρου και κατόπιν των μελών της αντίστοιχης βουλής. Αυτή η κίνηση, όπως ήταν αναμενόμενο, προσέδωσε στον πρόεδρο πολλές εξουσίες χωρίς ουσιαστικά να ελέγχεται ως θεσμός, γεγονός που ισχυροποίησε και εδραίωσε τη θέση του απέναντι σε πιθανές επιθέσεις προς το πρόσωπό του από πολιτικούς αντιπάλους.

Στη συνέχεια, μια ακόμη παράλειψη ή αστοχία ήταν η χρήση κατά τις εκλογές του συστήματος της μονής, μη μεταβιβαζόμενης ψήφου, το οποίο δεν προέβλεπε την ύπαρξη κόμματων ως είθισται σε δημοκρατικές διαδικασίες. Έτσι οι υποψήφιοι δε δεσμεύονται ούτε ιδεολογικά ούτε πολιτικά στις επιλογές τους και με τη σύσταση της βουλής δεν υπήρχε βεβαιότητα στήριξης οποιουδήποτε νόμου, καθώς τα τυπικά συμφέροντα υποδείκνυαν τη ψήφισή του ή όχι. Παράλληλα, οι ίδιοι υποψήφιοι ήταν πρώην ισχυροί άνδρες του τόπου ή ακόμη και πολέμαρχοι, οι οποίοι εντασσόμενοι στο πολιτικό σύστημα εύλογο ήταν να προωθήσουν τα τοπικά ιδιωτικά τους συμφέροντα.

Παρόμοια ίσως και μεγαλύτερα προβλήματα εντοπίστηκαν αργότερα, όταν η διαδικασία έφτασε στη σύσταση των πρώτων επαρχιακών συμβουλίων. Εκεί η «αντιπροσωπευτικότητα» του συνόλου του πληθυσμού δέχθηκε ισχυρά πλήγματα, καθώς οι δυνατότητες των οργανωμένων υποψηφίων από μεγάλες κοινωνικές ομάδες με ήδη έτοιμα δίκτυα επικοινωνίας και επαρκή οικονομική δύναμη ήταν απεριόριστες, εάν τις συγκρίναμε με μικρότερες ομάδες του πληθυσμού περιορισμένων δυνατοτήτων. Αυτή η έλλειψη εκπροσώπησης κάποιων ομάδων δημιούργησε ανισότητες που είχαν ως αποτέλεσμα άνιση κατανομή στην παρεχόμενη αναπτυξιακή βοήθεια, γεγονός που ενέτεινε τις αντιπαραθέσεις.

Για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων στο πλαίσιο των επαρχιών, προβλέφθηκε και εισήχθη η έννοια των Περιφερειακών Ομάδων Ανοικοδόμησης (Provincial Reconstruction Teams – PRTs). Αυτές οι ομάδες, αποτελούμενες από στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό, καθώς και από ΜΚΟ που λειτούργησαν στην περιοχή, είχαν ως αντικειμενικό σκοπό να δράσουν με σχέδιο και να δώσουν λύσεις ταυτόχρονα στα ζητήματα της έλλειψης ασφάλειας και της ανάπτυξης κατά περιοχή. Οι επικρίσεις στον τρόπο λειτουργίας τους εντοπίζονται κυρίως σε τρεις τομείς: στην ανομοιογένεια και στις διαφορές από περιοχή σε περιοχή, στην τηρούμενη διαδικασία λήψης απόφασης για εκτέλεση κάποιου έργου και στην εν γένει συμπεριφορά και δραστηριοποίηση[36].

Στην απόπειρα να αποσαφηνιστεί με στοιχεία το πρόβλημα της μακροχρόνιας σύγκρουσης και των σφαλμάτων στην εφαρμογή της θεωρίας, θα συναντήσουμε και αναλύσεις που εμπλέκουν στη διερεύνηση και τις επιστήμες της κοινωνιολογίας και της ψυχολογίας. Σύμφωνα λοιπόν με μια από αυτές[37] στην περίπτωση του Αφγανιστάν παρατηρούνται δυο πολύ σημαντικά φαινόμενα : η υπεραπλούστευση της κατάστασης και η ομαδοποίηση των πληροφοριών που λαμβάνονται.

Όλες οι διαπιστώσεις συγκλίνουν στο ότι πρόκειται για ένα πολύ σύνθετο περιβάλλον. Για να μπορέσει κάποιος μελετητής να αντιληφθεί την κατάσταση στο Αφγανιστάν και να εμφανίσει στοιχεία κατανοητά σε οποιονδήποτε ασχοληθεί με το εν λόγω θέμα, αναγκαστικά στρέφεται προς μια υπεραπλούστευση που περιλαμβάνει τρεις κύριες ομάδες δρώντων, τους Ταλιμπάν οι οποίοι όχι μόνο δεν αποτελούν μια ομάδα αλλά υπάρχουν στις τάξεις τους και τμήματα τα οποία μάχονται μεταξύ τους, τους διεθνείς δρώντες (κρατικούς και μη) με τις διαφορετικές επιδιώξεις και τα αντικρουόμενα συμφέροντα του καθενός και τέλος τον Αφγανικό λαό ο οποίος δεν παρουσιάζει καμία συνοχή. Κατά τη σχεδίαση λοιπόν αυτού του πλάνου για την αντιμετώπιση της κατάστασης λαμβάνεται ως δεδομένη η προηγούμενη ομαδοποίηση και αναγκαστικά καταλήγουμε σε παρακινδυνευμένα και πρόχειρα αποτελέσματα και στρατηγικές.

Όσον αφορά την ομαδοποίηση των πληροφοριών που συλλέγονται από διάφορες κατευθύνσεις, πραγματοποιείται ασυνείδητα για λόγους γρήγορης ταξινόμησής τους και εύκολης κατανόησης της κατάστασης. Έτσι παραβλέπονται πληροφορίες αντικρουόμενες ή

³⁶ Christie Ryerson (2012), *The Pacification of Soldiering and the Militarization of Development, Contradictions Inherent in Provincial Reconstruction in Afganistan* σελ. 7-13

³⁷ Lijn J., *Development Assisitance in Afganistan After 2014 : From the Military Exit Strategy to a Civilian Entry Strategy*, SIPRI 2013, No 2013/4, σελ. 3-9

ακόμη και πληροφορίες το περιεχόμενο των οποίων δε συνάδει ή δεν στηρίζει το ακολουθούμενο μοντέλο στη διαχείριση των ζητημάτων της περιοχής. Όμως, ασυνείδητα απορρίπτονται και πληροφορίες που εκφράζουν επιφυλάξεις για το σχεδιασμό και αντίκεινται στην αισιόδοξη πεποίθηση για την έκβαση των επιχειρήσεων. Όλα αυτά επηρεάζουν αρνητικά τις μελλοντικές εξελίξεις με αποτέλεσμα τη λανθασμένη σχεδίαση και την πρόχειρη εφαρμογή μιας στρατηγικής που θεμελιώνεται σε υπεραπλουστευμένες πληροφορίες και άρα είναι καταδικασμένη αν όχι να αποτύχει πλήρως, τουλάχιστον να βγει εκτός χρονικών ορίων, διαψεύδοντας τους αισιόδοξους που ανέμεναν την οριστική λύση.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται χρήσιμο να αναφερθούν και οι επιλογές των ίδιων των Αφγανών έναντι της εφαρμοζόμενης- από τρίτους- σε αυτούς στρατηγικής[38], κάτι που ίσως επεξηγήσει περαιτέρω τα μειονεκτήματα της θεωρίας. Μια πρώτη επιλογή τους θα ήταν να συμφιλιωθούν με την «πραγματικότητα». Αυτή η επιλογή βέβαια είναι καθαρά θεωρητική και δεν θα μπορούσε να υιοθετηθεί με ευκολία, διότι αυτή η «πραγματικότητα» ως όρος είναι υπεραπλουστευμένος και δεν αντιπροσωπεύει επαρκώς την αληθινή ουσία των πραγμάτων.

Η δεύτερη επιλογή θα ήταν να προσπαθήσουν να σαμποτάρουν και να αλλοιώσουν αυτήν την «πραγματικότητα» στο εσωτερικό γίνεσθαι, επιλογή η οποία ακολουθήθηκε κατά κόρον από τους ισχυρούς φύλαρχους και άρχοντες των περιοχών. Αυτοί, ενώ φαινομενικά υποστήριζαν την κυβέρνηση και συμμετείχαν ή προήδρευαν στα διάφορα τοπικά συμβούλια, ενεργούσαν με αυτόν τον τρόπο, προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι το κράτος δεν θα έχει πρόσβαση στις δικές τους περιοχές[39] και δεν θα συγκρουόταν με τα συμφέροντά τους.

Τρίτη επιλογή θα ήταν να προσεγγίσουν και να προσεταιρισθούν αναλόγως αμφοτέρω τα στρατόπεδα, των Ταλιμπάν και της κυβέρνησης. Σχεδόν κάθε οικογένεια, στο Αφγανιστάν, είχε τουλάχιστον ένα μέλος που συμμετείχε σε κάποια ένοπλη ομάδα και αντίστοιχα ένα ή περισσότερα μέλη επέλεγαν να συνεργάζονται με την κυβέρνηση. Αυτή η ευελιξία πρόσφερε τη δυνατότητα στην οικογένεια να προστατεύεται σε κάθε περίπτωση.

Από τις παραπάνω διεξοδικές αναλύσεις διαπιστώνεται ότι η θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος στην περιοχή του Αφγανιστάν στηρίχθηκε ως επί το πλείστον σε συμπεράσματα από την εφαρμογή μιας θεωρίας που περιήλθε από την υπεραπλουστευμένη εκτίμηση της ρευστής κατάστασης και από ομαδοποίηση των πληροφοριών που συνέλεξαν οι παρατηρητές των Αμερικανών. Έτσι η εφαρμογή πολιτικών αντιστοίχων με την ισχύουσα κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα τη πρόκληση επιπλέον τριβών σε ένα ήδη τεταμένο περιβάλλον.

³⁸ Lijn J., Development Assistance in Afghanistan After 2014 : From the Military Exit Strategy to a Civilian Entry Strategy, SIPRI 2013, No 2013/4, σελ. 10-14

³⁹ Lijn J., Development Assistance in Afghanistan After 2014 : From the Military Exit Strategy to a Civilian Entry Strategy, SIPRI 2013, No 2013/4, σελ. 15-48

2.4 Διαπιστώσεις επί της εφαρμογής στο Αφγανιστάν

Η προσπάθεια «εκδημοκρατισμού» του Αφγανιστάν, όλα αυτά τα χρόνια κατέδειξαν μια σειρά περιορισμών και ανασταλτικών παραγόντων, που αν και αρχικά μοιάζουν μη σχετικά με την όλη διαδικασία, τελικά θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη στη σχεδίαση της στρατηγικής. Η απουσία κοινωνίας με τα δυτικά πρότυπα, η ασυμβατότητα μεταξύ της ανταγωνιστικής πλουραλιστικής δημοκρατίας και της κοσμοθεωρίας του Ισλάμ και οι παγιωμένες αντιλήψεις που εξέφραζαν τα διαφορετικά και αντικρουόμενα συμφέροντα όλων των πλευρών, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, αποτελούν τους κυριότερους από αυτούς τους περιορισμούς. Η αντιμετώπιση της σύνθετης κατάστασης με τον πολύπλοκο συνδυασμό πολλών ετερόκλητων στοιχείων, όπως αυτά διαμορφώθηκαν, καθορίζοντας τη σχέση μεταξύ της εγκαθίδρυσης των δημοκρατικών θεσμών και της ανθρώπινης διάστασης της επέμβασης, διόγκωνε τα προβλήματα.

Οι ΗΠΑ διαθέτοντας τον πολυπληθέστερο όγκο δυνάμεων, ενεργούσαν με κύρια αποστολή τους την επίτευξη καίριου πλήγματος έναντι των τρομοκρατών κάτω από την επιχείρηση OEF, ενώ την ίδια στιγμή το ΝΑΤΟ, το οποίο διέθετε και αυτό Αμερικανικά τμήματα, προσπαθούσε να επικρατήσει στην «καρδιά και στο μυαλό» του πληθυσμού και να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους. Αυτή η ταυτόχρονη εφαρμογή σκληρής και ήπιας ισχύος πολλές φορές ερχόταν σε ρήξη, δημιουργώντας έτσι σύγχυση και στον τοπικό πληθυσμό, αλλά και στην ίδια τη δύναμη[40] που προσπαθούσε να τη θέσει σε λειτουργία.

Η κατάσταση μπόρεσε να ελεγχθεί με το μέτρο επέκτασης της περιοχής ευθύνης, εκτός της Καμπούλ και στο ευρύτερο σύνολο της χώρας, καθώς και με την ανάληψη όλων των επιχειρήσεων από αυτήν, αλλά η ζημία στις πεποιθήσεις του κόσμου ήταν γεγονός. Όλοι αντιλαμβάνονται ότι η επανάσταση έχει ήδη αρχίσει να κερδίζει έδαφος και η λεπτή διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην παροχή ασφάλειας και σταθερότητας από τη μια και εκτέλεσης των επιθετικών ενεργειών εναντίον των τρομοκρατών από την άλλη, ήταν πλέον θολή[41] και διφορούμενη.

Τα αυξημένα επεισόδια ωμής βίας αποκάλυψαν σταδιακά τις εγγενείς αντιφάσεις μεταξύ των απόψεων για την εμπέδωση της ειρήνης και εκείνων για τη διενέργεια πολέμου. Καθώς ο πόλεμος έφερνε τα αντίθετα αποτελέσματα στην ειρηνευτική προσπάθεια, η ανάγκη τερματισμού των εχθροπραξιών αναδεικνυόταν σε μείζον θέμα για την περιοχή και τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονταν, αφού η ειρήνη γινόταν ολοένα επισφαλής.

⁴⁰ Μετά από κάθε αεροπορική επίθεση οι Ταλιμπάν, μόλις μέσα σε λίγα λεπτά, ανακοίνωναν το θάνατο αθώων, αμάχων πολιτών, ενώ ο (συνήα, υπερβολικός) αριθμός απωλειών προβάλλονταν από τα τοπικά και διεθνή ΜΜΕ. Μόνο αργότερα, τα διεθνή ΜΜΕ άρχισαν να κρατούν αποστάσεις από την πληροφόρηση που προέρχονταν από τους Ταλιμπάν, καθώς αντιλαμβάνονταν πλέον ότι οι αριθμοί αποτελούν μάλλον φαντασία, όχι γεγονότα σύμφωνα με το βιβλίο Ραγίς Ι. «Δημόσια Διπλωματία και Στρατηγική Επικοινωνία» (Σε πολυεθνικές Στρατιωτικές Επιχειρήσεις Διαχείρισης Κρίσεων), Εκδόσεις Σταμούλης, 2014, σελ. 184

⁴¹ Saikal Amin (2012), «The UN and Afghanistan : Contentions in Democratization and Statebuilding, International Peacekeeping Volume 15, Issue 2 σελ. 217-234

Στο πλαίσιο αυτό, οι αμοιβαίες υποχωρήσεις που έγιναν στο βωμό της «δημοκρατικοποίησης» στους τομείς της παραοικονομίας, της καλλιέργειας και εμπορίας ναρκωτικών, της διαφθοράς στους μηχανισμούς εξουσίας και του εγκλήματος, συντέιναν στην επιδείνωση της κατάστασης στο εγγύς μέλλον, η οποία περιγραφόταν σχηματικά μέσα από ένα σπειροειδές φαινόμενο δράσεων – αντιδράσεων και αντί-αντιδράσεων, το οποίο οδηγούσε σε χειρότερες προοπτικές.

Επιπρόσθετα, πολλά ερωτηματικά προκάλεσε και η γενικότερη στάση του ΟΗΕ που, ενώ θα έπρεπε να λειτουργεί κάτω από την αρχή της αμεροληψίας, στη δεδομένη σύγκρουση την ίδια στιγμή εξουσιοδοτούσε το ΝΑΤΟ και τις ένοπλες δυνάμεις των συμμάχων να παρέχουν ασφάλεια και οι δυο τους στην περιοχή, μια αποστολή η οποία αναγκαστικά τις έφερνε αντιμέτωπες με έναν από τους πρωταγωνιστές στη χώρα, τους Ταλιμπάν. Τυπικά, βέβαια, η αποστολή δεν έχει χαρακτήρα αντιπαράθεσης ή μεροληπτικού σχεδιασμού, αλλά ουσιαστικά οδήγησε στο να εκλαμβάνεται ως δύναμη κατοχής, ενισχύοντας το επαναστατικό ρεύμα ως μορφή αντίδρασης.

Η κατάσταση φαίνεται να βελτιώθηκε κάπως μετά την αποχώρηση του συνόλου των διεθνών στρατιωτικών δυνάμεων από τη χώρα, ως απόρροια και των αντίστοιχων συνομιλιών με τους Ταλιμπάν, η οποία είχε ξεκινήσει ήδη από το 2012. Η περιορισμένη παρουσία στρατευμάτων δε δύναται να δικαιολογήσει πλέον την επανάσταση και οι εχθροπραξίες έχουν σαφώς τώρα τοπικό χαρακτήρα και είναι περιορισμένες.

Ταυτόχρονα, όμως, προκύπτει το πρόβλημα της στήριξης της εγχώριας οικονομίας, καθώς η αποχώρηση των τμημάτων δημιούργησε ένα δυσαναπλήρωτο κενό στην εισροή κονδυλίων, που σε συνδυασμό με τη ρευστή οικονομική κατάσταση και τη δυσπραγία στην παροχή εξωτερικής βοήθειας, μπορεί να εντείνει τα κρούσματα βίας και να πυροδοτήσει κοινωνικές εξεγέρσεις.

Οι προαναφερθείσες αντιφάσεις ενισχύουν τελικά την αίσθηση ότι οι Αφγανοί θεωρούν τους εαυτούς τους ως τους «αποδέκτες» της δημοκρατίας και όχι ως την ουσιαστική δύναμη που την διαχειρίζεται. Λειτουργούν ως παθητικοί δέκτες, αφού η δημοκρατική διακυβέρνηση στοιχειοθετεί κάτι που τους έχει επιβληθεί από τη διεθνή κοινότητα με την αιτιολόγηση ότι είναι προς το συμφέρον τους. Είναι αλήθεια πως ένα τέτοιο πολιτικό σύστημα δε συνάδει με την αντίστοιχη κουλτούρα και πολιτική συνείδηση. Και μάλιστα αναφερόμαστε σε μια μορφή δημοκρατίας ασύνδετης με, την παραδοσιακή για το Αφγανιστάν, διαστρωμάτωση των μικρό-κοινωνιών και εντελώς ξένη για αυτούς που ακόμη και η έννοια του κράτους, μοιάζει απόμακρη και ενδεχομένως μη αναγκαία.

Δημιουργείται λοιπόν μια σειρά διλημάτων που αφορά στο ενδεχόμενο εγκατάστασης νέων θεσμών και οργανισμών, οι οποίοι μπορεί θεωρητικά να υπάρχουν, αλλά καταλήγουν στο να επανδρωθούν από έμψυχο υλικό που δεν πιστεύει σε αυτούς, από πρόσωπα που δεν υπακούουν στους κανόνες και τους απασχολεί μόνο η προάσπιση των προσωπικών τους συμφερόντων.

Φαίνεται ότι η διεθνής επέμβαση ως αλυσιδωτή αντίδραση προκάλεσε μια ακόμη αιτία αντιπαράθεσης, που αφορούσε τη συμμετοχή της κυβέρνησης στη διαχείριση των πηγών

εισοδημάτων και τους υπερασπιστές ή πολέμιους αυτής της πραγματικότητας. Συνεπώς η διεθνής κοινότητα έχει περιέλθει στη δυσμενή θέση να στηρίζει μια κυβέρνηση, που δεν αποτελείται από μόνο «καλούς» και συνεργάσιμους συνοδοιπόρους, αλλά ταυτόχρονα καλείται να στρέφεται εναντίον μιας επανάστασης που δεν αποτελείται από μόνο «κακούς» και αδίστακτους εκτελεστές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟΝ

Στρατηγική στις επιχειρήσεις εναντίον των ανταρτών

3.1 Γενικά

Η εμπειρία των Αμερικανικών δυνάμεων σε επιχειρήσεις έναντι των ανταρτών προέρχεται αποκλειστικά από τον πόλεμο στο Αφγανιστάν[42], ο οποίος σηματοδοτεί ιστορικά και την πρώτη εμπλοκή της Συμμαχίας σε χερσαίες επιχειρήσεις. Οι ΗΠΑ υιοθέτησαν στην πορεία τη στρατηγική που αναπτύχθηκε μετά από μια ομολογουμένως μακροχρόνια διαδικασία στα πεδία των μαχών, εννοώντας το Εγχειρίδιο Επιχειρήσεων έναντι των σωμάτων των Ανταρτών (AJP – Allied Joint Publication 3.4.4 – Counteringsurgency) το οποίο τέθηκε σε ισχύ το 2011. Η βάση του εγχειριδίου ήταν ο αντίστοιχος κανονισμός που ίσχυε στο στράτευμα των ΗΠΑ[43] συμπληρωμένος και αναβαθμισμένος από τα έως τότε διδάγματα του πολέμου στο Αφγανιστάν.

Όπως κάθε στρατιωτική επιχείρηση, αποτελεί και η παρούσα έναν συνδυασμό μεθόδων και μέσων για την επίτευξη ενός σκοπού. Η βασική διαφοροποίηση που παρουσιάζει αυτός ο τύπος στρατιωτικών επιχειρήσεων έναντι των παραδοσιακών είναι ότι ο τελικός σκοπός δεν είναι πλέον αμιγώς στρατιωτικός, αλλά πολύ περισσότερο πολιτικός και προκειμένου να ευοδωθεί χρειάζεται τη συναίνεση ή την αποδοχή από το γηγενή πληθυσμό. Η επίτευξη του τελικού σκοπού λοιπόν, οφείλει να είναι το αποτέλεσμα της κοινής και συντονισμένης δράσης στρατιωτικών και πολιτικών φορέων, με το στρατό να εκτελεί αποστολές διασφάλισης της τάξης και της σταθερότητας, αλλά και ευρύτερες αποστολές δημιουργίας των αναγκαίων προϋποθέσεων για αρμονική συνύπαρξη στο φιλοξενούν κράτος.

Μέσα σε αυτή την πολυσυλλεκτική δράση, οι στρατιωτικές δυνάμεις σπανίως θα ηγούνται των προσπαθειών για παγίωση του νέου καθεστώτος και γι αυτό θα πρέπει να είναι σε θέση να συντονίζονται και να ενεργούν παράλληλα με διεθνείς οργανισμούς και μη κυβερνητικές οργανώσεις, ακολουθώντας από κοινού μια συμφωνημένη στρατηγική.

Ταυτόχρονα όμως, η εξέλιξη των επιχειρήσεων από άποψη διαδοχής (ότι δηλαδή οι τύποι των επιχειρήσεων επίθεση, άμυνα κτλ, διαδέχονται ο ένας τον άλλον και δεν εξελίσσονται ταυτόχρονα εντός του θεάτρου επιχειρήσεων) σε παράλληλη εκτέλεση με ποικίλες μορφές εμπλοκής (επιθετικές επιχειρήσεις σε κάποια περιοχή, επιχειρήσεις σταθεροποίησης σε κάποια άλλη και ταυτόχρονα ανθρωπιστικές δράσεις, παροχής ασφαλείας και υποστήριξη στην επιχειρούμενη ανοικοδόμηση) καταδεικνύουν την

⁴² Σύμφωνα με το δόγμα Μπους δυο είναι οι απειλές που εν δυνάμει μπορεί να δικαιολογήσουν τη χρήση βίας. Η ύπαρξη τρομοκρατικών οργανώσεων και η κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής από «αποτυχημένα» κράτη και καθεστώτα. «Θα καταστρέψουμε τις τρομοκρατικές οργανώσεις υπερασπιζόμενοι τις ΗΠΑ, τον Αμερικανικό λαό ... και τα συμφέροντα μας στο εσωτερικό και εξωτερικό ... καταστρέφοντας την απειλή προτού φτάσει στα σύνορά μας ... δε θα διστάσουμε να δράσουμε μόνοι ... να ασκήσουμε το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας δρώντας προληπτικά εναντίον των τρομοκρατών ...». The White House, The National Security Strategy of the United State of America (NSS), Washington DC, 17 Σεπτεμβρίου 2002

⁴³ FM 3-24 Insurgencies and Countering Insurgencies, US Army, 2007

τεράστια αλλαγή στις διαδικασίες και στην νοοτροπία στην οποία θα πρέπει να προσαρμοστούν τόσο οι δυνάμεις όσο και οι διοικήσεις τους σε όλα τα επίπεδα.

3.2 Ανάλυση - χαρακτηριστικά επιχειρήσεων

Για μια ολοκληρωμένη περιγραφή των επιχειρήσεων έναντι των ανταρτών κρίνεται σκόπιμο να πραγματοποιηθεί ένας σαφής διαχωρισμός μεταξύ τριών κυρίως τομέων: της διεξοδικής και εμπειριστατωμένης ανάλυσης του επιχειρησιακού περιβάλλοντος, της περιγραφής των χαρακτηριστικών που στοιχειοθετούν τα επαναστατικά κινήματα και της καταγραφής του τρόπου σχεδίασης των μέσων καταστολής τους.

Ως περιβάλλον των επιχειρήσεων χαρακτηρίζεται ένα κατεστραμμένο από τις πολεμικές συρράξεις ή υπό κατάρρευση κράτος, το οποίο αδυνατεί να παρέχει τρεις στοιχειώδεις κατηγορίες υπηρεσιών στους πολίτες του: την ασφάλεια, την οικονομική και θεσμική ανάπτυξη και την περιφρούρηση των νόμων. Καθεμία από αυτές τις κατηγορίες αναλύεται σε έναν μεγάλο αριθμό παραγόντων που επιχειρούν να περιγράψουν το σύνολο της λειτουργίας του κράτους και να εντοπίσουν τις πιθανές αδυναμίες που το καθιστούν ανεπαρκές. Μεταξύ των συγκεκριμένων υπηρεσιών – λειτουργιών υπάρχει ένας άρρηκτος δεσμός και μια αδιαμφισβήτητη επιρροή με αποτέλεσμα, όταν παρατηρούνται ανεπάρκειες στη μια, να εμφανίζονται αρνητικά στοιχεία και αποτελέσματα και στις άλλες.

Για να προβούμε σε μία σαφέστερη ανάλυση του περιβάλλοντος χώρου και για να εξασφαλιστεί η κοινή και σταθερή βάση για τις όποιες εκτιμήσεις, αυτός διαχωρίζεται σε έξι ξεχωριστές συνιστώσες : την πολιτική, την ανθρωποκεντρική, την φυσική, της ασφάλειας, των πληροφοριών και της οικονομίας. Κάθε μια από αυτές τις συνιστώσες θα πρέπει να αναλυθεί πλήρως και να εκτιμηθεί το πώς επηρεάζεται το σύστημα σφαιρικά και να αποσαφηνιστεί το ποιοι είναι οι δρώντες, τα άτομα, οι ομάδες ή οι οργανισμοί.

Η διαδικασία της εξαγωγής συμπερασμάτων πρέπει να λαμβάνει χώρα πριν την εμπλοκή, αλλά όλοι συμφωνούν πως θα πρέπει να συνεχίζεται και κατά τη διάρκειά της, καθώς το περιβάλλον διαθέτει μια εξαιρετική δυναμική και η όλη διαδικασία παρουσιάζει σημαντικές αλλαγές σε πολύ μικρά χρονικά διαστήματα. Όσον αφορά τους δρώντες, στην εκτίμηση θα πρέπει να περιλαμβάνεται η συντριπτική τους πλειοψηφία, διακρίνοντας τους εσωτερικούς από τους εξωτερικούς, καθώς αυτοί είναι που διαμορφώνουν και επηρεάζουν το σύστημα. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να αποδίδεται στις διάφορες ΜΚΟ, οι οποίες συχνά αναλαμβάνουν τη δική τους αποστολή και στην προσπάθειά τους να παραμένουν ουδέτεροι στα τεκταινόμενα, πιθανόν να βοηθούν ακούσια τους επαναστάτες.

Επειδή οι συνιστώσες του συγκεκριμένου ζητήματος παρεισφρύουν η μία στο ζωτικό χώρο της άλλης, οφείλουμε σεβόμενοι το συνδυασμό αυτού του περιβάλλοντος και των δρώντων να διαφοροποιήσουμε την έννοια του επαναστατικού κινήματος από άλλες ασύμμετρες ενέργειες. Επιβάλλεται λοιπόν να γίνει ένας σαφής διαχωρισμός του επαναστατικού κινήματος από την τρομοκρατία, το λαθρεμπόριο, το κοινό έγκλημα, τις αναταραχές και τη βίαιη ανατροπή καθεστώτων. Μολονότι οι παραπάνω ενέργειες μπορεί να συμβάλλουν προς την κατεύθυνση της οργανωμένης αντίδρασης ή να διεξάγονται

παράλληλα με μια επανάσταση, δε σημαίνει ότι για την μεμονωμένη αντιμετώπισή τους απαιτούνται στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Βάσει μιας άλλης αντίθετης πρακτικής, οι επαναστάσεις μπορεί να μη στηρίζονται καν σε ασύμμετρες ενέργειες, αλλά να στοιχειοθετούνται και να υποστηρίζονται από καθόλα νόμιμες και νομιμοφανείς διαδικασίες, ενώ στην ουσία να εκτελούν το παράνομο έργο τους μέσω αντιπροσώπων. Η ανάλυση του περιεχομένου των επαναστατικών κινήματων γενικότερα περιλαμβάνει δυο μέρη, αυτό που αφορά στα χαρακτηριστικά τους και εκείνο που περιλαμβάνει τα τρωτά τους σημεία.

Όπως προκύπτει από τον ορισμό τους, τα κινήματα αυτά βασίζονται σε μια κοινή ιδεολογία, ενώ η πορεία τους μαρτυρά πως αποσκοπούν στη θεμελίωση μιας πολιτικής επικράτησης. Κοινή τους πεποίθηση είναι ότι δεν μπορούν να υλοποιήσουν το στόχο τους μέσω των έννομων μέσων κι έτσι επιλέγουν να καταφύγουν στη βία και στον ένοπλο αγώνα, συνδυάζοντας αυτά τα όπλα με οικονομικές και κοινωνικές τακτικές και ασκώντας προπαγάνδα.

Από τη φύση τους τα κινήματα αυτά αναλαμβάνουν πάντα την πρωτοβουλία δράσης, καθώς επιλέγουν τον τόπο και το χρόνο που θα κινηθούν, ενώ είναι σε θέση να αποφύγουν εντέχνως τις άμεσες, άρα και επικίνδυνες εμπλοκές με τις δυνάμεις καταστολής. Κάθε κίνημα είναι ξεχωριστό και παρουσιάζει τις δικές του ιδιαιτερότητες, ενώ προσαρμόζεται ταχέως σε κάθε νέα εξέλιξη και πρόκληση. Οι αντάρτες για να επιτύχουν τον επιδιωκόμενο σκοπό προσαρμόζουν την ιδεολογία τους ανάλογα με το χώρο και το χρόνο, παράγοντες οι οποίοι δεν αποτελούν περιορισμούς αλλά μάλλον εργαλεία στα χέρια τους και με τη σωστή χρήση τους μπορούν να επιφέρουν σημαντική φθορά στις δυνάμεις καταστολής.

Γίνεται κατανοητό ότι για την εκδήλωση και ανάπτυξη ενός κινήματος απαιτείται να συντρέξει ένας αριθμός συνθηκών και προαπαιτούμενων. Οι κύριες αιτίες που δημιουργούν αναστάτωση και τριβές είναι η άρνηση της εθνικής ταυτότητας μέρους του πληθυσμού, η απαγόρευση της θρησκείας ή η έμφαση στην εξτρεμιστική φύση της, τα προβλήματα στην οικονομία, η διαφθορά, η καταπίεση, η εκμετάλλευση από εξωτερικούς παράγοντες ή η ξένη παρουσία, η κατοχή και η άρνηση συμβιβασμού ή η ανεπάρκεια σε βασικά αγαθά. Ταυτόχρονα οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για την εκδήλωση της επανάστασης συνδέονται ιδεολογικά με αδυναμίες στην ίδια τη φύση του τοπικού πληθυσμού, με την ύπαρξη ικανής ηγεσίας στο κίνημα και με παράλληλη απουσία κυβερνητικού ελέγχου στην περιοχή.

Μολονότι κάθε κίνημα έχει διαφορετικό θεωρητικό υπόβαθρο, μπορούμε να εντοπίσουμε με προσεκτική μελέτη κάποιες κοινές δυναμικές ή χαρακτηριστικά που, σε μεγάλο ή μικρό βαθμό, εμφανίζονται σε όλες τις περιπτώσεις και άρα βοηθούν στη διατύπωση σαφέστερων και ορθότερων εκτιμήσεων, ιδιαίτερα για τον καθορισμό της ακολουθούμενης στρατηγικής τους. Η ιδεολογία, ο επιλεγμένος στόχος, η εσωτερική υποστήριξη, ο αντικειμενικός σκοπός, η ηγεσία, η συνεκτίμηση του περιβάλλοντος και της γεωγραφίας, το ενδεχόμενο εξωτερικής βοήθειας, οι φάσεις και η χρονική διάρκεια του κινήματος και το οργανωτικό και επιχειρησιακό μοντέλο, όλα τα παραπάνω αποτελούν τη συνισταμένη για κάθε περαιτέρω κίνηση ή αλλαγή στην ακολουθούμενη στρατηγική.

Από την άλλη πλευρά, οι εγγενείς αδυναμίες που εμφανίζουν τα κινήματα συνιστούν και τον ευαίσθητο χώρο στον οποίο θα πρέπει να εστιάζουν οι δυνάμεις καταστολής για την ταχύτερη εκμετάλλευση των δεδομένων σε κάθε περίπτωση. Αυτά τα τρωτά σημεία εμφανίζονται στους εξής τομείς:

Ασφάλεια. Κατά τα αρχικά στάδια που σημειώνεται το κίνημα και όταν δεν έχει εξασφαλίσει ακόμη την έστω και μερική υποστήριξη από το κοινωνικό σύνολο, εμφολωρεί το εγγενές δίλημμα μεταξύ της διάδοσής του στον πληθυσμό με τον κίνδυνο πιθανής αποκάλυψης των μελών του κινήματος ή με τήρηση απόλυτης μυστικότητας και συνεπώς της ασφάλειας των πρωτεργατών της επανάστασης.

Αποκέντρωση της εξουσίας. Η ανάγκη για ασφάλεια απαιτεί αποκέντρωση των εξουσιών, έτσι ώστε να μη συγκεντρώνονται σε ένα πρόσωπο, γεγονός που καθυστερεί τη μετάδοση μηνυμάτων και πληροφοριών. Τα παραπάνω μπορεί να κάνουν τους αντάρτες να αισθάνονται αποκομμένοι και χωρίς την ανάλογη υποστήριξη του λαού.

Ασυνέχειες στο αφήγημα της επανάστασης. Εάν οι πολιτικοί στόχοι μεταβάλλονται διαρκώς, οι πληθυσμοί είναι πιθανότερο να μη στηρίζουν το κίνημα.

Προπαγάνδα. Για ταχύτερη και βέβαιη επίτευξη των στόχων του το κίνημα στηρίζεται ευρέως στους μηχανισμούς της προπαγάνδας. Οι δυνάμεις καταστολής κάθε επαναστατικής δράσης πρέπει να εκμεταλλευτούν όσες ευκαιρίες παρουσιαστούν με τη χρήση εσφαλμένων ή κατευθυνόμενων πληροφοριών για να υπονομεύσουν την αξιοπιστία των ανταρτών.

Ανάγκη για μια βάση επιχειρήσεων. Καθώς οι επαναστάσεις είναι ένας αγώνας διαρκούς και μεταβαλλόμενης κίνησης, οποιαδήποτε μόνιμη εγκατάσταση ελλοχεύει κινδύνους εντοπισμού και καταστροφής.

Ανάγκη σε υποστήριξη. Απαιτείται βοήθεια από το εσωτερικό, αλλά κυρίως από το εξωτερικό, ιδίως στα πρώτα στάδια του κινήματος, προκειμένου να καταστεί βιώσιμο. Υπάρχει, όμως, η πιθανότητα η παροχή οποιασδήποτε εξωτερικής βοήθειας να γίνει αντιληπτή σχετικά εύκολα και αφού εντοπιστεί συνακόλουθα να οδηγήσει στην αποκάλυψη του κρησφύγετου των ανταρτών.

Οικονομική αδυναμία. Όλες οι επαναστάσεις απαιτούν οικονομικούς πόρους, ενώ ο ευκολότερος τρόπος για την οικονομική τους ενίσχυση είναι η παράνομη δραστηριότητα. Αυτή, όμως, προσελκύει τις αρχές ασφαλείας και αποτελεί στόχο των δυνάμεων καταστολής.

Εσωτερικές διασπάσεις. Είναι σύνηθες, όταν το κίνημα έχει αρχίσει να επικρατεί και να κερδίζει έδαφος, να παρατηρούνται διασπαστικές κινήσεις και διαφωνίες στην ηγεσία σχετικά με τους χειρισμούς, γεγονός που το καθιστά εύκολο στόχο. Συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα ότι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος υπονόμησης ενός κινήματος είναι να δημοσιοποιηθεί ότι πρώην μέλη του παρέχουν πληροφορίες στις δυνάμεις καταστολής.

3.3 Επιχειρήσεις καταστολής

Οι σημαντικότερες διαστάσεις στο σχεδιασμό και την υλοποίηση του συγκεκριμένου τύπου επιχειρήσεων[44] είναι η σαφής γνώση της ιδιοσυγκρασίας του πληθυσμού μέσω της εμβάθυνσης στην κουλτούρα του, όπως και η ικανότητα να σκέφτεται κανείς όπως ένας αντάρτης, η συνεχής φυσική παρουσία των δυνάμεων για την παροχή μέγιστης ασφάλειας και τέλος η υιοθέτηση της αντίληψης ότι η στρατιωτική προσπάθεια αποτελεί ένα μέρος μόνο της συνολικής επιχείρησης.

Επιπλέον, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η ικανότητα προσαρμογής της δύναμης στις ιδιαίτερες και ξεχωριστές συνθήκες κάθε περίπτωσης, όπως αυτές διαχρονικά εξελίσσονται μέσω της προόδου της τεχνολογίας και των πιλοτικών δεδομένων που εφαρμόζονται ανά εποχή. Καίριος στρατηγικός στόχος της επιχείρησης είναι η προάσπιση της νόμιμης διακυβέρνησης μέσω της καταστολής της βίας και της συνακόλουθης επιβολής του νόμου. Φέροντας λοιπόν ο στόχος χαρακτηριστικά με πολιτικές προεκτάσεις, είναι σαφές ότι η αμιγώς στρατιωτική δύναμη δε διαδραματίζει ουσιώδη, αλλά υποβοηθητικό ρόλο. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται στο εγχειρίδιο[45] «Για να είναι αληθινά επιτυχής, η στρατιωτική επέμβαση του NATO, θα πρέπει στις επιχειρήσεις να διαγράφεται η ιδιοσυστασία του φιλοξενούντος έθνους».

Ο όρος «σχεδίαση» μπορεί να φαντάζει αντιφατικός όταν πρόκειται για επιχειρήσεις που διενεργούνται έναντι ανταρτών, καθώς αυτοί λαμβάνουν σχεδόν πάντα την πρωτοβουλία, αλλά στην πραγματικότητα κρίνεται απαραίτητη μια ενδελεχής προσέγγιση των μελλοντικών επιχειρήσεων σχεδίασης ώστε να κατασκευαστεί το μοντέλο και ένας μεθοδευμένος σχεδιασμός για το πώς θα επιτευχθεί ο τελικός αντικειμενικός σκοπός[46].

Έτσι ο εν λόγω σχεδιασμός απευθύνεται με τα μέσα που διαθέτει στην πραγματικότητα και τα γεγονότα που βιώνουν και οι δύο πλευρές, ενώ ταυτόχρονα θέτει το χρονικό πλαίσιο και καθορίζει τις φάσεις της σχεδίασης, όπως επίσης και την αναδιάρθρωση των θεσμών του φιλοξενούντος κράτους. Σημαντικό βήμα στην πραγματοποίηση του σχεδιασμού των επιχειρήσεων και των επιθετικών ενεργειών που πιθανόν να χρησιμοποιήσουν οι αντάρτες για να επιτύχουν τους σκοπούς τους αποτελεί το νέο αυτό μέτρο. Η διαδικασία αυτή θα επιτρέψει τις συμμαχικές δυνάμεις να αποκτήσουν σαφέστερη αντίληψη της κατάστασης, να προβλέψουν τον τρόπο αντίδρασης των αντιπάλων και τελικά να αντεπιτεθούν, αναλαμβάνοντας όπου είναι δυνατόν την πρωτοβουλία.

Τα δεδομένα των επιχειρήσεων εξακολουθούν να είναι παρόμοια με τις συμβατικές επιχειρήσεις (Στρατηγικό, Επιχειρησιακό και Τακτικό), αλλά στη συγκεκριμένη περίπτωση τα όριά τους είναι δύσκολο να καθοριστούν. Οι ενέργειες ενός και μόνο στρατιώτη στο πεδίο της σύγκρουσης, μπορεί να επηρεάσουν τις εξελίξεις σε στρατηγικό επίπεδο, ενώ

⁴⁴ Για τα διλήμματα των στρατιωτικών επεμβάσεων αναφέρεται ο Hoffmann S. «The Politics and Ethics of Military Intervention», Survival, τομ. 37 τευχ. 4, σελ. 41

⁴⁵ AJP 3.4.4 Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency, NATO, Feb 2011, σελ. 4-5

⁴⁶ Christopher P. & Colin C, Paths to Victory, Lessons from Modern Insurgencies, National Defence Research Institute, σελ. 48-67

ταυτόχρονα ενδέχεται κάποιες δυνάμεις περιορισμένου μεγέθους να αναλάβουν αποστολές στρατηγικού χαρακτήρα.

Παρατηρείται λοιπόν μια συμπίεση των επιπέδων στρατηγικού σχεδιασμού μεταξύ τους, με τα όριά τους πολλές φορές να μην είναι διακριτά. Η σχεδίαση σε στρατηγικό επίπεδο είναι η πιο απαιτητική διαδικασία, καθώς το περιβάλλον όπου εφαρμόζεται, είναι συχνά άστατο, αβέβαιο, σύνθετο και ασαφές, αλλά ταυτόχρονα συνιστά την πιο σημαντική διαδικασία, αφού εκεί καθορίζεται το πλαίσιο στο οποίο θα λάβουν χώρα οι επιχειρήσεις.

Αυτό που καλείται ως επιλεγμένη επιχειρησιακή προσέγγιση περιγράφεται από το τρίπτυχο: Εκκαθάριση, Εξασφάλιση, Ανοικοδόμηση (Clear, Hold, Build). Αυτές οι αρχές αποτελούν από κοινού και τις φάσεις μιας επιχείρησης που διεξάγεται είτε σε τοπικό είτε σε εθνικό επίπεδο, ενώ προηγείται η φάση της προετοιμασίας. Μετά από την πραγμάτωση της ανοικοδόμησης του κράτους, ακολουθεί η μεταβίβαση της εξουσίας και της ευθύνης στις τοπικές δυνάμεις, με το αμερικανικό στρατό να έχει πλέον συμβουλευτικό και υποβοηθητικό ρόλο^[47] στις εξελίξεις.

3.4 Θεωρητική προσέγγιση – κριτική των επιχειρήσεων

Μετά την εφαρμογή στο Αφγανιστάν του νέου εγχειριδίου περί των επιχειρήσεων COIN, αλλά κυρίως λόγω της καθυστερημένης εμφάνισης απτών αποτελεσμάτων βελτίωσης της κατάστασης, αναπτύχθηκαν πολλές θεωρίες και κριτικές στη σύλληψη και εκτέλεση αυτής της μακρόπνοης τακτικής.

Το άλτο τριμερές δίλημμα των επιχειρήσεων είναι ένα όρος, σύμφωνα με τον οποίο οι επιχειρήσεις καταστολής της ανταρσίας αποβλέπουν σε τρεις στόχους: την προστασία της δύναμης, το διαχωρισμό μαχητών-αμάχων και τη φυσική εξόντωση των ανταρτών. Ο προσδιορισμός «άλτο θέμα» προήλθε από την άποψη ότι σε πρακτικό επίπεδο οι στρατιωτικές δυνάμεις πρέπει να επιλέξουν δυο από τους τρεις σκοπούς, διότι οποιαδήποτε επιτυχία σημειωθεί μόνο στους δυο, υπονομεύει αναγκαστικά τον τρίτο, όποιος και αν είναι αυτός.

Κατά συνέπεια μια δύναμη μπορεί να προστατεύει τα στρατεύματά της, ενώ επιτυγχάνει καίρια πλήγματα εναντίον των ανταρτών, αλλά δεν μπορεί να αποφύγει τις αυξημένες παράπλευρες απώλειες. Αντίστοιχα μπορεί να προστατεύει τους αμάχους και τα δικά της στρατεύματα, αποτυγχάνοντας όμως στον τομέα αποτελεσματικής αντιμετώπισης των ανταρτών. Κατά παρόμοιο τρόπο μπορεί να διαχωρίζει επιτυχώς τους μαχητές από τους αμάχους και να εξαλείφει τις τάξεις των ανταρτών, αλλά μόνο αυξάνοντας τους κινδύνους για την ασφάλεια των δικών της δυνάμεων. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι σε περιορισμένο χρόνο είναι εξαιρετικά δύσκολο να επιτύχει και τους τρεις σκοπούς, οπότε αναγκάζεται να επιλέξει τους δυο.

Οι προεκτάσεις αυτών των σκοπών δημιουργούν προβλήματα στη δύναμη που πραγματοποιεί τις επιχειρήσεις της, ακολουθώντας διαφορετικές προσεγγίσεις και

⁴⁷ Rupert Smith, «The Utility of Force», The Art of War in the Modern World, Vintage Editions, 2008, σελ. 78-92

μεθόδους. Για παράδειγμα όταν δεν επιτυγχάνονται τα επιθυμητά αποτελέσματα στον πρωτεύοντα στόχο της ολοσχερούς εξόντωσης των ανταρτών, το γεγονός αυτό θέτει τη δύναμη εκτός αποστολής, ενώ η αντίστοιχη επιτυχής έκβαση στο διαχωρισμό αμάχων – μαχητών ουσιαστικά βοηθά τους αντάρτες στην πρόθεσή τους να προσελκύσουν νέους μαχητές-αγωνιστές και να ασκήσουν επιρροή στον πληθυσμό.

Τέλος η διαφαινόμενη μείωση της προστασίας της δύναμης θα επιφέρει επιπλέον απώλειες, γεγονός που θα δοκιμάσει την αποτελεσματικότητα της επιχείρησης και την αποδοχή της από τις κοινωνίες των συμμαχικών κρατών. Με δεδομένο ότι η απόκτηση στήριξης από την κοινωνία είναι πρωτίστως πολιτικός και λιγότερο στρατιωτικός σκοπός, οι επιχειρήσεις εναντίον των ανταρτών αποτελούν κατά κύριο λόγο πολιτικό τύπο πολεμικής σύγκρουσης. Αυτό απεικονίζεται και στο γενικό κανόνα των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι η στρατιωτική δύναμη και οι αντάρτες αγωνίζονται για την – κατ' ελάχιστον – ευνοϊκά διακείμενη έως παθητική στάση των τοπικών πληθυσμών ή τουλάχιστον του μεγαλύτερου μέρους αυτών.

Παλαιότερα, το 2006 σε ένα άρθρο στο *Armed Force Journal* ο Αμερικανός Στρατηγός Robert Scales[48] προέβλεψε ότι οι επιστήμονες με κοινωνιολογικές περγαμηνές θα είναι στο μέλλον τόσο αναγκαίοι στον πόλεμο όσο ήταν στο παρελθόν οι χημικοί και οι φυσικοί. Υποστήριξε ότι οι σύγχρονοι πόλεμοι επηρεάζονται από κάποιους ενισχυτικούς παράγοντες, οι οποίοι όχι απλά επιταχύνουν την εκδήλωση των χαρακτηριστικών τους, αλλά τους μετασχηματίζουν ριζικά. Για παράδειγμα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Α΄ΠΠ) οι εφαρμογές χημικών όπλων καθόρισαν το πλεονέκτημα στο πεδίο της μάχης.

Η συγκεκριμένη θεωρία υποστηρίζει ότι η νίκη θα επιτευχθεί από την επικράτηση στο μέλλον, στο ψυχρό-πολιτισμικό πεδίο παρά στο γεωγραφικό και ότι ο πόλεμος που διεξάγεται στο Αφγανιστάν, θα είναι ο πόλεμος των κοινωνικών επιστημόνων. Η νέα εποχή του «πολέμου των ιδεών» ή της μάχης για την καθυπόταξη «στις καρδιές και το πνεύμα» ήδη λαμβάνει χώρα στα πεδία μαχών του Ιράκ και του Αφγανιστάν.

Μια άλλη κριτική θεώρηση που εντοπίζεται στη διεθνή αρθρογραφία είναι αυτή της ασυμβατότητας μεταξύ του σκοπού, των τρόπων και των μέσων από τον Johnson R.[49] κατά την εξέλιξη των επιχειρήσεων στο Αφγανιστάν. Ο Johnson κατά τη θεωρητική του ανάλυση, αποδέχεται ότι η εφαρμογή της ολιστικής προσέγγισης στην επέμβαση παρουσιάζει πρακτικά προβλήματα, καθώς δεν έφερνε εγκαίρως τα επιθυμητά αποτελέσματα. Εντόπιζε, όμως, το πρόβλημα όχι στην προσέγγιση αυτή καθεαυτή ή στη νέα Στρατηγική Έννοια (Strategic Concept) του NATO, αλλά στη διαφοροποίηση μεταξύ των απαιτούμενων και διατιθέμενων μέσων για την υλοποίηση των επιδιωκόμενων σκοπών.

Συνέβαινε λοιπόν, ενώ οι τελικοί σκοποί και στόχοι να είναι ξεκάθαροι και οι τρόποι για να επιτευχθούν αυτοί καθορισμένοι, όταν έφτανε η κρίσιμη ώρα του ελέγχου διάθεσης

⁴⁸ Στρατηγός Robert H. "Bob" Scales (γεννήθηκε 6 Αυγούστου 1944) είναι ένας συνταξιούχος στρατιωτικός των Ηνωμένων Πολιτειών, πρώην διοικητής του Αμερικανικού Πολεμικού Ναυτικού. Τώρα εργάζεται ως στρατιωτικός αναλυτής, σχολιαστής ειδήσεων και συγγραφέας

⁴⁹ Johnson R. «The Afghan Way of War. Culture and Pragmatism : A Critical History, London Hurst, σελ. 24-33

των μέσων, δηλαδή η εύρεση του προσωπικού που θα εκτελέσει τις αποστολές, να παρατηρείται σημαντική απόκλιση. Χαρακτηριστικά καταθέτει την άποψη του Διοικητή της ISAF το 2011 Στρατηγού McChrystal^[50], ότι απαιτούνται 20-25 στρατιώτες για κάθε 100 κατοίκους^[51], οπότε σε μια χώρα με πληθυσμό 28,4 εκατομμυρίων υπολογίζεται ότι θα απαιτούνταν μια δύναμη 568.000 με 710.000 στρατιωτών, αριθμοί σαφώς εξωπραγματικοί. Έτσι η διάθεση της δύναμης στο Αφγανιστάν αποφασίστηκε όχι με βάση το εύρος της αποστολής, αλλά με το πόσο αριθμητικά αμερικανικό στρατό ενέπλεξε, συνυπολογίζοντας και τις συμμετέχουσες χώρες.

Εκτός, όμως, του αριθμού των συμμετεχόντων στην αποστολή παρατηρεί και απόκλιση στην ποιότητα των δυνάμεων οι οποίες δεν ήταν επαρκώς εκπαιδευμένες για τέτοιες επιχειρήσεις, ενώ δεν είχαν προετοιμαστεί κατάλληλα με γνώσεις της τοπικής γλώσσας και κουλτούρας. Το πρόβλημα που αφορούσε την ποιότητα διατηρούνταν διαχρονικά, καθώς λόγω της απαιτούμενης ανάκλησης των δυνάμεων κάθε 6 έως 12 μήνες, η αποκτηθείσα εμπειρία εξανεμιζόταν μέσα στη δίνη μια ολιγοήμερης διαδικασίας παράδοσης και παραλαβής καθηκόντων μεταξύ αντικαταστατών. Η ίδια ανεπάρκεια και δυσπραγία βέβαια αντικατοπτρίζεται και στον τομέα του πολιτικού προσωπικού, που συμμετείχε σε διάφορες υπηρεσίες στη χώρα με την ιδιότητα των ειδικών σε διάφορα αντικείμενα.

Ο αριθμός αυτών των «ειδικών» ήταν περιορισμένος και σε αντίθεση με το στρατιωτικό προσωπικό, δεν ήταν αναγκασμένοι ή δεν επιθυμούσαν όλοι να καλύψουν τις ανάγκες στο σύνολο της περιοχής. Τέλος, παρόμοιο πρόβλημα ανέκυπτε και στις περιπτώσεις προσλήψεων του έμμισθου προσωπικού οι οποίοι τοποθετούνταν ως μεταφραστές, διερμηνείς και ειδικοί από την ίδια την περιοχή του Αφγανιστάν, καθώς είτε οι προσλήψεις δεν επαρκούσαν (ποιοτικά και ποσοτικά) είτε κάποιιοι δεν επιθυμούσαν να εργαστούν λόγω πεποιθήσεων ή εξαιτίας εκφοβισμού.

Ανάλογη είναι η κριτική που δέχονται στον τομέα της νομιμοποίησης οι επιχειρήσεις του NATO σχετικά με την εφαρμοζόμενη στρατηγική του ΟΗΕ. Εδώ η κριτική απευθύνεται στον θέμα των εκλογών και στο κατά πόσο αυτές προάγουν ένα αποδεκτό και σεβαστό αποτέλεσμα από τους πολίτες. Το επιχείρημα στηρίζεται στο ότι τα επαναστατικά κινήματα ως μορφές αντίδρασης, δεν εξελίσσονται συνήθως σε περιοχές όπου η υπάρχουσα κοινωνική, οικονομική και πολιτική κατάσταση είναι πλήρως νόμιμη και απόλυτα σταθερή.

Κατά συνέπεια, είναι αμφίβολο εάν θα καταφέρει η σταλθείσα εκεί δύναμη να μετατρέψει ένα παράνομο σύστημα σε αξιόπιστο ή νόμιμο, απλά εκλέγοντας την κυβέρνησή του. Για παράδειγμα οι εκλογές του 2009 στο Αφγανιστάν θεωρήθηκαν από πολλούς ως αναντίρρητα άδικες και καταγράφηκαν πολλές περιπτώσεις κατηγοριών για μεθοδευμένη νοθεία και απειλές. Έτσι και οι επόμενες του 2014 δεν διεξήχθησαν με τις καλύτερες προϋποθέσεις, αφού υπήρξαν πάλι κατηγορίες για απάτες και ύποπτους

⁵⁰ General Stanley Allen McChrystal (γεννήθηκε 14 του Αυγούστου, 1954) είναι συνταξιούχος στρατιωτικός του Στρατού των ΗΠΑ. Η τελευταία του αποστολή ήταν ως Διοικητής, της Δύναμης Βοήθειας της Διεθνούς Ασφάλειας (ISAF), στο Αφγανιστάν (USFOR-A)

⁵¹ Σύμφωνα με τις προβλέψεις του FM 3-24

χειρισμούς. Στο μεσοδιάστημα, αλλά και υπό την προεδρία Καρζάι[52], δε μπορεί να υποστηριχτεί η θέση ότι η κυβέρνηση τύγγανε ευρείας αποδοχής ή έστω ότι βελτιώθηκε η κατάσταση στο εσωτερικό.

Κατά τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων στο Αφγανιστάν, για την ορθολογική διαχείριση των δυνάμεων και των μέσων που διατέθηκαν από τα συμμετέχοντα κράτη, στους υπολογισμούς των ιθυνόντων χρησιμοποιήθηκε η ισχύουσα κατάτμηση της χώρας σε επαρχίες και η ευθύνη των περιοχών αυτών ανατέθηκε στις Περιφερειακές Ομάδες Ανοικοδόμησης (PRTs). Καθώς κάποιες περιοχές παρουσιάζουν αξιοσημείωτη βελτίωση, ενώ κάποιες άλλες όχι, είναι επιβεβλημένη η μελέτη των περιοχών που αναπτύχθηκαν για τον εντοπισμό των παραγόντων που συνετέλεσαν προς αυτήν την κατεύθυνση και η χρησιμοποίησή τους ως υπόδειγμα για περαιτέρω εφαρμογή. Συγκεκριμένο παράδειγμα αποτελεί η περιοχή της Uruzgan, όπου η συνεργασία μεταξύ των στρατιωτικών και πολιτικών φορέων ήταν το κλειδί της επιτυχίας για την ανάλογη αποστολή.

Η επίδραση αυτή φαίνεται ότι επήλθε από τη συντονισμένη συνεργασία μεταξύ των υπόλοιπων δρώντων στην περιοχή, τους Διεθνείς Οργανισμούς, τις ΜΚΟ και τις τοπικές αρχές, σε τρεις κυρίως τομείς: την κατανόηση της αλληλεξάρτησης των συμμετεχόντων, τη διασύνδεση της νοοτροπίας με την πρακτική λειτουργία και την ορθή εκτίμηση των συνθηκών. Ως συμμετέχοντες λοιπόν σε μια κοινή προσπάθεια, όλοι οι δρώντες μέσω της καλλιέργειας ενός κλίματος αμοιβαιότητας, κατανόησαν ότι η επιτυχία του ενός είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις ενέργειες του άλλου και έτσι προθυμοποιήθηκαν για μια πιο συντονισμένη συνεργασία.

Ο όλος συντονισμός των επιχειρήσεων επιτυγχάνονταν με την ορθή χρησιμοποίηση των ομάδων και λειτουργιών CIMIC (Civil – Military Cooperation), μία τακτική που απέτρεψε τους φορείς από το να γίνουν «εγωκεντρικοί», να λειτουργούν με παρωπίδες, σκεπτόμενοι μόνο τη δική τους αποστολή και να αντιλαμβάνονται το τι ισχύει στο δεδομένο περιβάλλον αναλογιζόμενοι μόνο τις δικές τους παραδόσεις και πρακτικές.

Η κριτική που διατυπώνει ένας άλλος μελετητής[53] αφορά στο περιεχόμενο των επιχειρήσεων COIN και υποστηρίζει για αυτήν ότι λανθασμένα έχει αναχθεί στο επίπεδο της στρατηγικής. Αναφέρει λοιπόν ότι στο σύνολό της η έννοια του COIN αποτελεί πια μέθοδο επιχειρήσεων και είναι μια μόνο από τις ποικίλες επιλογές που έχει κάποιος στο οπλοστάσιό του για να αντιπαρατεθεί σε ένα κίνημα. Αποτελεί δηλαδή κοινό τόπο ότι η υιοθέτηση των πρακτικών εφαρμογής μιας θεωρίας, που περιγράφονται στο εγχειρίδιο, αποτελεί χάραξη στρατηγικής, ενώ στην πραγματικότητα αυτά πρέπει να λαμβάνονται ως ενέργειες που επιβάλλεται να γίνουν σε τακτικό ή επιχειρησιακό επίπεδο. Επιπρόσθετα προκρίνει την έννοια της «δυνατότητας COIN» (COIN Capability) που οφείλουν να αναπτύξουν και να διατηρήσουν οι στρατιωτικές δυνάμεις για τη διεκπεραίωση επιχειρήσεων στο μέλλον. Θεωρείται σκόπιμο να επισημανθεί ότι δεν απαιτείται η

52 Galula David, Counter-Insurgency, Theory and Practice, Εκδόσεις Westport, 2006, σελ. 12-26

53 Ο Καρζάι εξελέγη Πρόεδρος τον Ιούνιο του 2002 από το LOYA Jirga (Παραδοσιακό συμβούλιο) στο οποίο εκπροσωπούνται όλες σχεδόν οι εθνοτικές ομάδες και ανέλαβε να οδηγήσει τη χώρα σε εκλογές και να προετοιμάσει την υιοθέτηση νέου Συντάγματος. Reeta Chowdhari Tremblay, «Afghanistan : Multicultural Federalism as a Means to Achieve Democracy, Representation and Stability» σελ. 199

διατήρηση υπεράριθμων συμβατικών στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή, αλλά η υλοποίηση μιας επαρκούς εκπαίδευσης όλης της δύναμης επί συγκεκριμένων αντικειμένων (COIN).

Από την άλλη πλευρά η απαίτηση δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων δεν εγγυάται, τουλάχιστον άμεσα, τη λύση του προβλήματος. Μερικές κοινωνίες εξ' ορισμού δε διαθέτουν το αναγκαίο κοινωνικό ή νομικό υπόβαθρο ή ακόμη και την κουλτούρα για να αποδεχτούν την αντιπροσωπευτική φιλελεύθερη δημοκρατία χωρίς αντιδράσεις. Κάθε κοινωνία θα πρέπει να επιλέξει το δικό της μοντέλο κατανομής ισχύος που θα είναι, έστω και εν μέρει, αποδεκτό και από τους αντάρτες και από τις δυνάμεις καταστολής.

Για να επιλυθεί ίσως το δυσκολότερο και πιο απαιτητικό ερώτημα που αφορά τη διάδοχη κατάσταση θα πρέπει να αναζητηθούν πιθανές προτάσεις ακόμη και εκτός πλαισίου, όπως για παράδειγμα διαχωρισμός εδαφών ή εξουσιών. Ακόμη, όμως, και σε αυτή την περίπτωση οι επιχειρήσεις COIN θα χρειαστεί να εκτελούνται σε βάθος χρόνου, αν και με μειωμένη ένταση, καθώς πάντα θα ελλοχεύει ο κίνδυνος της πάλης για την εξουσία και πάντα θα υπάρχουν εξωγενείς αστάθμητοι παράγοντες να επιδρούν καταλυτικά στις διαμορφούμενες συνθήκες.

Η σκληρότερη, όμως, κριτική προέρχεται από έναν καθηγητή ιστορίας^[54] της Αμερικανικής Στρατιωτικής Ακαδημίας του West Point, η οποία συνοψίζεται στο ότι οι ΗΠΑ δεν έπρεπε εξ' αρχής να εμπλακούν σε έναν τέτοιο παρακινδυνευμένο αγώνα, απορρίπτοντας την πρακτική των επιχειρήσεων COIN. Όπως υποστηρίζει σθεναρά, η μακροχρόνια εμπλοκή των αμερικανικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν ουδέποτε ήταν προς το συμφέρον των ΗΠΑ, αλλά αντιπροτείνει πως έπρεπε να επιμείνουν στον πρωταρχικό τους σκοπό, την καταστροφή της οργάνωσης της Αλ-κάιντα. Η περαιτέρω εμπλοκή των ΗΠΑ στην μακροπρόθεσμη ανοικοδόμηση και επανίδρυση του κράτους του Αφγανιστάν δεν ήταν ούτε αναγκαία ούτε συμφέρουσα για το αμερικανικό γόητρο.

Η πεποίθηση ότι, ο μόνος τρόπος να νικηθεί σαρωτικά η Αλ-κάιντα είναι η ορθά σχεδιασμένη εκτέλεση επιχειρήσεων COIN και η προστασία των ντόπιων πληθυσμών, αντιπροσωπεύει μία εσφαλμένη στρατηγική θεώρηση από πλευράς ΗΠΑ και θέτει σε κίνδυνο το ανθρώπινο δυναμικό, ενώ ταυτόχρονα ευθύνεται για διασπάθιση οικονομικών πόρων^[55]. Αντί λοιπόν της υιοθέτησης της ίδιας λογικής σε μελλοντικές επιχειρήσεις, προτείνει την προσεκτική εκτίμηση των συμφερόντων των ΗΠΑ και την εκδήλωση ενδιαφέροντος μόνο σε περιπτώσεις «ικανοποιητικών» πολέμων, καθώς το αποτέλεσμα της εν λόγω συμμετοχής, ήταν δυσμενέστερο συγκριτικά με τις προϋπάρχουσες συνθήκες. Αντίστοιχα «ικανοποιητικός» θα θεωρούνταν ένας πόλεμος που, χωρίς να γίνει προσπάθεια

⁵⁴ Nagl John, απόστρατος αντισυνταγματάρχης του Στρατού των ΗΠΑ

⁵⁵ Ένα άλλο παράδειγμα έλλειψης συντονισμού αποτελεί η Καμπότζη. Στο πλαίσιο της διαδικασίας οικονομικής ανασυγκρότησης, η οικονομική υποστήριξη που έλαβε η κυβέρνηση της χώρας από το 1993 και μετά όξυνε τις ανισότητες μεταξύ της πόλης και των αγροτικών περιοχών, γεγονός που υπονόμωσε τη διαδικασία εδραίωσης της ειρήνης. Για μια ανάλυση που προσεγγίζει το ζήτημα της οικονομικής φιλελευθεροποίησης και των συνεπειών στην άνοδο της κοινωνικής έντασης και στην υπονόμηση της πολιτικής σταθερότητας μέσα από τη μελέτη συγκεκριμένων περιπτώσεων, Καμπότζη, Ναμίμπια, Ελ Σαλβαδόρ, Νικαράγουα κ.λ.π. του βιβλίου Paris Roland, «Peacebuilding and Limits Internationalism», International Security τομ.22, τευχ 2, Φθινόπωρο 1997

απόκρυψης της υπέρτατης βίας, του θανάτου αδιακρίτως και της ολοσχερούς καταστροφής που επιφέρει, έχει ως αποτέλεσμα βελτιωμένες συνθήκες ειρήνης μετά από αυτόν.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η διεξοδική εξέταση των επιχειρήσεων από την πλευρά του διεθνούς δικαίου. Σημειώνοντας ότι όλα τα ψηφίσματα του ΟΗΕ μετά την 11η Σεπτεμβρίου στηρίχθηκαν στο δικαίωμα των ΗΠΑ για αυτοάμυνα και δεδομένου ότι οι επιθέσεις εκτελέστηκαν από την Αλ-κάντα, θα πρέπει να αποσαφηνιστούν δυο επικρατούσες νομικές απόψεις. Πρώτον διερωτώνται αν υπήρχε σύνδεση μεταξύ του κράτους του Αφγανιστάν και της τρομοκρατικής οργάνωσης, αν μπορεί δηλαδή να ληφθεί η Αλ-κάντα ως *de facto* όργανο του κράτους του Αφγανιστάν. Δεύτερον, αν δεν υπάρχει τέτοια διασύνδεση, τίθεται το ερώτημα για το εάν επιτρέπει το Διεθνές Δίκαιο την επίκληση της αυτοάμυνας έναντι μη κρατικών δρώντων. Καταλήγουμε ότι από νομικής άποψης κάθε κράτος έχει το δικαίωμα της αυτοάμυνας, αφενός έναντι ενός άλλου κράτους και ενός μη κρατικού δρώντα, αν οι επιθέσεις δεν αποδίδονται σε οργανωμένο κράτος, αλλά αυτό δεν μπορεί ή δε θέλει να ελέγξει τις δραστηριότητες του μη κρατικού δρώντα.

Κατόπιν αντικείμενο εξέτασης αποτελεί το κατά πόσο μπορεί να σταθεί νομικά η συνέχιση των επιχειρήσεων της OEF μετά την πτώση των Ταλιμπάν από την εξουσία και παράλληλα με τις επιχειρήσεις της ISAF, πότε δηλαδή παύει να ισχύει το δικαίωμα στην αυτοάμυνας. Σύμφωνα με το Άρθρο 51 του Χάρτη των ΗΕ το δικαίωμα αυτό ισχύει μέχρι τη λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων από το ΣΑ για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφαλείας. Αλήθεια, όμως, μπορεί να θεωρηθεί η ανάπτυξη της ISAF ως απειλή για όλα αυτά τα απαιτούμενα μέτρα; Η απάντηση εδώ βασίζεται στο ότι το ΣΑ δεν αφαίρεσε την εντολή για την OEF και η ανάπτυξη της ISAF δεν εξασφάλισε την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, άρα οι δυο επιχειρήσεις θα μπορούσαν νομικά να συμπορευτούν.

Το κυριότερο, όμως, νομικό ζήτημα το οποίο προκύπτει είναι αυτό της επικαιρότητας του Δικαίου των Ένοπλων Συγκρούσεων (Law of Armed Conflict – LOAC), όπως διαπιστώνεται κατά τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων COIN. Στις ασύμμετρες συγκρούσεις, όπως στην περίπτωση του Αφγανιστάν, όπου οι μαχητές είναι ένα συμπαγές σώμα της ντόπιας κοινωνίας, τίθεται το ερώτημα αν το Διεθνές Δίκαιο είναι επαρκώς «εξοπλισμένο» για να δώσει ικανοποιητικές απαντήσεις στα νομικά ζητήματα που προκύπτουν. Ο διαχωρισμός μαχητών – αμάχων, σύμφωνα με όσα έως εκείνη τη στιγμή είχαν προβλεφθεί, ήταν εφικτός με το να φέρουν οι μαχητές στολές και διακριτικά, όπως και με την ενεργό συμμετοχή τους σε πολεμικές ενέργειες γενικότερα, στοιχεία τα οποία τους διαχώριζαν από τους αμάχους. Για να είναι επίκαιρες λοιπόν οι προτάσεις του Δικαίου απέναντι στις νέες συνθήκες που προκύπτουν από αυτό το εξελιγμένο «είδος» πολέμου, προτείνονται κάποια κριτήρια πέραν της απόδοσης της ιδιότητας μαχητή – άμαχου, η οποία μπορεί να δοθεί σε οποιονδήποτε[56].

Αυτά τα σύγχρονα κριτήρια στοιχειοθετούνται από τη συμμετοχή σε Εχθρικές Δράσεις (Participation in Hostile Actions) και Εχθρικές Προθέσεις (Hostile Intentions), τη δυνατότητα σταδιακής φτωχοποίησης και εξαθλίωσης προσώπων που επιβεβαιωμένα

⁵⁶ Nixon Hamish & Ponzio Richard (2007), «Afghanistan in Transition : Security, Governance and Statebuilding», International Peacekeeping, volume 14 – 2007, issue 1, σελ. 5-17

συμμετείχαν σε εχθρικές ενέργειες, καθώς και ο όρος της θετικής-επιβεβαιωμένης αναγνώρισης. Αυτές οι αλλαγές ή αναγωγές στην πραγματικότητα, βεβαίως πρέπει να τελούν υπό τους περιορισμούς που τίθενται πάντα από την αρχή της χρήσης της ελάχιστης δύναμης (minimum force) και του περιορισμού ύπαρξης παράπλευρων απωλειών.

Τέλος ιδιαίτερη μνεία γίνεται σε μη θανάσιμα όπλα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε τέτοιου είδους επιχειρήσεις (όπως για παράδειγμα μη θανατηφόρα χημικά αέρια, πλαστικές σφαίρες), όπως παράλληλα και νέων οπλικών συστημάτων που έχουν προκύψει από την πρόοδο της τεχνολογίας καθώς και των νομικών προβλέψεων που πρέπει να ισχύσουν για αυτά.

Ο τελευταίος τομέας στον οποίο ασκείται κριτική στις επιχειρήσεις COIN, είναι αυτός της αντίληψης περί ισχύος και του τρόπου χρήσης της. Σύμφωνα με την Roennfeldt[57], η αντίληψη της ισχύος ως μέσου άσκησης πίεσης με το στρατιωτικό σκληρό της πρόσωπο δε συνάδει με την όλη φιλοσοφία των επιχειρήσεων COIN, καθώς αυτές έχουν και μια πολιτική διάσταση. Επιπλέον, όταν ανατίθεται ένα τέτοιο έργο σε μια στρατιωτική δύναμη, που λόγω κουλτούρας και ιδιαιτερότητας αυτόματα εκλαμβάνει την ισχύ ως ένοπλη δράση και επιβολή, τότε παρατηρείται η περαιτέρω διαστρέβλωση της έννοιας, που έχει ως τελικό αποτέλεσμα το ακριβώς αντίθετο από τον επιδιωκόμενο σκοπό που δεν είναι άλλος από τον πλήρη έλεγχο επί των πεποιθήσεων των πληθυσμών.

Στον αντίποδα αυτής της προσέγγισης η Roennfeldt εισάγει την έννοια της «παραγωγικής ισχύος», η οποία κατά τα πρότυπα της ήπιας εμφάνισής της, λειτουργεί χωρίς την απειλή ή τη χρήση βίας. Η λειτουργία της γίνεται σαφέστερα κατανοητή από τα αποτελέσματα που έχει κατά την εφαρμογή της, τα οποία αν και κινούνται περισσότερο στη σφαίρα της θεωρίας, διαφέρουν σε σχέση με τη σκληρή ισχύ που ευθύνεται για τις ανθρώπινες απώλειες και τον όλεθρο.

Το πρόβλημα στο εγχειρίδιο των επιχειρήσεων COIN εντοπίζεται στο ότι επικεντρώνει τη συντονισμένη προσπάθεια της δύναμης στο να διαμορφώσει το περιβάλλον δράσης της μέσω της κλασικής έννοιας της επίδειξης ισχύος, ενώ ταυτόχρονα να χρησιμοποιήσει έναν μεγάλο αριθμό εναλλακτικών για το πώς αυτή θα συνεισφέρει στην εκπλήρωση των πολιτικών και στρατιωτικών αντικειμενικών σκοπών. Η έννοια της νομιμοποίησης εξακολουθεί να έχει την ίδια βαρύτητα, αλλά διαφέρει ο τρόπος επίτευξής της, δηλαδή υποστηρίζεται ότι αυτή επιτυγχάνεται μέσα σε ένα κοινωνικό δυναμικό πλαίσιο εντός του οποίου καθορίζεται τι είναι κοινωνικά αποδεκτό και τι όχι, βάσει μιας κοινά αποδεκτής «εγχώριας» λογικής.

Κατόπιν εισάγει ένα δυαδικό σύστημα ελέγχου των δομών βάσει του οποίου θα πρέπει να καταχωρούνται οι έννοιες ανάλογα με το αν είναι κοινωνικά αποδεκτές ή όχι. Αυτό το πλαίσιο θα καθορίζει κάθε φορά με ποια πλευρά πρέπει να συνταχθεί η δύναμη για να είναι κοινωνικά αποδεκτή και να ενισχύσει έτσι την αποτελεσματικότητά της. Όλη η διαδικασία θα επιτρέψει στη δύναμη να εμπλακεί μέσω της υιοθέτησης από μέρους της αυτού που ονομάζει μικρό-πολιτικές ενέργειες, ακόμη και στο πιο περιορισμένο πρακτικά

⁵⁷ Roennfeldt f. Carsten (2016) Conducting Counterinsurgency with productive power (journal, Small Wars & Insurgencies), volume 27, Issue 2, σελ. 8-27

διαπροσωπικό επίπεδο, οι οποίες με την ορθή διάταξη, θα διαμορφώσουν τις κοινωνικές πεποιθήσεις[58].

Μελετώντας το εγχειρίδιο των επιχειρήσεων έναντι των ανταρτών υπό το πρίσμα της θεωρίας της «παραγωγικής ισχύος», είναι δυνατόν να γίνουν κατανοητές πολλές από τις αντιφάσεις που μπορεί κάποιος να διαπιστώσει στην πρακτική της εφαρμογή. Αρχικά ενεργοποιεί την πλέον δοκιμασμένη τακτική, προκειμένου να δρομολογήσει την αποστολή του και να διερευνήσει το περιβάλλον στο οποίο θα κληθεί να δράσει. Κατόπιν με τη χρήση μικρό-πολιτικών κινήσεων μπορεί να επιτύχει τα επιθυμητά αποτελέσματα σε τοπικό πολιτικό επίπεδο, τοποθετώντας τη δύναμη στην ορθή της βάση, δηλαδή στη νόμιμη στοιχειοθετημένη πλευρά της σύγκρουσης και των αντιπάλων στο παράνομο άκρο της. Έτσι όλες οι ενέργειες, ακόμη και του πιο ασήμαντου στρατιώτη, θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως μικροπολιτικές δράσεις και να αντιμετωπίζονται βάσει των αποτελεσμάτων τους σε πολιτικό επίπεδο. Αν για παράδειγμα κατά τη διάρκεια μιας περιπολίας ένας στρατιώτης σκοτώσει ένα άτομο που του επιτέθηκε, δεν έχει σημασία αν ο στρατιώτης θεώρησε ότι το θύμα του ήταν ο εχθρός. Φαίνεται πως ιδιαίτερη σημασία δίνεται στο ποια είναι η θέση του πληθυσμού για την εξουδετέρωση του ατόμου και κατά πόσο αυτή η πράξη θα εκληφθεί ως νόμιμη, δικαιολογημένη ενέργεια. Σε αρνητική περίπτωση, σύμφωνα με την οποία η εξουδετέρωση ήταν μία ενέργεια αδικαιολόγητη, θα μπορούσαν πάλι να προκύψουν θετικά αποτελέσματα σε πολιτικό επίπεδο, μέσω της παραδοχής του λάθους, του καταμερισμού των ευθυνών, της αποζημίωσης και της ειλικρινούς μεταμέλειας. Συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα ότι το κινητήριο μοχλός της δύναμης είναι η αξιοπιστία και η φερεγγυότητα.

Είναι αξιοσημείωτο, εν τέλει, το γεγονός ότι μέσω της χρήσης της «παραγωγικής ισχύος» σε θέματα στρατηγικών χειρισμών, μερικά από τα παράδοξα φαινόμενα των επιχειρήσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω, παύουν να ισχύουν. Για παράδειγμα το σχετικά παράδοξο συμπέρασμα «τα καταλληλότερα όπλα εναντίον ανταρτών δεν είναι αυτά που πυροβολούν» ή το «όση περισσότερη ισχύς χρησιμοποιείται τόσο λιγότερο αποτελεσματική είναι», πλέον αναιρούνται στην πράξη, εφόσον η λογική και η έννοια της ισχύος δεν ταυτίζονται ούτε μπορούν να συνυπάρξουν.

3.5 Διαπιστώσεις

Αναπόφευκτα η εφαρμογή μιας νέας μεθόδου στον τομέα των επιχειρήσεων, όσον αφορά μια σύγκρουση με αβέβαιο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, προκάλεσε πολλές αρνητικές αντιδράσεις. Επικρίθηκε η θεωρία στην οποία θεμελιώθηκε η ανάπτυξη των δυνάμεων, η προσέγγιση και υλοποίηση της επιχείρησης από την ίδια τη δύναμη, αλλά και τα αποτελέσματα τα οποία θα έφερε σε βάθος χρόνου.

Σύμφωνα με τον David Martin[59], έναν από τους πολέμιους των επιχειρήσεων COIN, ακόμη και ο υπαινιγμός ότι αποτελεί ένα είδος πολέμου είναι παρακινδυνευμένος, αν όχι

⁵⁸ Martin David, «The New Counter – insurgency Era in Critical Perspective, Εκδόσεις Palgrave Mackmillan, 2014, σελ. 33-49

⁵⁹ David Martin, «The New Counter – insurgency Era in Critical Perspective, Εκδόσεις Palgrave Mackmillan, 2014, σελ. 38-57

λανθασμένος. Διαπιστώνει ότι η μέθοδος αυτή στηρίζεται στα επιτυχημένα ιστορικά παραδείγματα καταστολής των επαναστατικών κινήσεων στην Malaya (αργότερα Μαλαισία), στην Αλγερία και σε άλλες περιοχές, όπως επίσης και στα σοφά διδάγματα του θεωρητικού Danid Galula [60], ο οποίος διατύπωσε τη θεωρία και σχεδίασε την πρακτική των επιχειρήσεων COIN.

Παράλληλα, όμως, με τη χρήση αυτού του θεωρητικού υπόβαθρου, γίνεται μια επιλεκτική εφαρμογή των διαδικασιών που ανήκουν σε αυτές τις επιχειρήσεις, καθώς υιοθετούνται στην πράξη τακτικές τέτοιες που να συμβαδίζουν απόλυτα με τα σημερινά δεδομένα. Ενώ δηλαδή προτείνονται από το Galula πρακτικές, όπως οι βίαιες μετακινήσεις πληθυσμών, παραδειγματικές ποινές για τους αντάρτες και φρικαλέες επιτόπου εκτελέσεις για τους εγκληματίες, όλα αυτά τα μέτρα αποκλείονται από την ισχύουσα τακτική στην παρούσα περίπτωση, παρόλο που τον καιρό που εφαρμόστηκαν δε συνάντησαν τη γενικευμένη κατακραυγή. Αυτό υποδεικνύει την υιοθέτηση τμήματος μιας πρακτικής, η οποία όμως αν εφαρμοστεί στο σύνολό της και με κοινές παραμέτρους, δεν μπορεί να επιδράσει με τον ίδιο τρόπο.

Η αποδόμηση της παραπάνω θεωρίας συνεχίζεται με εύσχημο τρόπο από τον Porch όσον αφορά τα επιμέρους θέματα. Η επιδίωξη της στήριξης της στρατιωτικής δύναμης από το γηγενή πληθυσμό βασίζεται, όπως υποστηρίζει, σε λανθασμένες ιστορικές αναφορές, μολονότι αυτό ήταν το κριτήριο που οδήγησε στην επιτυχημένη έκβαση σε πρότερες συγκρούσεις. Επιδιώκοντας να γίνει πιο σαφής υποστηρίζει ότι η επιτυχία πάντοτε στηρίζεται σε βελτιωμένες στρατηγικές, ικανότερη ηγεσία, επιβεβαιωμένη συνοχή, αλλά και στις υπάρχουσες συνθήκες. Στον τομέα της εσωτερικής νομιμοποίησης προκρίνει ότι σημασία δεν έχει ποιος κυβερνά, αλλά πώς επιλέγει να κυβερνήσει αυτός που είναι στην εξουσία, ενώ συμπληρώνει ότι υπάρχουν και άλλες επιτυχημένες μορφές άσκησης εξουσίας με βάση τα δημοκρατικά ιδεώδη.

Η αντίθετη άποψη συνηγορεί στο ότι μια στρατηγική κατοχής εδάφους που επιζητά να «εξαγοράσει» την πλήρη αφομοίωση των πληθυσμών, τη σωστή διακυβέρνηση και την πρόοδο του λαού χρειάζεται να αποδειχτεί στην πράξη η αποτελεσματικότητά της. Όσον αφορά τη δικαιοδοσία της δύναμης να διαχωρίζει τους μαχητές από τους αμάχους, οι αντιρρήσεις του βασίζονται στο ότι αυτό είναι πρακτικά αδύνατον, αφού πολλές φορές οι ρόλοι συγχέονται και είναι αναμενόμενο μετά από λίγο καιρό η δύναμη να τους αντιμετωπίζει όλους ως υπόπτους[61].

Η αυστηρή κριτική σαφώς ασκείται και σε άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις και μάλιστα επιστρατεύονται και πιο σκληρές εκφράσεις και χαρακτηρισμοί για την ακολουθούμενη πρακτική, αλλά σε τελική ανάλυση οι περισσότεροι από τους πολέμιους-επικριτές υποδεικνύουν ως πρότυπο, παραλλαγές της ίδιας θεωρίας με διαφοροποιήσεις, οι οποίες στηρίζονται σε ένα μάλλον θεωρητικό επίπεδο.

⁶⁰ Galula David, Counter-Insurgency, Theory and Practice, Εκδόσεις Westport, 2006, σελ. 35-56

⁶¹ Εκτιμάται ότι οι πρόσφυγες από το Αφγανιστάν σε γειτονικά κράτη (Πακιστάν, Ιράν) τα τελευταία χρόνια ανέρχονται σε 7 εκατομμύρια. Για κινδύνους και μέσα αντιμετώπισης των λεγόμενων «αποτυχημένων» κρατών Helman G.B., Ratner S. R. «Saving Failed States» Foreign Policy, том 89, σελ. 3-9

Η εναλλακτική θεωρία, το αντίπαλο δέος των επιχειρήσεων COIN, κατά το χρονικό διάστημα που αποφασίστηκε η υιοθέτησή της από τις ΗΠΑ, ήταν αυτή της σταδιακής αποχώρησης από τα δυο σημαντικά θέατρα επιχειρήσεων, του Ιράκ και του Αφγανιστάν, μιας και τα συμφέροντα των ΗΠΑ δεν συνηγορούσαν προς μια περαιτέρω εμπλοκή, αφού θεωρητικά η αποστολή είχε ολοκληρωθεί (πτώση καθεστώτων Σαντάμ και Ταλιμπάν αντίστοιχα και επικράτηση έναντι της Αλ-κάιντα). Το πρόβλημα, όμως, αυτής της πρότασης είναι ότι η διάδοχη κατάσταση σε αυτά τα δυο κράτη όχι μόνο δεν εγγυόταν τη σταθερότητα και τη συνέχεια στο μέλλον, αλλά δε διαφαινόταν τίποτε στον ορίζοντα που να διαβεβαιώνει ότι δεν θα χρειαστεί νέα επέμβαση και νέοι σχεδιασμοί αργότερα[62].

Αποτελεί κοινό τόπο σε όσους ασχολούνται επισταμένα με το θέμα ότι ούτε η θεωρία, άλλα ούτε και τα πυρά που δέχθηκε είναι πρωτοεμφανιζόμενα. Εφόσον όλα προέρχονται από το θεωρητικό οπλοστάσιο των πολέμων από-αποικιοποίηση από τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις τον 19ο και 20ο αιώνα, τα επιχειρήματα και των δυο πλευρών, των ένθερμων υποστηρικτών και των σφοδρών πολέμιων των επιχειρήσεων COIN, έχουν επαναληφθεί και στο παρελθόν. Αυτό που αλλάζει στις μέρες μας είναι οι αντιλήψεις των πληθυσμών στη Δύση και στις παγκοσμιοποιημένες κοινωνίες οι οποίες διαμορφώνονται από την άμεση πληροφόρηση που παρέχει η τεχνολογία σχετικά με όσα συμβαίνουν σε άλλα σημεία του πλανήτη, καθώς και η ευαισθητοποίηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διασφάλισή τους[63].

Αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι παλαιότερα η εκδήλωση ενδιαφέροντος των πληθυσμών για τις προβληματικές περιοχές ήταν μηδαμινή, ούτε ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν ευαισθητοποιούσαν τους λαούς, αλλά είναι λογικό η πληροφόρηση επί αυτών να γινόταν με μέσα, με τρόπους, σε ταχύτητα και για σκοπούς που διαφοροποιούνται σημαντικά από τα σημερινά[64]. Οποσδήποτε, όμως, αυτή η επίπονη-πνευματικά- προσπάθεια ανάπτυξης και υποστήριξης της θεωρίας από τη μια πλευρά και εντοπισμού των δυσλειτουργιών της από την άλλη, δε συμβαίνει μάταια. Σίγουρα και οι δυο πλευρές έχουν κάτι να πουν και τουλάχιστον να διαχωρίσουν το μύθο από την πραγματικότητα, καταλήγοντας σε κάποια ασφαλή συμπεράσματα. Ακόμη όμως πιο σίγουρα, οι προσπάθειές τους, βασιζόμενες σε αγνά κριτήρια, αποβλέπουν στην εξεύρεση λύσεων για την εξυγίανση των κακώς κειμένων της κατάστασης.

⁶² Suhrke Astri (2008) A Contradictory Mission? NATO from Stabilization to Combat in Afganista, International Peacekeeping, International Peace Keeping, volume 15, 2008, issue 2, σελ. 31-46

⁶³ Ραγίης Ι. «Δημόσια Διπλωματία και Στρατηγική Επικοινωνία» (Σε πολυεθνικές Στρατιωτικές Επιχειρήσεις Διαχείρισης Κρίσεων), Εκδόσεις Σταμούλης, 2014, σελ. 23-61

⁶⁴ Χειλά Ειρήνη «Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21^ο Αιώνα», Εκδόσεις Ποιότητα, 2013, σελ. 76-85

Σελίδα σκόπιμα κενή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Στρατιωτική επικοινωνιακή στρατηγική στο Αφγανιστάν

4.1 Γενικά

Αντιδρώντας στις τρομοκρατικές επιθέσεις η ΗΠΑ αποφάσισε να συγκροτήσει και να ηγηθεί σε ένα σιναπισμό κρατών με στόχο την ανάληψη ένοπλης δράσης στο Αφγανιστάν και την εκδίωξη των Ταλιμπάν. Μετά την εγκατάσταση της νέας κυβέρνησης στη χώρα η διεθνής στρατιωτική παρουσία χωρίστηκε στα δυο, ενώ η επιχείρηση Operation Enduring Freedom υπό τις ΗΠΑ αναζητούσε τρομοκράτες στη χώρα, η International Security Assistance Force/ISAF προστάτευε την πρωτεύουσα Καμπούλ έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα ασφαλές περιβάλλον για την αφγανική κυβέρνηση και στους άλλους διεθνείς δρώντες.

Η ISAF αποτελούσε ένα πολυεθνικό συνασπισμό ικανών και πρόθυμων κρατών (coalition of the willing and able), που συστήθηκε στη βάση Εντολής του ΣΑ/ΟΗΕ[65]. Το NATO, τον Αύγουστο του 2003, αποφάσισε να εμπλακεί αναλαμβάνοντας και τη διοίκηση της επιχείρησης, ενώ, το 2006, η επιχείρηση επεκτάθηκε σε ολόκληρη τη χώρα. Τότε όμως το NATO αντιλήφθηκε ότι έπρεπε να εντατικοποιήσει τις προσπάθειες στον τομέα της επικοινωνίας. Καθώς οι κυβερνήσεις των συμμετεχόντων κρατών άρχισαν να ανακοινώνουν ένα μεγάλο αριθμό απωλειών, η κοινή γνώμη άρχισε να αναρωτιέται κατά πόσον η Συμμαχία μπορεί να αποδειχθεί αποτελεσματική στο Αφγανιστάν[66].

4.2 Ανάγκη ίδρυσης φορέα για επηρεασμό της κοινής γνώμης

Καθώς, όμως, ο αριθμός των απωλειών αυξανόταν, ήταν πλέον δύσκολο για τις κυβερνήσεις των χωρών αυτών να συνεχίσουν να δικαιολογήσουν την ανθρωπιστική και πολιτική φύση της επιχείρησης, ενώ κάποια άλλα κράτη επιθυμούσαν να προβάλλουν το στρατιωτικό χαρακτήρα της επιχείρησης (combat nature) και μάλιστα έντονα. Έτσι, η στρατηγική επικοινωνίας του NATO έπρεπε να αντιμετωπίσει δύο ζητήματα :

α. Περιορισμένους πόρους και δυνατότητες σχεδιασμού και

β. Έλλειψη αυτών των αδυναμιών κρίθηκε ως απαραίτητη για να επιτευχθεί ο επιθυμητός βαθμός ενότητας μηνύματος (unity of message) στην εκστρατεία πειθούς στην κοινή γνώμη των χωρών του NATO σχετικά με την επιχείρηση ISAF στο Αφγανιστάν[67].

Η υποχρέωση των κρατών να πείσουν τους πολίτες τους για την αναγκαιότητα ανάληψης μιας εκστρατευτικής στρατιωτικής επιχείρησης σαΐτα το απομακρυσμένο μέρος

⁶⁵ Severin Peters «Strategic Communication for Crisis Management Operations of International Organizations», EU/Diplomacy, 10/2009, σελ. 4-6

⁶⁶ Commander's Handbook for Strategic Communications and Communication Strategy, Version 3.0 US Joint Forces Command Joint Warfighting Center, Apendix (J), σελ J-1 έως J-3, 2010

⁶⁷ Severin Peters «Strategic Communication for Crisis Management Operations of International Organizations», EU/Diplomacy, 10/2009, σελ. 23-24

του κόσμου και για αυτόν τον πολιτικό στόχο, αντιμετώπιση της παγκόσμιας τρομοκρατίας από τη Δύση, συνιστούν την πλέον σημαντική πολιτική και επικοινωνιακή τους ευθύνη.

Το NATO, ως στρατιωτική συμμαχία, αποφασίζει, μέσω των οργάνων, θεσμών και διαδικασιών, να επέμβει στρατιωτικά, όμως τα κράτη παραμένουν απολυτέ κυρίαρχα σε αποφάσεις άμυνας και ασφάλειας όπου εμπλέκεται η χρήση στρατιωτικής δύναμης. Βέβαια, ανάμεσα στα κράτη – μέλη της Ατλαντικής Συμμαχίας, υφίστανται διαφοροποιήσεις σχετικά με πολιτικές ιδεολογίες, στρατιωτική κουλτούρα, ιστορικές καταβολές, τα οποία, συνολικά διαμορφώνουν, καθορίζουν, περιορίζουν και επιβάλλουν την ειδική τους θέση και τον ρόλο τους στη συμμαχία.

Τα συμμαχικά κράτη αντιμετωπίζουν ισχυρές εσωτερικές πιέσεις αναφορικά με τα δυνητικά τους καθήκοντα, τους ρόλους και τις αποστολές των δυνάμεών τους στο πλαίσιο μιας στρατιωτικής επιχείρησης. Έτσι, και στην περίπτωση της ISAF, όλοι αυτοί οι παράγοντες παραμένουν κρίσιμοι στην κατανόηση της εφαρμογής της επικοινωνιακής στρατηγικής της Ατλαντικής Συμμαχίας[68].

4.3 Διαφοροποιήσεις - ιδιαιτερότητες μεταξύ των μελών - κρατών

Η Γερμανία, για παράδειγμα, επέλεξε ένα δικό της τρόπο λειτουργίας μέσα στην επιχείρηση, ως χώρα η οποία παραδοσιακά από το τέλος του Παγκοσμίου Πολέμου διατηρεί επιφυλακτικότητα αναφορικά με την εμπλοκή στρατιωτικών δυνάμεων εκτός εθνικών γεωγραφικών ορίων λόγω πολιτικής κουλτούρας, στρατιωτικών δεσμεύσεων και εσωτερικής κοινής γνώμης.

Για τον λόγο αυτό, η ανάληψη της όποιας στρατιωτική επιχείρησης απαιτεί πρότερη έγκριση του γερμανικού Κοινοβουλίου, κάτι το οποίο περιορίζει αισθητά την αποφασιστική αρμοδιότητα της όποιας κυβέρνησης.

Στην περίπτωση της ISAF η γερμανική κυβέρνηση είχε καταστήσει σαφές από την έναρξη της επιχείρησης ότι οι γερμανικές δυνάμεις θα αναπτύσσονταν μόνο στο βόρειο τμήμα του Αφγανιστάν, όπου οι Ταλιμπάν δεν υποστηριζόταν, από τον τοπικό πληθυσμό και άρα το περιβάλλον θεωρείται περισσότερο ασφαλές[69].

Συνεπώς η επικοινωνιακή στρατηγική της Γερμανίας εμφανίστηκε άτολμη, ενώ κρατικοί αξιωματούχοι αποκαλούσαν την επιχείρηση μια ειρηνευτική προσπάθεια με στόχο την ανάπτυξη της χώρας (development-oriented peaceful endeavour) παραβλέποντας όμως του δυνητικούς κινδύνους. Η γερμανική επικοινωνιακή στρατηγική διατηρούσε επιμελώς αποστάσεις από τον επιθετικό χαρακτήρα άλλων συμμαχικών στρατηγικών, όπως αυτής των ΗΠΑ, η οποία τόνιζε ότι η επιχείρηση ISAF συνιστά ξεκάθαρα μια άμεση απάντηση, στα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου, η στρατιωτική εμπλοκή στο Αφγανιστάν στόχευε στην αντιμετώπιση της διεθνούς τρομοκρατίας με στρατιωτικά μέσα.

⁶⁸ Commander's Handbook for Strategic Communications and Communication Strategy, Version 3.0 US Joint Forces Command Joint Warfighting Center, σελ 24-35, 2010

⁶⁹ Commander's Handbook for Strategic Communications and Communication Strategy, Version 3.0 US Joint Forces Command Joint Warfighting Center, σελ 32-53, 2010

Οι παραπάνω διαφοροποιήσεις ακύρωσαν στην πράξη την οικοδόμηση ενός ενοποιημένου μηνύματος (unity of message), αναγκαίου συστατικού για μια επιτυχημένη επικοινωνιακή στρατηγική (successful communication strategy) [70].

4.4 Διπλωματία και στρατηγική επικοινωνία του NATO

Το NATO συγκρότησε, τον Ιούλιο του 2006, το Media Operation Centre/MOC (Κέντρο Λειτουργίας MME), στο τμήμα της Διεύθυνσης Δημοσίας Διπλωματίας NATO. Στόχος της θεσμικής αυτής προσαρμογής ήταν η βελτίωση της πληροφόρησης σχετικά με την επιχείρηση ISAF μέσω επίβλεψης των τακτικών επικοινωνίας του ίδιου του NATO, αλλά και των κρατών μελών του[71].

Το MOC είχε την ευθύνη να :

- (1) Σχεδιάζει την πολιτική επικοινωνίας του NATO με τα MME
- (2) Συντονίζει τη δράση των εμπλεκόμενων δρώντων
- (3) Συνεργάζεται με το γραφείο Εκπροσώπου Τύπου του ΓΓ/NATO
- (4) Προετοιμάζει κατευθυντήριες οδηγίες επικοινωνίας και πληροφόρησης προς τον Τύπο.
- (5) Οργανώνει ενημερωτικές επισκέψεις δημοσιογράφων και ειδικών στο Αφγανιστάν.

Το αρχηγείο της ISAF στην πρωτεύουσα Καμπούλ αποτελούσε τη βάση των δράσεων επικοινωνίας του NATO. Ο διοικητής ISAF και ο/η εκπρόσωπος τύπου του αποτελούσαν το βασικό σημείο επαφής για το Τύπο, ενώ οι πέντε περιφερειακοί διοικητές, όσο και οι αποστολές των κρατών που συνεισέφεραν στην επιχείρηση, διατηρούσαν τους δικούς τους εκπροσώπους Τύπου.

Η στρατηγική επικοινωνία του NATO και των κρατών – μελών στόχευε στην εσωτερική κοινή γνώμη τους, στη στρατιωτική επικοινωνία, μέσω των επιχειρήσεων πληροφόρησης αποσκοπούσε στη στοχευμένη πληροφόρηση, επηρεασμό, συγκεκριμένων τμημάτων του αφγανικού λαού[72].

Για το σκοπό αυτό, χρησιμοποιήθηκε έντυπο δημοσιογραφικό υλικό, παραγωγής των ίδιων των δυνάμεων της ISAF. Όμως, καθώς τα MME και ιδιαίτερα τα έντυπα δεν έχουν την ίδια επιρροή στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης (opinion shaping) σε μια χώρα όπως

⁷⁰ Severin Peters «Strategic Communication for Crisis Management Operations of International Organizations», EU/Diplomacy, 10/2009, σελ.25-46

⁷¹ Commander's Handbook for Strategic Communications and Communication Strategy, Version 3.0 US Joint Forces Command Joint Warfighting Center, σελ 53-59, 2010

⁷² Severin Peters «Strategic Communication for Crisis Management Operations of International Organizations», EU/Diplomacy, 10/2009, σελ. 38-57

το Αφγανιστάν, σε σχέση με τα Δυτικά κράτη, στην περίπτωση αυτή έπρεπε να χρησιμοποιηθούν κάποια άλλα μέσα.

4.5 Ανάλυση των επιχειρήσεων πληροφόρησης

Οι δυνάμεις του NATO συμμετέχουν συχνά στις τοπικές συναντήσεις φυλών (shuras) για να ακούσουν τις ανησυχίες του τοπικού πληθυσμού και να επηρεάσουν τους τοπικούς διαμορφωτές κοινής γνώμης (local opinion leaders). Οι επιχειρήσεις πληροφόρησης περιλάμβαναν και τις ψυχολογικές επιχειρήσεις, οι οποίες όμως σχετίζονται κυρίως, με τακτικές παραπλάνησης. Στην περίπτωση αυτή, η διασπορά ψευδούς πληροφόρησης αναδείκνυε ηθικά και επιχειρησιακά διλήμματα, όπως :

Μείωση της αξιοπιστίας της ISAF έναντι του πληθυσμού και των MME

Καθιστούσε τους κοινούς στόχους (αφγανικός λαός, Ταλιμπάν, κοινή γνώμη στα Δυτικά κράτη), μη εύκολα διακριτά.

Οι δυνάμεις των ΗΠΑ φερόταν να έχουν κάνει χρήση τακτικών παραπλάνησης, όμως τα άλλα κράτη παρέμεναν διστακτικά έναντι αυτής της τακτικής.

Το στρατηγείο της ISAF στην Καμπούλ αποφάσισε να αναπτύξει μια καινοτόμα μέθοδο ενοποίησης των δράσεων επικοινωνίας του NATO μέσω :

Δημιουργίας νέων στοιχείων (troop elements) με προσωπικού διαφόρων ειδικοτήτων και με στόχο την ενοποίηση και συντονισμό των δράσεων.

Συνέργειας στον σχεδιασμό στρατηγικής επικοινωνίας από όλο το φάσμα του προσωπικού (επιχειρήσεις MME/media operations, επιχειρήσεις πληροφόρησης/informations operations, ψυχολογικές επιχειρήσεις/psychological operations, σχέσεων στρατού - κοινωνίας/civil - military relations, νομικοί - πολιτικοί σύμβουλοι/legal and political advisor).

Η νέα προσέγγιση ενοποίησης του τομέα στρατηγικής επικοινωνίας, οδήγησε σε μια έντονη συζήτηση στο πλαίσιο του NATO, αφού τα κράτη μέλη άρχισαν πλέον να αντιλαμβάνονται την αναγκαιότητα σχεδιασμού επικοινωνιακής στρατηγικής, τόσο για την Ατλαντική Συμμαχία, όσο και για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις τις οποίες αυτή αναλαμβάνει. Εξέφρασαν και την άποψη ότι τα ζητήματα αυτά θα πρέπει να συζητώντας και να λαμβάνονται οι αναγκαίες αποφάσεις στο πλαίσιο των πολιτικών και στρατιωτικών οργάνων[73].

Προβληματική ήταν επίσης και η μεθοδολογία στόχευσης της επικοινωνίας της ISAF, αφού ο σχεδιασμός όφειλε να λάβει υπόψη του, ταυτόχρονα το κοινό στο εσωτερικό των κρατών – μελών της Συμμαχίας και το Αφγανικό κοινό. Κατά συνέπεια, η διαμόρφωση των μηνυμάτων για τις δυο αυτές ομάδες έπρεπε να ήταν διαφορετική. Τόσο το NATO, όσο και

⁷³ Severin Peters «Strategic Communication for Crisis Management Operations of International Organizations», EU/Diplomacy, 10/2009, σελ. 54-66

τα κράτη – μέλη του, παραμέλησαν κατά κάποια έννοια να αναπτύξουν δικές τους στρατηγικές επικοινωνίες αφού έκριναν ότι το θέμα δεν έχει σημαντική αξία και σημασία για το ευρύ κοινό. Βέβαια από το 2006, η κοινή γνώμη σε Β. Αμερική και Ευρώπη αμφισβητούσε τους λόγους εμπλοκής των δυνάμεων τους σ' εκείνη τη μακρινή χώρα, ενώ σταδιακή αύξηση των απωλειών δε μπορούσε να δικαιολογηθεί από τις επίσημες ανακοινώσεις της Συμμαχίας ότι το NATO κέρδιζε τους Ταλιμπάν.

Η υποστήριξη της κοινής γνώμης είναι αναγκαία για μια επιχείρηση εκστρατείας όπως η ISAF, όπου απαιτείται η εμπλοκή στρατιωτικού πολιτικού προσωπικού, αλλά και υψηλή οικονομική δαπάνη. Επιπλέον, μια αντίδραση της εσωτερική κοινής γνώμης έναντι της επιχείρησης θα απέτρεπε τις κυβερνήσεις να συνεχίσουν να την υποστηρίζουν.

4.6 Τακτική της επικοινωνιακής στρατηγικής εναντίον των Ταλιμπάν

Η ύπαρξη του φόβου από την απειλή της τρομοκρατίας για να επετεύχθη η υποστήριξη της κοινής γνώμης, σταδιακά αυτός ο φόβος θα πρέπει να ελεγχτεί, αφού κύριος στόχος της επιχείρησης ISAF ήταν η απελευθέρωση των πολιτών των κρατών της Δύσης από αυτόν ακριβώς το φόβο.

Πέραν όμως από αυτό, υπήρξε και μια αναγκαιότητα συνέχισης της παρουσίας των Νατοϊκών δυνάμεων στη χώρα, αφού οι δυνάμεις ασφαλείας του Αφγανιστάν δεν ήταν ικανές να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις δυνάμεις των Ταλιμπάν μόνες τους. Αυτό με τη σειρά του συνιστούσε άμεση απειλή στην προσπάθεια οικοδόμησης κράτους δικαίου στη χώρα και υπονόμεινε την έμφαση του NATO ότι η ISAF δεν αποτελεί δύναμη κατοχής, αλλά μια αποστολή συνδρομής προς την Αφγανική κυβέρνηση.

Η πλειονότητα των Αφγανών υποστήριζε τη συνέχιση παρουσίας των Νατοϊκών δυνάμεων στη χώρα αφού θεωρούσαν ότι ο πόλεμος στον οποίο είχαν εμπλακεί είχε ένα σαφές και ξεκάθαρο μήνυμα ότι ο εχθρός (όλων) είναι οι Ταλιμπάν.

Στην ουσία, όσο μειωνόταν η υποστήριξη του τοπικού πληθυσμού προς τους Ταλιμπάν, τόσο αυξανόταν η υποστήριξη προς την Αφγανική Κυβέρνηση και τις ξένες στρατιωτικές δυνάμεις.

Ακόμα και αξιωματούχοι του NATO στον τομέα των επικοινωνιών εξέφραζαν την εκτίμηση τους αναφορικά με το τεχνολογικά και επαγγελματικό άρτιο δίκτυο επικοινωνιών το οποίο είχαν αναπτύξει οι Ταλιμπάν.

Το NATO για να αντιμετωπίσει τις τακτικές αυτές επιχειρήσεις, επιχείρησε να μειώσει, τόσο τον τρόπο όσο και τον χρόνο αντίδρασης στις επιχειρήσεις παραπληροφόρησης των Ταλιμπάν αλλά και αν υποβαθμίσει την αξιοπιστία τους, μέσω ανάδειξης σε συνεργασία με αφγανικές ισλαμικές οργανώσεις, μιας εικόνας των Ταλιμπάν ως παράνομη, μη ισλαμική και παραθρησκευτική ομάδα.

Η στρατηγική επικοινωνίας του NATO έναντι του τοπικού πληθυσμού βελτιώθηκε σταδιακά, όμως δεν κατόρθωσε να επιτύχει πλήρως τον στόχο το οποίο είχε αρχικά θέσει, δηλαδή να πείσει ότι η σύσταση της επιχείρησης ISAF άξιζε πραγματικά.

Τα κράτη – μέλη στην προσπάθεια τους να πείσουν το δικό τους κοινό, χρησιμοποιούσαν ως βασικό επιχειρήμα την άποψη ότι η ISAF αφορούσε σε στρατιωτική επιχείρηση αυτοάμυνας κατά παρελθόντων, παρόντων αλλά και μελλοντικών τρομοκρατικών επιθέσεων.

4.7 Διαπιστώσεις – συμπεράσματα

Σχετικά με την αιτιολόγηση της επιχείρησης στο Αφγανιστάν, θεωρείται ιδιαίτερα κρίσιμη η πεποίθηση της κυβέρνησης των ΗΠΑ ότι οι επιθέσεις της 11 Σεπτεμβρίου, καθώς και οι τρομοκρατικές επιθέσεις στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές πόλεις (Λονδίνο 2004, Μαδρίτη 2005), είχαν σχεδιαστεί. Το Αφγανιστάν έτσι θεωρήθηκε ως τόπος εκπαίδευσης των οποίων ριζοσπαστικών εξτρεμιστών, οι οποίοι συναθροίζονται εκεί από τον κόσμο.

Κρίθηκε, λοιπόν, αναγκαίο όχι μόνο η σύσταση της ISAF στη χώρα, αλλά και η συνεχόμενη παρουσία της εκεί, διαφορετικά οι Ταλιμπάν θα τη μετέτρεπαν ξανά σε διεθνές κέντρο εκπαίδευσης τρομοκρατών. Μέσω αυτής της δικαιολόγησης, η κοινή γνώμη στα μέλη-κράτη του NATO άρχισε πλέον να αποδέχεται τη χρησιμότητα της επιχείρησης.

Όπως είχε δηλώσει και ο πρώην υπουργός άμυνας της Γερμανίας Peter Struck «the security of Germany is also defended in the Hindu kush»[74]. Σταδιακά, όμως ο φόβος που είχε αναπτυχτεί στη Δυτική κοινή γνώμη σχετικά με την απειλή της τρομοκρατίας άρχισε να μειώνεται, τώρα, όλο και πιο πολλοί πολίτες αμφισβητούν τη σοβαρότητα και την αμεσότητα της τρομοκρατικής απειλής, αφού περισσότερες απώλειες υπήρχαν ήδη στο Αφγανιστάν – εμπόλεμοι, πάντως στο πεδίο της μάχης, από ο,τι στις επιθέσεις στη Ν. Υόρκη, Λονδίνο και Μαδρίτη, μαζί – άμαχοι, όμως.

Ως αρχή, η ευθύνη άσκησης στρατηγικής επικοινωνίας βρίσκεται στη διαδοσία του διοικητή δύναμης για λόγους συντονισμού και αποφυγής παρεμβολών από άλλες υπηρεσίες. Η δομή όμως αυτή δεν διευκόλυνε πάντα την άσκηση συντονισμού ανάμεσα στις στρατιωτικές δημόσιες υποθέσεις, τις επιχειρήσεις πληροφοριών και τις ψυχολογικές επιχειρήσεις όπως απαιτείται από το Δόγμα Στρατηγικής Επικοινωνίας της Συμμαχίας.

⁷⁴ Severin Peters «Strategic Communication for Crisis Management Operations of International Organizations», EU/Diplomacy, 10/2009,

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Συσχετισμοί – συμπεράσματα

5.1 Συσχετισμοί

Ερευνώντας διεξοδικά και αναλύοντας όλες τις παραμέτρους στη σύγκρουση στο Αφγανιστάν τα τελευταία χρόνια, γίνεται αμέσως αντιληπτό είναι ότι δεν μπορούμε να προχωρήσουμε σε άμεση και εμπειριστατωμένη σύγκριση του τρόπου που εφαρμόστηκαν οι δυο διαφορετικές επιχειρήσεις, αφενός λόγω της προοδευτικής μετεξέλιξης και μετάλλαξής τους σε βάθος χρόνου, και αφετέρου διότι τα αποτελέσματά τους δεν μπορεί να θεωρηθούν μόνιμα και σταθερά.

Παρά λοιπόν τη μακρόχρονη εφαρμογή των όποιων συμπερασμάτων, προκύπτουν κατά καιρούς ενδείξεις που στηρίζουν τη θέση ότι οι επιχειρήσεις είναι αποτελεσματικές, αλλά δεν είναι αποδεδειγμένο εάν όσα αναφέρονται για το ασφαλές περιβάλλον και την αποκατάσταση της τάξης είναι εκτιμήσεις προσωρινές ή επιφανειακές και ότι με την πρώτη ευκαιρία θα αναδυθούν στην επιφάνεια οι ενδογενείς παράγοντες που προκάλεσαν τη σύγκρουση αρχικά και μάλιστα με μεγαλύτερη ένταση. Καθώς το μέλλον εξακολουθεί να είναι αβέβαιο και η κατάληξη των επιχειρήσεων ασαφής, η σύγκριση των δυο αντιμαχόμενων θεωριών μπορεί να διεξαχθεί μόνο σε θεωρητικό πλαίσιο.

Την ίδια στιγμή, καθώς παρατηρούμε ότι οι Επιχειρήσεις θεμελίωσης της ειρήνης ή εγγύησης της σταθερότητας πραγματοποιούνται, έστω και με αργά βήματα, με μια χρονική αλληλουχία (αρχικά αποτροπή της σύγκρουσης, κατόπιν ειρήνευση ή επιβολή της ειρήνης και τέλος διατήρηση ή εμπέδωσή της), θα αποπροσανατολιζόμαστε, αν υπήρχε η σκέψη να εντάξουμε τις επιχειρήσεις COIN, εντός αυτού του πλαισίου ως επιμέρους σταδίου του. Αυτό συμβαίνει διότι οι επιχειρήσεις COIN μπορεί να αφορούν και να χαρακτηρίζουν όλο το χρονικό φάσμα της σύγκρουσης, από τη σύλληψη της ιδέας, έως τη διεξαγωγή και ακόμη και στο διάστημα μετά την αποκατάσταση από αυτήν. Στα ίδια εσφαλμένα μονοπάτια θα καταλήγαμε αν προσπαθούσαμε να εντάξουμε τις επιχειρήσεις των ΗΕ μέσα στο πλαίσιο των αντίστοιχων COIN[75].

Κάτι τέτοιο δεν μπορεί να υλοποιηθεί ως ιδέα, καθώς δεν απαιτείται να εκτελούνται και οι δυο μορφές επιχειρήσεων ταυτόχρονα, αλλά και λόγω του ότι η εκτέλεση της μιας δεν προϋποθέτει ή δε συμπαρασύρει απαραίτητα και την εκτέλεση της άλλης. Δηλαδή είναι δυνατόν να έχουμε επιχειρήσεις Εμπέδωσης της Ειρήνης, χωρίς ταυτόχρονα να πραγματοποιούνται επιχειρήσεις COIN και το αντίστροφο. Καταλήγουμε λοιπόν στο ότι οι μορφές επιχειρήσεων είναι ξεχωριστές ως συλλήψεις και εφαρμογές μεταξύ τους και δεν αποτελούν ούτε η μια μέρος της άλλης, ούτε όμως μπορούν να θεωρηθούν ως διαφορετικός όρος η καθεμία για να περιγράψει δύο ταυτόσημες έννοιες[76].

⁷⁵ Bolder D., «Why we Lost, A General's Inside Account of the Iraq and Afghanistan Wars», σελ. 28-59

⁷⁶ Christopher P. & Colin C., «Paths to Victory, Detailed Insurgency Case Studies», National Defence Research Institute, σελ. 60-79

Τα παραπάνω οδηγούν σε μία αρχική θέση ότι οι δυο θεωρίες αποτελούν ξεχωριστές οπτικές προσέγγισης δυο διαφορετικών προβλημάτων, όμως μια δεύτερη προσεκτικότερη ματιά φανερώνει τη σύγκλιση και εν μέρει ταύτισή τους σε πολλούς τομείς. Από την άλλη οι Επιχειρήσεις που διενεργούνται έναντι Ανταρτών προορίζονται αποκλειστικά για στρατιωτικές δυνάμεις, ως δυναμική απάντηση σε ένα πλαίσιο ένοπλης επανάστασης και στήριξης της νόμιμης εξουσίας[77].

Τα κοινά σημεία αναφοράς μεταξύ των δυο εντοπίζονται στη διάδοχη κατάσταση που επιδιώκουν να εγκαταστήσουν στη χώρα και σε αυτό που, κατά κοινή ομολογία, θεωρούν ως επιθυμητή κατάληξη, όπως επίσης και στο να δρομολογηθούν οι επιμέρους ενέργειες που απαιτούνται για την επίτευξη του τελικού στόχου. Έτσι, ενώ η αφετηρία τους ξεκινά από τον πολιτικό και στρατιωτικό τομέα αντίστοιχα, οι δράσεις και ενέργειες τους εμπλέκονται η μια με την άλλη, συγκλίνουν και τελικά μπορεί να εικάσουμε ότι δημιουργούν ένα σύνθετο κράμα επιχειρήσεων, μέσω μιας γενικής προσέγγισης του ζητήματος.

Η γενικότερη προσέγγιση και ταύτιση είναι εμφανείς σε πολλούς τομείς όπως : στη στροφή περισσότερο σε πολιτικές λύσεις παρά σε στρατιωτικές, στην ανάγκη για ουσιαστική προστασία του πληθυσμού, στην απαίτηση για διεθνή συνεργασία και συντονισμό προσπαθειών, στη σημασία της «ιδιοκτησίας» των επιχειρήσεων από τον ιθύνοντα νου, των αποτελεσμάτων και των δομών από το φιλοξενούν κράτος, στην ευρεία χρήση των υπαρχουσών πληροφοριών για την υποστήριξη των επιχειρήσεων και στην αναγνώριση των περιορισμών στην απόδειξη ισχύος.

Βεβαίως ανακύπτουν και διαφορές, όπως οι εντολές – αποστολές από το ΣΑ, σε πολιτική βάση, στο υλικό, τα διατιθέμενα μέσα και την χρηματοδότηση, στους κανόνες εμπλοκής, στις αρχές λειτουργίας και στις προτεραιότητες, αλλά και στα επίπεδα της χρήσης του σκληρού προσώπου ισχύος. Παρόλα αυτά είναι κοινή πεποίθηση και στις δυο θεωρίες ότι μόνο μέσω της συνεργασίας όλων των φορέων θα επιτευχθεί το μέγιστο αποτέλεσμα στο συντομότερο χρόνο.

Το να εστιάζουμε και στις δυο περιπτώσεις σε πολιτικές παρά σε στρατιωτικές λύσεις, διακρίνεται από την κοινή επιθυμητή κατάληξη. Από τη μια πλευρά, η στρατηγική σε αυτές τις επιχειρήσεις είναι 80% πολιτική και 20% στρατιωτική. Από την άλλη διαπιστώνουμε ότι στις επιχειρήσεις των ΗΕ επιδιώκεται ως τελική λύση η δημιουργία μιας στέρεας πολιτικής βάσης και η επίτευξη πολιτικής σταθερότητας. Είναι λοιπόν κοινή η οπτική γωνία και των δυο θεωριών όσον αφορά τα πολιτικά αποτελέσματα, για την επίτευξη των οποίων απαιτείται, συχνά λόγω ανάγκης, η χρήση στρατιωτικής δύναμης. Η ανάγκη στοιχειοθετείται σε λόγους ασφάλειας από ενόπλους που αντιτίθενται στην πρόοδο και παράλληλης προστασίας από το οργανωμένο έγκλημα.

Η ανάγκη της προστασίας των πληθυσμών, μολονότι είναι διαφορετικής φύσης οι παράγοντες που την επιβάλλουν, ο τελικός στόχος είναι κοινός και αποβλέπει στην επιτυχή περάτωση των επιχειρήσεων. Από την πλευρά των επιχειρήσεων COIN η προστασία των

⁷⁷ Christopher P. & Colin C, «Paths to Victory, Lessons from Modern Insurgencies», National Defence Research Institute, σελ. 52-81

πληθυσμών απαιτείται, προκειμένου να απομονωθούν οι αντάρτες από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο, να αποκλεισθούν από τη βάση από όπου αντλούν έμπνευση και στήριξη, επιτυγχάνοντας έτσι την απόρριψη της ιδεολογίας τους. Με αυτόν τον τρόπο θα οδηγηθούν στον τελικό διαχωρισμό μεταξύ ανταρτών και αμάχων, μία κίνηση-κλειδί για τον εντοπισμό και ακολούθως την εξουδετέρωσή τους[78].

Αντίθετα στις επιχειρήσεις των ΗΕ η προστασία για τους εκάστοτε πληθυσμούς εκπορεύεται από εύλογα ανθρωπιστικά κριτήρια και βασίζεται στα κοινά ιδεώδη περί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρά, όμως, τις διαφορές στον τρόπο που ασκείται η βία, το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα των επιχειρήσεων είναι κοινό και ολοκληρώνεται μέσω της εξασφάλισης όλων των απαραίτητων συνθηκών επιβίωσης, αλλά και ανάπτυξης του πληθυσμού, επιδιώκοντας οι ίδιοι οι κάτοικοι των περιοχών να αποφασίσουν τη συμμετοχή ή όχι στην επανάσταση.

Προς αυτήν την κατεύθυνση και για τη μεγαλύτερη δυνατή επιτυχία αναγνωρίζεται και από τους δυο τύπους επιχειρήσεων η αναγκαιότητα διεθνούς συνοχής και συνεργασίας. Τα ΗΕ ως ο υπέρτατος οργανισμός προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εξ ορισμού απαιτεί τη συναίνεση και τη σύμπραξη των διεθνών δρώντων, κρατών και οργανισμών, για να λειτουργήσει αποτελεσματικά. Σαφές είναι επίσης ότι οι συμμαχίες, είτε πρόσκαιρες είτε με διάρκεια, στηρίζονται στην κοινή βούληση των κρατών που τις απαρτίζουν, οραματιζόμενα να επιτύχουν στην αποστολή τους.

Έτσι αναμένεται κατά τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων να επιδιώκεται και στις δυο περιπτώσεις, η ενότητα στην εξέλιξη της προσπάθειας και η απαίτηση των συμμετεχόντων για συνοχή και συνεργασία. Είναι άλλωστε κοινός τόπος ότι κατά τη διάρκειά τους εμφανίζονται αντιμαχόμενα συμφέροντα και δημιουργούνται τριβές που δεν ωφελούν σε μια κοινή προσπάθεια με στόχο τη σταθερότητα.

Η επιδίωξη της οικειοποίησης του εφαρμοζόμενου προγράμματος από το φιλοξενούν κράτος είναι από τους παράγοντες που δηλώνουν απερίφραστα ότι η ταύτιση είναι σχεδόν απόλυτη. Η αντίληψη ότι κανένα σχέδιο δεν μπορεί να επιτύχει αν δεν γίνει κτήμα του τοπικού πληθυσμού, ξεκινά από τις ίδιες βάσεις, αυτές της διεθνούς νομιμοποίησης και αποδοχής των αποτελεσμάτων μιας επιχείρησης και των νέων δομών που θα εφαρμοστούν.

Αποδεικνύεται λοιπόν ότι οι δύο μορφές επιχειρήσεων, με εμφανή πολιτικό προσανατολισμό, συνηγορούν στο ότι, κανένα σχέδιο που επιβάλλεται από μία θεωρητικά εκλαμβανόμενη ως δύναμη κατοχής, δεν μπορεί να επιτύχει και να σταθεροποιηθεί, αφού υπάρχει η υπόνοια επιδίωξης ιδιοτελών συμφερόντων. Παρά τις κοινές προσπάθειες και την παράλληλη στοχοθεσία, όμως, αυτός ο τομέας εξακολουθεί να δέχεται την περισσότερη κριτική, καθώς η βάση του είναι πολιτική και η επιτυχία του δεν μπορεί να εξασφαλιστεί από την έστω και συντονισμένη προσπάθεια μιας στρατιωτικής δύναμης[79].

⁷⁸ Gventer Celeste Ward, «Counterinsurgency and its Critics», *Journal of Strategic Studies*, volume 37, 2014, issue 4, σελ. 16-38

⁷⁹ Suhrke Astri (2008) A Contradictory Mission? NATO from Stabilization to Combat in Afganista, *International Peacekeeping*, *International PeaceKeeping*, volume 15, 2008, issue 2, σελ. 15-29

Το να εστιάζουν στη σημασία των πληροφοριών που συλλέγονται κατά τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων, είναι σχετικά νέο φαινόμενο για τις επιχειρήσεις των ΗΕ και προέκυψε από τις απειλές που αντιμετωπίζει το προσωπικό στις διάφορες αποστολές. Παλαιότερα το προσωπικό των ΗΕ συνήθως δεν ερχόταν αντιμέτωπο με κινδύνους στα διάφορα θέατρα επιχειρήσεων που είχε σταλεί, κυρίως λόγω της πλήρους διαφάνειας και των διακριτών στόχων στην ίδια τη φύση της επιχείρησης. Στις πρόσφατες, όμως, συγκρούσεις το σκηνικό έχει μεταβληθεί και για την διαχείριση της κατάστασης επιβεβαιώθηκε ως απαίτηση η ανάγκη συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών ταυτόχρονα για όλους δρώντες σε μια σύγκρουση.

Έτσι τα διδάγματα του παρελθόντος συνάδουν προς μια κοινή πρακτική που δεν είναι άλλη από την ίδρυση και λειτουργία ενός συνδυασμένου κέντρου ανάλυσης της αποστολής (Joint Mission Analysis Centre – JMAC) σε επίπεδο οργανωμένης επιχείρησης των ΗΕ, με επιδιωκόμενο σκοπό μεταξύ άλλων και τη συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών για την πρόληψη και αντιμετώπιση των απειλών σε όλα τα επίπεδα. Από την πλευρά των επιχειρήσεων COIN, καθώς αυτές διεξάγονται από στρατιωτικές δυνάμεις, είναι αναμενόμενη η ισχύς μιας αντίστοιχης δομής, αλλά και η αντίληψη των στρατιωτικών δυνάμεων για το σπουδαίο ρόλο των πληροφοριών. Διαπιστώνεται λοιπόν και εδώ μια αργή, αλλά συγκλίνουσα εξέλιξη μεταξύ των εξεταζόμενων επιχειρήσεων.

Τέλος κοινή είναι η πεποίθηση για την αναγκαιότητα περιορισμού της χρήσης επιβολής και ισχύος. Αυτή η νέα στρατηγική προσέγγιση προέρχεται από την εξέλιξη και μετάλλαξη των συγκρούσεων τα τελευταία χρόνια. Ο πόλεμος πλέον δε διεξάγεται για τις αιτίες που ίσχυαν στο παρελθόν, αλλά οι λόγοι θα αναζητηθούν εν μέσω των λαών, ενώ ταυτόχρονα φαίνεται πως εντείνεται η ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο συνδυασμός αυτός οδηγεί τις δυο μορφές επιχειρήσεων με τις διαφορετικές αφετηρίες να οδηγούνται σε κοινό αποτέλεσμα.

Στην αντίπερα όχθη οι επιχειρήσεις των ΗΕ, καθώς στηρίζονται σε ανθρωπιστικά κριτήρια, αρχές και ιδανικά, για την πρόκληση όσο το δυνατόν μικρότερων δεινών στους λαούς, προκρίνουν τη χρήση λιγότερης ισχύος. Αντίστοιχα κατά τις επιχειρήσεις COIN, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι παράπλευρες απώλειες σε ζωές, μέσα και εγκαταστάσεις θέτουν σε κίνδυνο την επιτυχημένη πορεία της δύναμης, εισάγεται ως όρος ο έλεγχος της ακριβείας των πληγμάτων και κατ' επέκταση ο περιορισμός της χρήσης ισχύος^[80]. Οδηγούμαστε έτσι στη σύγκλιση των δυο μορφών επιχειρήσεων με γνώμονα την κοινή αυτή πρακτική.

Αξιοσημείωτο θεωρείται ότι οι δύο τελευταίοι παράγοντες προέκυψαν λόγω της ίδιας της σύγκλισης απόψεων, καθώς αυτή αναγκαστικά γίνεται εις βάρος της ουδέτερης στάσης. Φαίνεται ότι τα ΗΕ πλέον σε συγκρούσεις αυτού του τύπου είναι εξαιρετικά δύσκολο να παραμείνουν αμερόληπτα και να μην θεωρηθεί ότι κλίνουν περισσότερο απέναντι σε κάποιον από τους δρώντες. Όταν προωθείται δηλαδή από τα ΗΕ μια διάδοχη πολιτική κατάσταση με δημοκρατικά χαρακτηριστικά και υπόβαθρο, σε μια περιοχή που δεν υφίσταται ακόμη νόμιμη εξουσία, αναγκαστικά θα θεωρηθεί από το αντίπαλο στρατόπεδο

⁸⁰ Roberts David (2011), Post-Conflict Peacebuilding, Liberal Irrelevance and the Lotus of Legitimacy, International PeaceKeeping, volume 18, 2011, issue 4, σελ. 21-42

ότι τα ΗΕ δρουν υπέρ αυτής της εξουσίας που προωθούν και άρα αποτελούν τον εχθρό και είναι αναπόσπαστο κομμάτι της σύγκρουσης.

Αυτό οδηγεί σε υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου του προσωπικού των ΗΕ, που ενεργούν στο πεδίο, με άμεσο αποτέλεσμα την αναζήτηση μηχανισμών και υιοθέτηση ενεργειακών λύσεων προστασίας της δύναμης. Η όλη διαδικασία δρα επιβαρυντικά στις πεποιθήσεις των αντιμαχομένων σχετικά με την αμεροληψία του οργανισμού, κατά τρόπο που αυξάνεται με αριθμητική πρόοδο, καταλήγοντας να απαιτείται πλέον από τα ΗΕ η ανάληψη επιχειρήσεων με τις οποίες θα επιτευχθεί η εξουδετέρωση των αντιφρονούντων. Αυτό αποτελεί και το βασικό δίλημμα και τον μεγαλύτερο προβληματισμό που αντιμετωπίζει ο οργανισμός, το πώς δηλαδή θα ενεργήσει στα πλαίσια τήρησης μιας αμερόληπτης στάσης απέναντι και στα δυο στρατόπεδα.

Στην προσπάθεια να δοθεί μια ικανοποιητική απάντηση σε αυτό το δίλημμα, θα μπορούσε κάποιος να συμπεριλάβει την άποψη ότι ο ρόλος των ΗΕ θα πρέπει να είναι καθαρά συντονιστικός για όλους τους δρώντες και να καθορίζει ρόλους υπευθύνων, όχι να επιφορτίζεται με τη διεξαγωγή επιχειρήσεων. Για να λειτουργήσει, όμως, προς αυτήν την κατεύθυνση θα πρέπει να συνεργαστεί ή έστω να συνομιλήσει με δρώντες εκτός του νομοθετημένου πλαισίου ή ακόμη και με χαρακτηρισμένες ως τρομοκρατικές ή εγκληματικές οργανώσεις.

Ταυτόχρονα, δε διαθέτει επαρκή εργαλεία, ειδικούς μηχανισμούς και ισχύ για κάτι τέτοιο, ενώ η ηγεσία, οι προτεραιότητες και η διαμεσολάβηση σε περίπτωση αντικρουόμενων εντολών (mandates) και οι επιδιώξεις του συντονισμού αυτού δεν έχουν ακόμη τεθεί στην ορθή τους βάση. Δεν θα πρέπει να λησμονούμε ότι ακόμη και ο ΟΗΕ αποτελείται από κράτη που προασπίζουν τα συμφέροντά τους και διαθέτουν ανάλογες σφαίρες επιρροής, τις οποίες μπορούν να ενεργοποιήσουν για την ενίσχυση των θέσεών τους[81].

Ως θεωρητικό υπόβαθρο για τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων των ΗΕ, χρησιμοποιήθηκε η εμπειρία των συγκρούσεων στα Βαλκάνια, τη δεκαετία του '90. Όμως αυτό το μοντέλο ειρήνευσης δεν μπορούσε να λειτουργήσει στην περίπτωση του Αφγανιστάν, διότι σε αντίθεση με την πρώην Γιουγκοσλαβία όπου τα ΗΕ είχαν επωμιστεί το ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ των αντιμαχομένων πλευρών, εδώ παρασύρθηκαν με το να γίνουν μέρος της σύγκρουσης υπέρ της μιας πλευράς (νόμιμη Αφγανική κυβέρνηση) και έναντι της άλλης (Ταλιμπάν).

Αντίστοιχα, η βάση των επιχειρήσεων COIN προήλθε από τους πολέμους των Μεγάλων Δυνάμεων του 19ου και 20ου αιώνα εναντίον των επαναστάσεων που ξέσπασαν στις τότε αποικίες τους. Όμως, ακολούθως αποφασίστηκε επιλεκτική χρήση των μεθόδων που υιοθετήθηκαν στις επιτυχημένες εκστρατείες, ακριβώς επειδή εκείνες έδειχναν να συμμορφώνονται με τα προστάγματα του ανθρωπισμού και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

⁸¹ Gventer Celeste Ward (2014) «Counterinsurgency and its Critics», Journal of Strategic Studies, volume 37, 2014, issue 4, σελ. 15-46

Έτσι, με αυτά τα δεδομένα, έγινε αντιληπτό πόσο απαραίτητη και αναγκαία κατέστη η μετεξέλιξη των μεθόδων και θεωριών, μια μετεξέλιξη που ολοκληρώθηκε με την κοινή οπτική της σφαιρικής προσέγγισης. Ως εκ τούτου το NATO, στα πρότυπα της ΕΕ, υιοθέτησε την ιδέα του Comprehensive Approach, ενώ σε επίπεδο ΗΕ η εξέλιξη αυτή εκφράστηκε με τον όρο Multidimensional and Integrated Approach.

Η προάσπιση των αρχών στις οποίες έγινε αναφορά, υπάκουσε σε έναν κοινό σχεδιασμό και προσέβλεπε στη συνεργασία του συνόλου των δρώντων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή της σύγκρουσης και αποβλέπουν σε ένα παρόμοιο αποτέλεσμα, αυτό της ανάπτυξης, της ασφάλειας και της προστασίας των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Καθώς, όμως, η βάση των θεωριών δεν ήταν προσαρμοσμένη στις δεδομένες συνθήκες έπρεπε, για να έχει άμεσα αποτέλεσμα, να απορριφθεί ή να αλλάξει δραματικά. Στην παρούσα φάση ο απαιτούμενος χρόνος για κάτι τέτοιο ήταν απαγορευτικός και η διεθνής πίεση για εξεύρεση μέσης λύσης μεγάλη, γεγονότα που ευθύνονται για τη σημερινή ρευστή κατάσταση.

Οι προτάσεις για περαιτέρω εξέλιξη των μεθόδων αφορούν κυρίως σε πιο ουσιαστική σύγκλιση. Όσον αφορά τα ΗΕ προτείνεται η έκδοση εγχειριδίων με λεπτομερείς οδηγίες και προτάσεις για το προσωπικό που ενεργεί στο πεδίο, κατά τα πρότυπα του αντιστοίχου εγχειριδίου COIN, αλλά και η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη εστίαση σε θέματα παροχής πληροφοριών και ενίσχυσης των τοπικών δυνάμεων ασφάλειας, δηλαδή σε περισσότερο «στρατιωτικού» τύπου επιχειρήσεις. Προς αυτήν την κατεύθυνση θα συνέβαλε και η έκδοση εγχειριδίων που να προορίζονται αποκλειστικά για τη δεδομένη σύγκρουση, με περισσότερο εξειδικευμένες οδηγίες, κανόνες και σημεία ιδιαίτερης προσοχής για όλο το εμπλεκόμενο προσωπικό.

Αντίστοιχα, για το NATO, προτείνεται πιο συντονισμένη συνεργασία με τον πολιτικό τομέα, ακόμη και σε θέματα διοίκησης και ηγεσίας των δυνάμεων, η ανάπτυξη ενός νέου ολοκληρωμένου συστήματος συντονισμού και συνεννόησης με τους υπόλοιπους δρώντες στο πεδίο δράσης και τέλος μια στροφή προς την αρχή της αμεροληψίας μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών. Η τελευταία προκύπτει από την εμπειρία του Αφγανιστάν, η οποία κατέδειξε ότι η προσπάθεια στήριξης των τοπικών αρχών, ενέπλεξε το NATO σε έναν φαύλο κύκλο του να στηρίζει μια διεφθαρμένη, πλην όμως νόμιμη κυβέρνηση, ιδίως μετά τις εκλογές του 2009.

Εύλογα επιλέγεται η προτεινόμενη στροφή προς μια περισσότερο πολιτικού τύπου εμπλοκή, ίσως για να δύνανται να επιτηρούν με ευχέρεια τη μέθοδο πλήρους νομιμοποίησης της δύναμης, έναν τομέα στον οποίο το NATO δέχεται την μεγαλύτερη κριτική. Αυτή, όμως, η σύγκλιση καταλήγει ουσιαστικά σε ένα κοινό αποτέλεσμα, την πλήρη ταύτιση των συντονισμένων δράσεων για να μπορεί πλέον αυτόματα και χωρίς προστριβές, να χρησιμοποιείται το NATO, ως ο αποκλειστικός διεθνής φορέας στρατιωτικής εξουσίας υπό τις άμεσες εντολές του ΣΑ του ΟΗΕ.

Το αν μπορεί να στεφθεί με επιτυχία ένα τέτοιο εγχείρημα είναι αμφίβολο. Αυτό συμβαίνει, διότι τα κράτη που απαρτίζουν το NATO είναι ένα μέρος μόνο των κρατών-μελών του ΟΗΕ και άρα τα συμφέροντα που εκφράζονται μέσω της λειτουργίας των οργανισμών αυτών διαφέρουν κατά πολύ. Η λύση που προτείνεται για να υπερβεί η διεθνής κοινότητα τις όποιες διαφωνίες σε περιπτώσεις διεθνών συγκρούσεων και εμπλοκών είναι αυτή που σε γενικές γραμμές ακολουθείται τα τελευταία χρόνια. Πρόκειται δηλαδή για την εμπλοκή σε τρία επίπεδα, τη δημιουργία μιας εσωτερικής συμμαχίας (coalition), στα πλαίσια των δομών ενός διεθνούς οργανισμού (institution) και με τη διεθνή εμπλοκή όλων των δρώντων, εσωτερικών και εξωτερικών, οι οποίοι να μπορούν να διαμορφώσουν τη σύγκρουση[82].

Με αυτή τη δομή εξασφαλίζεται η ευελιξία και η ταχύτητα λήψης αποφάσεων κατά τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων μέσω της συμμαχίας, στην οποία ηγείται μια ισχυρή δύναμη, ενώ ταυτόχρονα επιτυγχάνεται η διεθνής νομιμοποίηση μέσω του διεθνούς οργανισμού (συνήθως NATO, ΕΕ, ΟΗΕ ή άλλου περιφερειακού οργανισμού) και ο συγκερασμός όλων των απόψεων και ο συσχετισμός συμφερόντων μέσω των συζητήσεων και συμφωνιών σε μια ευρεία συνδιάσκεψη.

Στο παράδειγμα του Αφγανιστάν στη συμμαχία συμπεριλήφθησαν αρχικά οι χώρες που συνέδραμαν στην ΟΕΦ και κατόπιν στο NATO, ενώ ο διεθνής οργανισμός που παρείχε τα διεθνή χαρακτηριστικά ήταν ο ΟΗΕ, ενώ σε τρίτο επίπεδο οι δρώντες συνέρχονταν σε ευρείες συνδιασκέψεις στη Βόννη, το Βερολίνο ή το Λονδίνο αργότερα, καθορίζοντας εκεί τις γενικές γραμμές και την αποδεκτή από όλους, μετέπειτα, διάδοχη κατάσταση.

5.2 Συμπεράσματα

Είναι αποδεκτό από τη διεθνή κοινότητα ότι ο ρόλος του NATO σε αυτή τη σύγκρουση επικεντρώθηκε στο να παρέχει τις απαιτούμενες στρατιωτικές δυνάμεις για τη διεξαγωγή των αμιγώς στρατιωτικών επιχειρήσεων. Παρείχε δηλαδή το κομμάτι εκείνο της σκληρής ισχύος και της δυναμικής παρουσίας που χρειαζόταν αφενός για να εξουδετερωθούν οι τρομοκράτες και οι επαναστατικές δυνάμεις της Αλ-καιντα και των Ταλιμπάν αντίστοιχα και αφετέρου για την εξασφάλιση ενός σταθερού και ασφαλούς περιβάλλοντος, εγγύησης για τη μελλοντική ανάπτυξη και δημιουργία ενός βιώσιμου και δημοκρατικού Αφγανικού κράτους. Ο ρόλος λοιπόν του NATO ήταν αυτός του συνδετικού κρίκου μεταξύ των πολιτικών αποφάσεων και συμφωνιών από τη μια και της ουσιαστικής πραγματοποίησης των στόχων από την άλλη, δηλαδή το αναγκαίο μέσο ή «εργαλείο» που θα έφερε σε πέρας την αποστολή[83] και θα την έστεφε με επιτυχία.

Στο πλαίσιο αυτό η Συμμαχία αναλάμβανε το ρόλο του εντολοδόχου της αποστολής με στόχο την εκτέλεση μιας επιχείρησης που τα ΗΕ καλούν με τον όρο Επιχείρηση Εμπέδωσης της Ειρήνης. Για να πραγματοποιήσει την εν λόγω αποστολή το NATO, ανέπτυξε μια οικεία σε αυτό στρατιωτική μέθοδο αντιμετώπισης του προβλήματος την οποία και

⁸² Ruper Smith, «The Utility of Force», The Art of War in the Modern Word, Vintage Editions, 2008, σελ. 23-45

⁸³ Ruper Smith, «The Utility of Force», The Art of War in the Modern Word, Vintage Editions, 2008, σελ. 56-87

ονόμασε επιχειρήσεις COIN. Σε αυτό ακριβώς το σημείο αναπτύχθηκε η σχέση μεταξύ των δυο μορφών επιχειρήσεων, στο ότι δηλαδή οι επιχειρήσεις COIN αναπτύχθηκαν ως θεωρία για να απαντήσουν σε ένα κομμάτι των Επιχειρήσεων των ΗΕ, αυτό που ως διαφορετική φιλοσοφία απαιτεί τη χρήση σκληρής ισχύος.

Το πρόβλημα που πρόέκυψε κατά την εφαρμογή των δυο μορφών επιχειρήσεων συνδέεται, όπως αποδείχθηκε στην πράξη, με την πολιτική φύση της σύγκρουσης. Κι αυτό μάλλον δικαιολογείται από το γεγονός ότι η διεξαγωγή των επιχειρήσεων COIN κινείται περισσότερο στο όριο της στρατιωτικής λογικής και μορφής των επιχειρήσεων, με πολλές φορές να τείνει να το ξεπερνά προς την πλευρά της πολιτικής. Αντίστοιχα οι Επιχειρήσεις Εμπέδωσης της Ειρήνης στο Αφγανιστάν από τα ΗΕ, αναγκαστικά λόγω συνθηκών, υπερέβησαν το όριο της αποκλειστικά πολιτικής τους φύσης και πέρασαν στην αντίπερα όχθη.

Έτσι οδηγήθηκαν από τη μια πλευρά οι στρατιωτικές δυνάμεις να διεξάγουν αρκετές φορές πολιτικού τύπου αποστολές, ενώ από την άλλη πλευρά τα ΗΕ, να εμπλέκονται σε τακτικές καταστρατήγησης της αρχής της αμεροληψίας και να αποτελούν πλέον δυναμικά μέρος της σύγκρουσης. Αυτές οι συνθήκες, όπως ήταν αναμενόμενο, θα σηματοδοτούσαν την έναρξη μιας πορείας που θα διασφάλιζε τη θετική έκβαση των επιχειρήσεων σε σύντομο χρονικό διάστημα[84].

Από την πλευρά των ΗΕ το μοντέλο στρατηγικής που εφαρμόστηκε ήταν αυτό της εμπειρίας που αποκόμισαν από τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, ενώ αντίστοιχα το μοντέλο επιχειρήσεων COIN προήλθε από τους αντί-επαναστατικούς πολέμους της περιόδου της από-ποινικοποίησης. Η εξέλιξη και η προσαρμογή, όμως, αυτού του τύπου επιχειρήσεων ήταν αυτή που εξαιτίας του ότι διήρκεσε μεγάλο χρονικό διάστημα στην περιοχή, οδήγησε σε προστριβές.

Απαιτείται λοιπόν ταχύτερη προσαρμογή αρχικά των θεωριών στις δεδομένες και ιδιαίζουσες συνθήκες κάθε σύγκρουσης και στη συνέχεια των δυνάμεων που καλούνται να ενεργήσουν στις προσαρμοσμένες αυτές θεωρίες και πρακτικές. Είναι βέβαιο ότι όσο καθυστερούν οι δυο αυτές παράλληλες ενέργειες να έχουν τα αναμενόμενα θετικά αποτελέσματα τόσο στα εδάφη όσο και στους πληθυσμούς, τόσο δυσκολότερη θα γίνει για το μέλλον η παρουσία εκεί των δυνάμεων και η ομαλή τους ένταξη στα σχέδια της ανώτερης αρχής.

Για το ίδιο το NATO, η επέμβαση στο Αφγανιστάν αποτέλεσε αρχικά την ευκαιρία, προκειμένου να αποδείξει την αναγκαιότητα της ίδιας του της ύπαρξης. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας δεν ήταν λίγες οι φωνές που διατυμπάνιζαν ότι η πανίσχυρη Συμμαχία, ως ο υπερασπιστής της εδαφικής ακεραιότητας των χωρών που την απαρτίζουν, είχε απολέσει το κύρος της και έπρεπε να διαλυθεί. Η τήρηση μιας αποστασιοποιημένης στάσης, τα σφάλματα και η έκπληξη με την οποία αντέδρασε στους πολέμους στα Βαλκάνια κατά τη δεκαετία του '90, πρόσφερε χώρο

⁸⁴ Suhrke Astri (2012) Waging War and Building Peace in Afghanistan, International Peacekeeping, volume 19, 2012, issue 4, σελ. 23-45

για τις επικριτικές φωνές να ακουστούν όσον αφορά το λόγο ύπαρξής της και έτσι, δοθείσης της ευκαιρίας, η εμπλοκή της στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας ήταν εκ των πραγμάτων μονόδρομος.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι έπειτα από τη διενέργεια, για 14 χρόνια, επιχειρήσεων στο Αφγανιστάν, το ΝΑΤΟ αποπειράθηκε να αποτινάξει εκείνες τις μελανές σελίδες που βάρυναν το λειτουργικό του ρόλο. Πλέον θέλει να λογίζεται παγκοσμίως ως ένας οργανισμός διατήρησης της ασφάλειας, της νομιμότητας και της σταθερότητας που χειρίζονται τα ΗΕ, αλλά και οι λοιποί περιφερικοί οργανισμοί, έχοντας την ευχέρεια και δικαιοδοσία να μπορεί να επέμβει σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη θα κληθεί να παρέχει τις υπηρεσίες του.

Βασιζόμενοι σε αυτήν την αλλαγή σελίδας μπορούμε να συνάγουμε το συμπέρασμα ότι η Συμμαχία κατάφερε να εξασφαλίσει την επιβίωσή της, αλλά, όπως απέδειξε και η σύγκρουση στο Αφγανιστάν, απαιτούνται να καταβληθούν στο μέλλον πολλές προσπάθειες προσαρμογής σε ιδιαίτερους τύπους αποστολών και σε ένα διεθνές περιβάλλον που διαρκώς μεταβάλλεται και εξελίσσεται, ανταποκρινόμενο στις νέες πρωτοφανείς προκλήσεις των καιρών.

Παρόλα αυτά η ικανότητα του ΝΑΤΟ να διαχειριστεί με ψυχραιμία και να διατηρήσει τη συνοχή του για όλα αυτά τα χρόνια, όντας μέρος ενός επεκτεινόμενου κράτους με μια αμφιβόλου ηθικής Αφγανική κυβέρνηση και συμμετέχοντας σε ένα πλαίσιο αιτητικών επιχειρήσεων, το γεγονός αυτό από μόνο του αποδεικνύει τις δυνατότητές του ως συλλογικού οργάνου υπεύθυνου για τη διατήρηση της διεθνούς ασφάλειας.

Στην περίπτωση, όμως του κράτους του Αφγανιστάν, φαίνεται πως η επιχείρηση αποτέλεσε ιστορικά ένα όχι και τόσο επιτυχημένο πείραμα δημιουργίας μιας κεντρικά ελεγχόμενης δημοκρατίας, καθώς εντός των ορίων της υφίστανται de facto διαχωρισμοί στους πληθυσμούς, μαστίζεται από τη δράση μιας ενδογενούς επανάστασης και στα ηνία της χώρας βρίσκεται μια διεφθαρμένη κυβέρνηση. Η κατάληξη αυτή, όμως, δεν μπορεί να χρεωθεί αποκλειστικά στην παρέμβαση του ΝΑΤΟ.

Η συμβολή άλλωστε της Συμμαχίας στο τελικό αποτέλεσμα περιορίζεται στη στρατιωτική διάσταση της παρέμβασης, στη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για την ευόδωση της δράσης των υπολοίπων εμπλεκόμενων (σε όλα τα επίπεδα), καθώς και στις στρατιωτικές επιδόσεις των νεοσυσταθέντων ενόπλων δυνάμεων του Αφγανιστάν. Και σε αυτούς τους προαναφερθέντες τομείς, η Συμμαχία φαίνεται να πέτυχε τους σκοπούς της. Η καθυστέρηση που παρατηρήθηκε στην πραγμάτωσή τους και πάλι δεν μπορεί να αποδοθεί αποκλειστικά στο ΝΑΤΟ.

Δεδομένου ότι άλλοι δρώντες ήταν επιφορτισμένοι με τη σύσταση των δομών του κράτους, στο κέντρο και την περιφέρεια, δεν μπορεί να επιφορτισθεί το ΝΑΤΟ με την αποκλειστική ευθύνη της καθυστέρησης λειτουργίας ή της κακής λειτουργίας των παραγόντων αυτών. Καταλήγοντας θα χαρακτηρίζαμε την όλη επέμβαση στο Αφγανιστάν,

που πραγματοποιήθηκε από το NATO, ως επιτυχημένη, τουλάχιστον με τα σημερινά ισχύοντα δεδομένα[85].

⁸⁵ Greene R. Samuel (2017) Pathological Counterinsurgency : The failure of Imposing Legitimacy in EL Salvador, Afganistan and Iraq, Third World Quarterly, volume 38, 2017, issue 3, σελ. 32-57

Επίλογος

Σε μια προσπάθεια συγκριτικής ανάλυσης και κριτικής προσέγγισης των δυο μεθόδων εκτέλεσης επιχειρήσεων, αναπόφευκτα υπάρχουν στιγμές που ο καθένας ενδεχομένως φανταστεί τον εαυτό του στη θέση ενός στρατιώτη που εκτελεί την αποστολή στο εξεταζόμενο πεδίο μάχης. Αυτό συμβαίνει, καθώς πάντα ο ανθρώπινος νους, στην προσπάθειά του να επεξεργαστεί τις γνώσεις που δέχεται και να δημιουργήσει εικόνες μας οδηγεί στην – έστω και μέσω τρίτων ή ακόμη και θεωρητική – συμμετοχή στις επιχειρήσεις και σε αυτό που οι Αμερικανοί ονομάζουν «boots on the ground».

Επιλέγοντας λοιπόν τη διαδικασία «οπτικοποίησης» των καινούριων δεδομένων και αντιλαμβανόμενοι τα διλήμματα έστω και ενός από τους στρατιώτες που κλήθηκαν, έχοντας μια καθαρά αυστηρή στρατιωτική εκπαίδευση, να επιχειρήσει στο Αφγανιστάν κάτω από τελείως διαφορετική λογική, δεν μπορούμε παρά να κατανοήσουμε κάποια από τα πεπραγμένα. Ίσως το σημαντικότερο από τα θέματα, που τον απασχόλησαν να ήταν ότι βρέθηκε σε ένα ξένο και αφιλόξενο περιβάλλον, να προωθεί τις αξίες της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε έναν πληθυσμό που δεν τις είχε πλήρως κατανοήσει και αφομοιώσει, με την κατάρτισή του να συνοψίζεται στη φράση «το όπλο σου είναι η προέκταση του χεριού σου». Έτσι προχώρησε σε λανθασμένες κινήσεις οι οποίες είχαν ποίκιλα αποτελέσματα, ξεκινώντας από αποκλίσεις από την σχεδιασμένη αποστολή μέχρι επιπτώσεις στην ίδια τη βάση της θεωρίας.

Οι εξελίξεις αυτές προέκριναν για την αντιμετώπιση του φαινομένου, τη συνολική αναμόρφωση των στρατιωτικών δυνάμεων από πλευράς εκπαίδευσης και την προσαρμογή στις εκάστοτε συνθήκες. Είναι αλήθεια ότι η παγκοσμίως παρατηρούμενη στροφή προς μικρότερους, επαγγελματικούς στρατούς, καλύτερα εξοπλισμένους και εκπαιδευμένους, μας επιτρέπει να θεωρούμε ότι πλέον είναι δυνατή η εξέλιξη της στρατιωτικής εκπαίδευσης, ακολουθώντας πιο εξειδικευμένα αντικείμενα με σαφείς προεκτάσεις κοινωνικοπολιτικής φύσης. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν είναι εφικτό στην υλοποίησή του.

Οι νέες πρακτικές επιτάσσουν εκμοντερνισμό στον τρόπο λειτουργίας της στρατιωτικής δύναμης, καθώς και ανάθεση σε αυτήν έργων έξω από την καθαρά στρατιωτική της φύση. Τίθεται το ερώτημα εάν κάτι τέτοιο μπορεί να επιτύχει. Όντας παγκόσμιου βεληνεκούς οργανισμός το NATO είναι διαφορετικό να διατηρεί στρατιωτικές δυνάμεις με αμυντικό προσανατολισμό και φιλοσοφία έναντι κάθε επιβουλής της ανεξαρτησίας των χωρών που το απαρτίζουν και διαφορετικό να χρησιμοποιεί αυτές τις δυνάμεις για ανθρωπιστικούς σκοπούς ή για την αποκατάσταση της τάξης. Το να μην τις χρησιμοποιήσει καθόλου εγείρει ενστάσεις, αφού η συντήρησή τους προϋποθέτει μια σπάταλη πόρων που δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή, εξαιτίας των δημοσιονομικών και οικονομικών συνθηκών παγκοσμίως.

Σίγουρα, όμως, από την άλλη πλευρά, όταν θελήσει η Συμμαχία να τις χρησιμοποιήσει πρέπει να είναι (ως NATO) εντελώς πεπεισμένη ότι τις έχει εξοπλίσει σωστά, είτε με μέσα είτε με δύναμη είτε παράλληλα με εκπαίδευση και γνώσεις. Και για να επιτευχθεί ένα

τέτοιο όραμα απαιτείται χρόνος προσαρμογής, ένα στοιχείο που στις στρατιωτικές επιχειρήσεις δε λειτουργεί υπέρ, αφού συχνά επιδιώκουν τον αιφνιδιασμό του αντιπάλου.

Σελίδα σκόπιμα κενή

Σελίδα σκόπιμα κενή

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Mearsheimer J. John, Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Μετάφραση Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα 2007

Κουσκουβέλης Η. «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004

Καμύ Α., «Σκέψεις για την Τρομοκρατία» Εκδόσεις Καστανώτη, Αθήνα 2003

Ραγίης Ι. «Δημόσια Διπλωματία και Στρατηγική Επικοινωνία» (Σε πολυεθνικές Στρατιωτικές Επιχειρήσεις Διαχείρισης Κρίσεων), Εκδόσεις Σταμούλης, 2014

Χειλά Ειρήνη «Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα» Εκδόσεις Ποιότητα, 2013

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

AJP 3.4.4 Allied Joint Doctrine For Counterinsurgency, NATO, Feb 2011

Bolder D., Why we Lost, A General's Inside Account of the Iraq and Afganistan Wars

Christopher P. & Colin C, Paths to Victory, Detailed Insurgency Case Studies, National Defence Research Institute

Christopher P. & Colin C, Paths to Victory, Lessons from Modern Insurgencies, National Defence Research Institute

Commander's Handbook for Strategic Commynications and Communication Strategy, Version 3.0 US Joint Forces Command Joint Warfighting Center, June 2010

FM 3-24 Insurgencies and Countering Insurgencies, US Army, 2007

FMI 3-24.2 Tactics in Counteringsurgency, US Army, Mar 2009

Foster Eduard «NATO's Military in the Age of Crisis Management», Royal United Services Institute (RUSI) for Defence Studies, Whitehall, 1 Ιαν 1995

Galula David, Counter-Insurgency, Theory and Practice, Εκδόσεις Westport, 2006

Helman G.B., Ratner S. R. «Saving Failed States» Foreign Policy τομ 89

Keohane R., After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy, Princecton Princeton University Press, 1984

Martin David, «The New Counter – insurgency Era in Critical Perspective, Εκδόσεις Palgrave Mackmillan, 2014

Mearsheimer John, (2001) «The Tragedy of Great Power Politics», Εκδόσεις Norton and Company

Mearsheimer John, (2001) «Anarchy and the Struggle for Powers», Εκδόσεις Norton

Ruper Smith, «The Utility of Force», The Art of War in the Modern Word, Vintage Editions, 2008

Tremblay C. Reeta, « Afganistan : Multicultural Federalism as a Means to Achieve Democracy, Representation and Stability»

UN Department of Peacekeeping Operations, Principles and Guidelines, 2008

Waltz Kenneth, «Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2001

Weiss T. «The United Nations and Changing World Politics» Oxford, Westview Press, Oxford 1994

Woods Ngaire «Global Governance and the Role of Institutions», Oxford University Press, 1999

Αρθρογραφία

Christie Ryerson (2012), The Pacification of Soldiering and the Militarization of Development, Contradictions Inherent in Pronincial Reconstruction in Afganistan

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης «Η Εδραίωση της Ειρήνης στο Αφγανιστάν», τευχ. 21 Μάιος 2003

Final Communique of the Ninth Extraordinary Session of the Islamic Conference and Foreign Ministers, Metting in Qatar, 10 Οκτωβρίου 2001, Doha, Qatar

Ghufran N. «The Taliban and the Civil War Entanglement in Afganistan», Asian Survey τομ 41, τευχ 3, Μάιος - Ιούνιος 2001

Goetze Catherine & Guzina Dejan (2008), Peacebuilding, Statebuilding, Nationbuilding – Turtles all the Way Down ? Civil Wars

Greene R. Samuel (2017) Pathological Counterinsurgency : The failure of Imposing Legitimacy in EL Salvador, Afganistan and Iraq, Third World Quarterly, volume 38, 2017, issue 3

Gventer Celeste Ward (2014) «Counterinsurgency and its Critics», Journal of Strategic Studies, volume 37, 2014, issue 4

Hoffmann S. «The Politics and Ethics of Military Intervention», Survival, τομ. 37 τευχ. 4

Johnson R. «The Afghan Way of War. Culture and Pragmatism : A Critical History, London Hurst

Lijn J., Development Assistance in Afganistan After 2014 : From the Military Exit Strategy to a Civilian Entry Strategy, SIPRI 2013, No 2013/4

Nixon Hamish & Ponzio Richard (2007), «Afganistan in Transition : Security, Governance and Statebuilding», International PeaceKeeping, volume 14 – 2007, issue 1

Paris Roland, «Peacebuilding and Limits Internationalism», International Security τομ.22, τευχ 2 Φθινόπωρο 1997

Roberts David (2011), Post-Conflict Peacebuilding, Liberal Irrelevance and the Lotus of Legitimacy, International PeaceKeeping, volume 18, 2011, issue 4

Roennfeldt f. Carsten (2016) Conducting Counterinsurgency with productive power (journal, Small Wars & Insurgencies), volume 27, Issue 2

Saikal Amin (2012), The UN and Afganistan : Contentions in Democratization and Statebuilding, International Peacekeeping, Volume 15, Issue 2

Severin Peters (2009), «Strategic Communication for Crisis Management Operations of International Organisations: ISAF Afghanistan and EULEX Kosovo», EU Diplomacy Papers, 10/2009

Suhrke Astri (2008) A Contradictory Mission? NATO from Stabilization to Combat in Afganista, International Peacekeeping, International PeaceKeeping, volume 15, 2008, issue 2

Suhrke Astri (2012) Waging War and Building Peace in Afganistan, International Peacekeeping, volume 19, 2012, issue 4

The White House, The National Security Strategy of the United State of America (NSS), Washington DC

Van der Lijn Jair (2013) «Development Assistance in Afghanistan After 2014 : From the Military Exit Strategy to a Civilian Entry Strategy», SIPRI 2013, No 2013/4

Waldman Matt (2013) System Failure : The Underlying Causes of Policy-making Errors in Afghanistan, International Studies

Zurcher Stauss Haley (2013) «United States' Strategy in Afghanistan from 2001 to Today»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»

Υποστηρικτικό υλικό (Χάρτης του Αφγανιστάν)

<p>Ισλαμική Δημοκρατία του Αφγανιστάν جمهوری اسلامی افغانستان (Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Afġānistān) د افغانستان اسلامي جمهوریت (Da Afġānistān Islāmī Jomhoriyat')</p>		 <p>Η θέση του Αφγανιστάν (πράσινο)</p>
 <p>Σημαία</p>	 <p>Εθνόσημο</p>	
<p>Εθνικό σύνθημα: Shahadah (Δεν υπάρχει άλλος θεός από τον Αλλάχ. Ο Μωάμεθ είναι ο Αγγελιοφόρος του Θεού.)</p>		
<p>Εθνικός ύμνος: Soroud-e Melli (Millī Surūd) Ο Εθνικός Ύμνος</p>		
<p>Πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη</p>		<p>Καμπούλ 34.533°N 69.166°E</p>
<p>Επίσημες γλώσσες</p>		<p>Περσικά Νταρί, Παστού</p>
<p>Πολίτευμα</p>		<p>Ισλαμική Προεδρική Δημοκρατία</p>
<p>Πρόεδρος Πρωθυπουργός</p>		<p>Ασράφ Γκανί Αμντουλάχ Αμντουλάχ</p>

